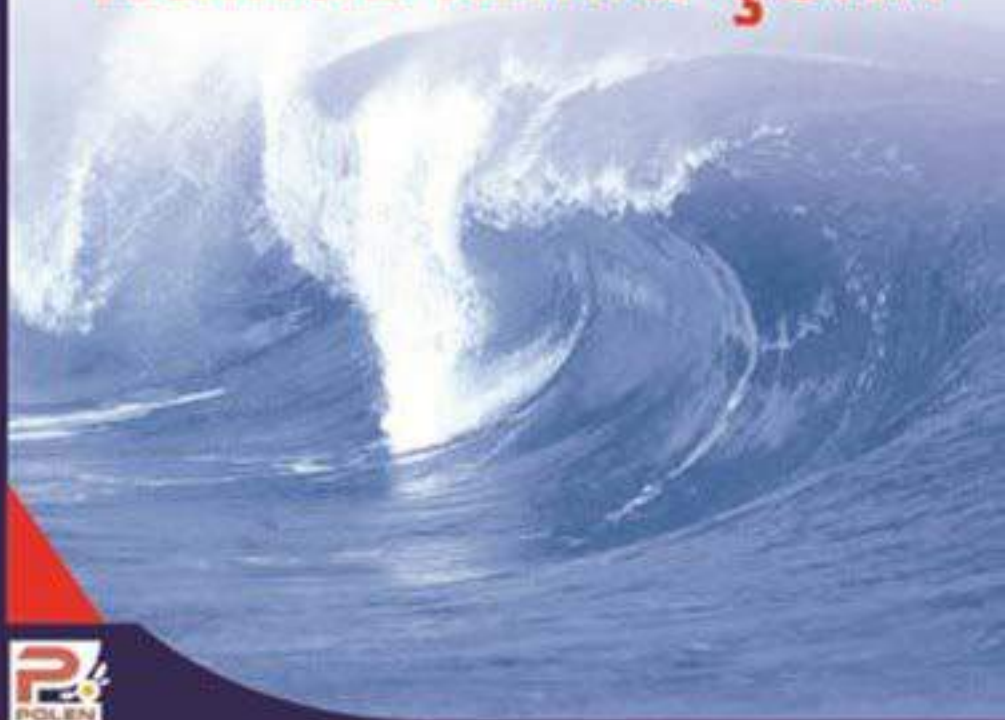

İbnu'l Kayyim el-Cevziyye

Peygamberimizin Abdest Alma ve

Namaz kılma şekli

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

İBN KAYYİM el-CEVZİYYE

PEYGAMBERİMİZİN
ABDEST ALMA VE NAMAZ KILMA
ŞEKLİ

Tercüme
MEHMET ALİOĞLU

İÇİNDEKİLER

Önsöz / 9

Birinci Bölüm

HZ. PEYGAMBERİN ABDEST ALMA BİÇİMİ / 15

İkinci Bölüm

HZ. PEYGAMBERİN NAMAZ KILMA BİÇİMİ / 43

Kibleye (Kâbe'ye) Yönelmek	43
Sağ Eli Sol El Üzerine Koyup Göğüs Üzerinde Bağlamak	45
İstiftah (=Namaza Giriş) Duaları	45
İstiaze (=Allah'a Sığınma)	48
Fatiha Sûresini Okumak ve Bunun Fazileti	49
Fatiha'dan Sonraki Okuyuşu	54
Namazda Rükû	63
Rükûdan Doğruluş Biçimi	67
Nasıl Secdeye Giderdi?	70
Nasıl Secde Ederdi?	75
Secdeden Kalkma Biçimi	83
Dinlenme Oturuşu	83
Kunut Biçimi	91
Son Oturuşta Hz. Peygambere Salâvat Getirmek	98
Namaz Sonrası Dua ve Zikirler	104
Sünnet ve Nafile Namazlar	107

**HZ. PEYGAMBER'İN ABDEST ALMA
VE NAMAZ KILMA BİÇİMİ**

Orijinal Adı

Keyfe Yeteveddau'l-müslimu ve yüsalli

Yazarı

İbn Kayyim el-Cevziyye

Dipnot ve Açıklamalar

Ferid b. Emin el-Hindâvî

Baskı Yeri ve Tarihi

Mektebetü's-sünne; 1. baskı 1422 h. / 2002
Gözden geçirilmiş ve genişletilmiş yeni baskı

Mütercim

Mehmet Alioğlu

ÖNSÖZ

Hamd yalnız Allah'a aittir. O'na hamd eder, yalnız O'ndan yardım ister ve O'ndan bağışlanma dileriz. Nefislerimizin ve işlediğimiz kötü amellerin şerrinden O'na sığınırız. O'nun doğru yola ilettiğini kimse saptıramaz; saptırdığını da kimse doğru yola iletemez.

Allah'tan başka ilâh olmadığına, O'nun bir olduğuna, ortağı bulunmadığına; Hz. Muhammed'in (s.a.v.) O'nun kulu ve elçisi olduğuna şahitlik ederim. Yüce Allah şöyle buyurur:

*"Ey inananlar! Allah'tan, sakınılması gerektiği gibi sakının, sizler ancak müslüman olarak can verin."*¹

*"Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan, sonra ondan eşini yaratan, sonra ikisinden de birçok erkekler ve kadınlar üretip yayan Rabbinizden sakının. Adını kullanarak birbirinizden dilekte bulunduğunuz Allah'tan ve akrabalık haklarına riayetsizlikten de sakının. Şüphesiz Allah sizin üzerinizde gözetleyicidir."*²

*"Ey inananlar! Allah'tan korkun ve doğru söz söyleyin. (Böyle davranırsanız,) Allah işlerinizi düzeltir ve günahlarınızı bağışlar. Kim Allah ve Resûlüne itaat ederse büyük bir kurtuluşa ermiş olur."*³

¹ Âl-i İmran, 102.

² Nisa, 1.

³ Ahzab, 70-71.

Kuşkusuz en doğru söz, Allah'ın kitabı Kuran'dır. En güzel rehberlik, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) rehberliğidir. En çirkin iş, dinde olmayan bir şeyi dindenmiş gibi ortaya çıkarmaktır. Dinde olmayıp dinden gibi gösterilen her şey bid'attir ve her bid'at, doğrudan ayrılmaktır. Doğrudan ayrılmak ise, cehennemlik olmaktır.

Bu girişten sonra derim ki,

Değerli hocaların yanına oturup ilim tahsiline başladığım sıralarda Mektebetü's-Sünne yayınevinin sahibi değerli kardeşim Şeref Hicazî -Allah kendisini bol rahmetiyle kuşatsın ve onu salih kulları arasına katsın benden İbn Kayyim'in "Zâdü'l-meâd" adlı eserinden alınarak, "Sıfatu vüdû'i-nebi" (Hz. Peygamberin Abdest Alma Biçimi) adıyla kitaplaştırılan ve yine İbn Kayyim'in "es-Salat" (Namaz) adlı eserinden alınıp, "Sıfatu salâti-nebi" (Hz. Peygamberin Namaz Kılma Biçimi) adıyla kitaplaştırılan iki kitabı dipnotlandırmamı istedi. Yayınevi sahibi, İbn Kayyim'e ait olan bu iki kitapçığı birleştirip "Keyfe yeteveddau'l-müslimu ve yusallî" (Müslüman Nasıl Abdest Alır ve Namaz Kılar?) adıyla tek kitap halinde basmayı düşünüyordu. Ben de onun bu talebini kabul ettim. Yorucu bir çalışmanın ardından kitap piyasaya çıktı ve insanlar tarafından yoğun ilgi gördü. Allah'a şükürler olsun, birkaç baskı yaptı.

Ancak yaşımla ilerleyip, değerli âlimlerin kitap ve risalelere yaptıkları dipnotları görünce, ben de daha önce dipnotlandığı bu kitabı yeniden gözden geçirmek ve daha geniş şekilde dipnotlandırmak istedim. Öncelikle Allah'tan bu dilekte bulundum. Günahlarımın çokluğuna rağmen Allah, bu dileğimi kabul etti. Her şeyden önce ve sonra Allah'a şükürler olsun.

Tarih 2001 yazıydı. İyilikte ve ilimde daima önde olan Kahire'ye döndüğümde çok değerli kardeşim Mektebetü's-Sünne yayınevinin editörü Seyyid b. Abbas el-Cilîmî ile görüştüm. Bu isteğimi kendisine ilettiğimde hemen kabul etti. Buna çok se-

vindim ve Doha'ya döner dönmez, yoğun iş mesaimi rağmen gecemi gündüzüme katarak kitabı yeniden gözden geçirmeye ve dipnotlar eklemeye başladım. Allah'tan yardım diledim ve O da bana yardım etti. İhtiyaç duyduğum kaynaklara ulaşmayı bana kolaylaştırdı. Bütün iyilik ve güzellikler O'ndandır. O'na şükürler olsun.

İki ay gibi kısa bir sürede kitabı yeniden gözden geçirerek dipnotları tamamladım. Böyle küçük bir kitapçık için iki ay çalışmayı uzun bir süre görebilir ve şaşırabilirsin. Ancak sebebini bilersen şaşkınlığın gider ve bu kitap için daha uzun süre çalışmak gerektiğine yönelik inancın artar. Bu sebepleri kısaca şöyle sıralayabiliriz:

1- İbn Kayyim'in sözleri, eski fıkıh metinleri gibi kısa ve öz-lüdür. Bu yüzden sözler üzerinde düşünmeye, açıklamaya, tercihte bulunmaya ve hadis kaynaklarını belirtmeye ihtiyaç vardır. Sadece bu bile yorucu ve yoğun bir çalışma gerektirir. Eğer ilim sahiplerinin kitapları hakkında az da olsa bir deneyimin varsa, bunu daha iyi anlarsın.

Bu yüzden İbn Kayyim'in "Zâdü'l-meâd" adlı eserinde, tah-riç, dipnot ve açıklama bakımından birçok eksiklik bulunmaktadır. Bununla beraber Allah, herkese yaptığı hayırlı çalışmaların karşılığını versin.

2- Hadisleri tahric etmek ve kaynaklarını bulmak, karşılaştığım en büyük zorluklardan biriydi. Çünkü İbn Kayyim, kitaplarında zikrettiği hadisleri genelde hafızasından yazar, hadislerin kaynaklarını belirtmez veya çok nadir belirtir.

Bu veya başka kitaplar için daha önce yapılan tahriclere güvenmekten metodundan uzak durdum. İlim tahsiline başladığım ilk dönemlerde ben de bu metottan yararlanıyordum. Ancak yıkılmak üzere olan bir uçurum kenarında bulunduğumu gördüm. Bu metottan uzak durmamın birkaç sebebini şöyle belirtebilirim:

a- Bazı kimseler hadisin kaynağını vermektedir. Ancak kaynağa başvurduğunuzda, hadisin burada bulunmadığını aksine başka kaynakta ve başka rivayetlerde bulunduğunu görmekte-siniz. Bu oldukça sık rastlanan ve dikkat edilmesi gereken önemli bir konudur.

b- Bazı kimseler de birbirinden nakletmekte, ilk kişinin gösterdiği kaynağa başvurmak için kendilerini hiç yormamaktadırlar. Bu da birçok yanlışla ve karışıklığa neden olmaktadır.

c- Kitapları dipnotlandıran ve hadis kaynaklarını belirten bazı kimseler de, sadece kaynak adı zikrederek okuyucuyu nakil yaptıkları kaynaklara yönlendirmekte ve Beyhâki, Tirmizî, Müslim gibi adları vermekle yetinmektedirler. Bu ise, Allah'ın "*İyilik ve takva konusunda yardımlaşın*" (Maide, 2) emrine uymamaktadır. Çünkü bu durum, ilmi başkalarına aktarmamak veya araştırmadan ve kesinleştirmeden başkasından ilim nakletmek anlamına gelmektedir. Bir diğer amaç ise, beyni yormadan kitabı hızlıca bitirip ondan kurtulmak olabilir.

Bu yüzden bu kimselerin gösterdiği kaynaklarda ve hadis tahriclerinde birçok hatalar görülmektedir. Geçmişte ben de bu ateşe dalanlardan biriydim. Allah bizi de sizi de cehennem ateşinden korusun.

Bu nedenle, şimdi tahricini yaptığım her hadisin kaynak eserdeki numarasını aslına uygun şekilde doğru olarak belirttim. Bunu, ilim tahsil edenlere kolaylık olması ve başka kitap veya dipnotlara ihtiyaç duymamaları için yaptım. Kitapta kaynağını uzun bir şekilde belirtmediğim hadisler pek azdır. Böyle yapmamın nedenlerini burada zikretmeyeceğim.

3- Bazı cami imamlarının bu kitabı insanlara okuma ve açıklama ihtimalini göz önünde bulundurarak, okumada zorluk çekmemeleri için kitapta geçen hadislerin tamamını harekeledim.

İşte artık kitap elinizde. Yanında, zayıf bir adamın gösterdiği yoğun bir çaba var. İnşallah İbn Kayyim gibi değerli bir âlime karşı saygısızlık etmemişizdir. Allah'ın kalbimde saklı olanı bilmesi, benim için yeterlidir. Ben, bu çalışmamla iyilikten başka bir şey istemedim. Allah her şeyi en iyi bilendir. Hz. Peygamberin buyurduğu gibi "Ameller niyetlere göredir ve her kişiye niyet ettiği vardır."

Eğer bu yazdıklarımnda başarılı olduysam, beni başarılı kılan Allah'a hamd olsun. Zira başarı O'ndandır. "*Attığın zaman sen atmamıştın, fakat Allah atmıştı.*"⁴

Eğer başarılı olmadıysam, sınırsız güç sahibinden beni affetmesini dilerim. Sen de ey okuyucu! Hatalarımı düzelt, beni hoş gör, bana tavsiyelerde bulun ve ağzına kadar dolu kovanla, daima etrafına ilim öğret ve iyilikler yap.

Verdiği nimetlerle güzellikleri tamamlayan Allah'a hamd olsun.

Ferid b. Emin İbrahim el-Hindâvî

Katar

⁴ Enfal, 17.

Birinci Bölüm

HZ. PEYGAMBERİN ABDEST ALMA BİÇİMİ

Hız. Peygamber çoğu zaman her namaz için yeni bir abdest alır⁵, bazen de namazları tek bir abdestle kılardı.⁶

⁵ Amr b. Amir der ki: Enes'in şöyle söylediğini işittim: "Hz. Peygamber her namaz için abdest alırdı. Amr şöyle devam eder: Ben Enes'e: "Peki, siz nasıl yapıyordunuz?" diye sordum. Şöyle cevap verdi: "Abdestimiz bozulmadığı sürece namazları tek bir abdestle kılardık." Bkz. Ahmed, 2/54; Buhârî, 214; Ebû Dâvud, 171; İbn Mâce, 509; Tirmizî, 60; Nesâî, 101.

Tahâvî bu hadisi açıklarken şunları söyler: "Bu hadis, her namazı yeni bir abdestle kılmanın vacip oluşuna değil; aksine daha sevap olduğuna işaret eder. Belki de bu, Hz. Peygambere özgü bir hükümdü, önceleri vacipti, sonraları nesh oldu (hükümü kaldırıldı)." Bkz. "Feyzü'l-kadir", 5/203.

Hadis, her namaz için yeni abdest almanın ve buna devam etmenin faziletine işaret etmektedir. İmam Nevevî, Kâdî İyâz'tan şöyle nakleder: "Fetva verenler, bu hüküm üzerinde görüş birliğine varmışlardır. Aralarında herhangi bir ihtilaf bulunmamaktadır." Bkz. "el-Fethü'r-rabbânî", 2/56.

Derim ki: "Her namaz için abdest almanın müstehab oluşuna bu hadis değil; bir sonraki hadis ve sahâbîlerin fiili işaret etmektedir."

⁶ Büreyde b. el-Hasib anlatıyor: "Hz. Peygamber, Fetih günü namazları tek bir abdestle kıldı ve mestleri üzerine mesh etti." Bunun üzerine Hz. Ömer: "Ey Allah'ın Resulü! Bugün daha önce hiç yapmadığın bir şeyi yaptın!" deyince Hz. Peygamber: "Bunu kasten ve bilerek yaptım ey Ömer!" diye cevap verdi. Bkz. Müslim, 277; Ebû Dâvud, 172; Tirmizî, 61; Nesâî, 133; Ahmed, 2/55; Taberânî, 4032; Abdürrezzak, 158.

İmam Kurtubî bu hadis hakkında şunları söyler: "Hz. Peygamber (s.a.v.), "Bunu kasten ve bilerek yaptım ey Ömer!" sözüyle insanlara, bozulmadığı sürece bir tek abdestle birden fazla namaz kılmanın caiz olduğunu açıklamak istemiştir. Bu konuda âlimler arasında herhangi bir ihtilaf bulunmamaktadır." Bkz. İmam "Kurtubî, el-Müfhem" 1/535.

"el-Fethü'r-rabbânî" adlı eserde şunlar yazılıdır: "Hz. Ömer'in "Daha önce hiç yapmadığın" sözü "Böyle bir alışkanlığın yoktu" anlamındadır. Hz. Peygamberin "Kasten ve bilerek yaptım" sözü ise, daha önce yapılmayan ve alışkın olmayan bir fiilin yapılması yanlışlıkla yapıldığı ihtimalini taşıdığı için, Hz. Peygamber bu durumun kendisi ve başkaları için caiz olduğunu açıklamakla bu ihtimali ortadan kaldırmaktadır." Bkz. el-Fethü'r-rabbânî, 2/55.

Buhârî, Suveyd b. Numan'dan şöyle nakleder: "Hayber savaşının yapıldığı yılda Hz. Peygamberle birlikte yola çıktık. es-Sahbâ denilen yere geldiğimizde Hz. Peygamber bize ikindi namazını kıldırdı. Namaz kıldıktan sonra yemek getirilmesini istedi. Sevîk'ten (Buğday ya da arpa, hurma ve şekerle yapılan bir tür püre, ezme) başka bir şey gelmedi. Bizler yedikten ve içtikten sonra Hz. Peygamber akşam namazı için kalktı. Sadece ağzını çalkaladı ve abdest almadan bize akşam namazını kıldırdı." Bkz. Buhârî, 215.

Abdürrezzak da "Musannef"inde, bir tek abdestle birden çok namazın kılınabileceğine delalet eden, sahâbe ve tabiînden bazı sözler nakleder. Bu sözlerden bazıları şöyledir:

eş-Şa'bî der ki: "Büyük ya da küçük hadesle abdestim bozulmadıkça, beş vakit namazı tek bir abdestle kılmakta bir sakınca görmem."

Amr b. Amir, Enes b. Malik'in şöyle söylediğini işittim, demiştir: "Herhangi birimize, abdesti bozulmadıkça bir tek abdest yeterdi."

İbrahim der ki: "Ben abdestim bozulmadıkça ya da kötü bir söz söylemedikçe öğle, ikindi ve akşam namazlarını tek bir abdestle kılarım."

Yine İbrahim, Vehb'ten şu sözü işittiğini söyler: "Ben öğle namazını akşam abdestiyle kılarım."

İbn Cüreyc anlatıyor: Atâ'ya: "Her namaz için bir abdest mi?" diye sordum. Hayır dedi. Ben: "Ama âyet *"namaza kalktığınız zaman"* diyor dedim. Bunun üzerine: "Bir kez abdest alman yeterli. Sabah namazı için abdest aldığında, abdestim bozulmadıkça bütün namazları bu abdestle kılabilirim." dedi. Ben: "Her namaz için yeni abdest almam müstehab mı?" dedim. Yine o "Hayır" diye cevap verdi. Bkz. "Musannef" Abdürrezzak, 1/ 56.

es-Sa'dî Ebû Hubeyb'e ait "Mevsûatû'l-icmâ" adlı eserde de şunlar yazılıdır: "Farz ve nafile namazların bir tek abdestle kılınması caizdir. Bu, herkes tarafından kabul edilen ve üzerinde görüş birliği sağlanan bir görüştür. Bazı âlimlerden 'Abdesti olsa bile her namaz için yeni bir abdest almak vaciptir' görüşü nakledilmiştir. Ancak her namaz için abdest almak vacip değil; sa-

Hız. Peygamber bazen bir müdd⁷ (=yaklaşık 0,690 lt.), bazen bir müddün 2/3'si (=yaklaşık 0,460 lt.) bazen bir ezîd (4 ukiyye=0,508 lt), bazen 2 ukiyye (=0,255 lt) ya da 3 ukiyye (=0,380 lt) ile abdest alırdı.

Hız. Peygamber, abdest için en az su kullanan insanlardan biriydi. Her zaman ümmetini suyu israf etmeme konusunda uyarırdı. Ümmetinden bazı kimselerin abdest almada aşırıya gideceklerini haber vermişti.⁸

dece müstehabtır. Fetva ehli âlimler bu görüş üzerinde ittifak etmişlerdir." Bkz. es-Sa'dî Ebû Habib, "Mevsuatü'l-icmâ", 2/1202.

⁷ Sefine (r.anhâ) anlatıyor: "Hız. Peygamber bir müdd (= yaklaşık 0,690 lt) ile abdest alır ve bir sa' (= yaklaşık 2,75 lt) ile yıkanırđı." Tirmizî, sahih bir senetle nakleder. Hadis no: 56.

Enes b. Malik ise, şöyle rivayet eder. "Hız. Peygamber bir müdd ile abdest alır bir sa' (=2,75 lt) veya beş müdd (=yaklaşık 3,45 lt) ile yıkanırđı."

Bir başka rivayete göre, "Hız. Peygamber beş mekûkla (=20,625 lt) yıkanır, bir mekûkla (=4,125 lt) abdest alırdı." Bkz. Müslim, 325; Tirmizî, 609; Ebû Dâvud, 93.

Ümmü Umare bint. Ka'b anlatıyor: "Hız. Peygamberin abdest alması için, içinde bir müddün 2/3'si (=yaklaşık 0,460 lt) kadar su bulunan bir kırba getirildi." Bkz. Nesâî, 74; Ebû Dâvud, 94, sahih bir isnadla nakleder.

Yukarıda zikredilen hadisler bir müddle (=0,690 lt) abdest almanın, bir sa' (=2,75 lt) ile de yıkanmanın müstehap olduğuna delalet etmektedir. Ancak gerek abdest gerekse gusûl için yeterli olan su miktarı, abdest veya gusûlde yıkanması vacip olan organları yıkayacak kadar olmalıdır. Bu miktarın ister abdestte bir müdd, gusûlde bir sa' kadar ister fazla olsun pek önemli değildir. Önemli olan; suyu bol kullanıp israf etmemek ve yıkanması vacip olan organları eksik yıkayacak kadar az kullanmamaktır. Bkz. "el-Fethü'r-rabbânî", 2/5.

⁸ Abdullah b. Muğaffel anlatıyor: Oğlumun: "Ey Allahım! Cennete girdiğimde, senden cennetin sağ tarafında beyaz sarayı isterim." diye dua ettiğini işitince dedim ki: "Ey yavrum! Allah'tan cenneti iste ve cehennem ateşinden O'na sığın. Çünkü Allah Resûlünün şöyle buyurduğunu işittim: "Bu ümmet içinde bir topluluk, abdest alma ve dua etmede aşırıya gidecektir."

Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Abdest için el-Velehan denilen özel bir şeytan vardır. Bu şeytanın su konusundaki vesvesesinden sakının."⁹

Ebû Dâvud, 96; Ahmed, 14/276; Elbânî, "Sahihu Ebî Dâvud" adlı eserinde bu hadisin sahih olduğunu söyler.

Amr b. Şuayb, babasının, dedesinden şöyle naklettiğini söyler." Bir bedevi Hz. Peygamberin yanına gelerek ona abdest hakkında sorular sordu. "Hz. Peygamber, abdest aldı ve organlarını üçer kere yıkadı. Ardından şöyle buyurdu: "Kim bundan fazlasını yaparsa, kötülük yapmış, haddi aşmış ve haksızlık etmiş olur." Ebû Dâvud, 135; Nesâî, 140; İbn Mâce, 422; Ahmed, 2/50; Elbânî, "Sahihu Ebî Dâvud" adlı eserinde bu hadisin hasen-sahih olduğunu, Ebû Dâvud rivayetinde bulunan 'veya eksik yaparsa' ifadesinin şâz olduğunu söyler.

Abdestte aşırı gitmek ve haddi aşmak yıkama ve meshetmede organları dinin meşru kıldığı sayıdan fazla yıkamaktır. Abdest alınan suyu kullanmakta aşırı gitmek ise, vesveseli kimselerin -ki, vesvese şeytandandır- yaptığı gibi suyu bol kullanmak ve israf etmektir.

İkinci hadis, organları üçten fazla yıkamanın, abdestte haddi aşmak olduğuna açık bir şekilde işaret etmekte; böyle yapan kimsenin kötülük yaptığını, evlâ olanı terk ederek kendisine zulmettiğini ve sünnetin dışına çıkarak haddi aştığını belirtmektedir. "Hz. Peygamber, suyu boşa harcayanları işte bu sözlerle azarlamakta ve onları uyarmaktadır. Bkz. "el-Fethü'r-rabbânî", 2/3, 50 ve 14/276.

Ebû Dâvud'un rivayetinde bulunan 'veya eksik yaparsa' ifadesi şazdır. Çünkü bu ifadenin zâhir anlamı, abdest organlarını üç kereden az yıkamanın kötü bir fiil olduğunu göstermektedir. Oysa organları üçten az yıkamak caizdir. Bunun caiz olduğunu Hz. Peygamberin fiili ve sahih hadisler ispat etmektedir. Böyle bir şey nasıl haddi aşmak ve kötülük yapmak olur? Bkz. "Zâdü'l-meâd", dipnot, 1/192.

⁹ Ahmed, 2/2; İbn Mâce, 421; Tirmizî, 57. Tirmizî, Übey b. Ka'b'ın rivayet ettiği bu hadisin 'garip' hadis olduğunu, hadis âlimlerine göre senedinin kuvvetli olmadığını, senedin "Harice" dışında başka bir raviye dayandırıldığını bilmediklerini söyler. Bu hadisin değişik yönden Hasan'ın sözü olarak rivayet edildiğini, Hz. Peygamberin bu konuda sahih bir hadisinin olmadığını, "Harice"nin hadis âlimlerine göre kuvvetli olmayan bir ravi olduğunu, İbn Mübarek'in onu zayıf addettiğini belirtir. Elbânî de "Harice"yi

Sa'd abdest alırken yanından Hz. Peygamber geçti. Ona: "Sakin suyu israf etme!" dedi. Sa'd: "Suda israf olur mu?" deyince Hz. Peygamber: "Evet, akan bir ırmağın kenarında olsan bile." dedi.¹⁰

Hz. Peygamberin abdest alırken organlarını birer¹¹, ikişer¹² ve üçer kere¹³ yıkadığına dair sahih hadisler vardır. Yine Hz.

çok zayıf kabul eder. Bkz. Elbânî'nin, "Daifu İbn Mâce" ve "Daifu't-Tirmizî" adlı eserleri.

Harice adlı ravi, Harice b. Mus'ab'tır. Hafız, "Takrib" adlı eserinde onun hakkında şunları söyler. "Rivayetleri kabul edilmeyen metruk biridir. Yalancılardan hileli rivayetlerde bulunur. İbn Main'in onu yalanladığı söylenir." Bkz. "Tahrîr'ı Takribu't-Tehzîb", 1/339.

el-Velehan: Velihe-Yûlehü kök fiilinin masdarıdır. Aşk ve coşkunun şiddetiyle aklın baştan gitmesi ve kişinin şaşkınlık içinde kalmasıdır. Abdeste özel şeytana bu adın verilme nedeni şöyle açıklanabilir. 1- Abdest alan insanı kuşkuya düşürme yönündeki şiddetli hırsı ve talebi. 2- İnsanlara verdiği vesvese ile onları şaşkınlık kuyusuna düşürmek, böylece akli başından giden ve ne yapacağını bilmeyen bu çaresiz kimselerin, suyun organlara tam ulaşıp ulaşmadığıyla, organları kaçır kez yıkadığıyla uğraşarak şeytanın kendileriyle nasıl oynadığını anlamalarına mani olmaktır.

"Şeytanın su konusundaki vesvesesinden sakının" ifadesini et-Tıbbî şöyle açıklar: "Yani su, abdest organlarına tam ulaştı mı ulaşmadı mı? Organlar bir kere mi iki kere mi yıkandı? Su temiz mi necis mi? Veya su iki kulle mi değil mi? (=İslâmî bir ölçü olan kulle, yaklaşık 95 Litre; 2 kulle 190 Litredir. Bazı İslâm hukukçularına göre bu miktar suya necaset bulaşırsa dinen necis sayılır.) Bkz. "el-Fethü'r-rabbânî", 2/2.

¹⁰ Ahmed, 2/3; İbn Mâce, 425. Elbânî, "Zaifu ibn Mâce" adlı eserinde bu hadisin zayıf olduğunu söyler.

Hadis, akan bir ırmağın kenarında bile olsa gereksiz yere suyu israf etmenin hoş karşılanmayan bir davranış olduğuna işaret etmektedir.

¹¹ İbn Abbas anlatıyor: "Hz. Peygamber abdest aldı ve her organını birer kere yıkadı." Bkz. Ahmed, 2/47; Buhârî, 157; Tirmizî, 42; Nesâî, 80; Ebû Dâvud, 138; İbn Mâce, 411 ve diğer hadis kitapları.

Hadis, abdest organlarını birer kere yıkamanın farz olduğuna işaret etmekte, Hz. Peygamberin bu yüzden bu kadarla yetindiğine işaret etmektedir. Eğer abdest organlarını iki veya üç kere yıkamak farz olsaydı Hz.

Peygamberin, bazı organları ikişer bazılarını da üçer kere yıkadığı rivayet edilmiştir.¹⁴

Peygamber bir kere yıkamakla yetinmezdi. İmam Nevevî der ki: "Âlimler, abdest organlarını bir kere yıkamanın farz, iki veya üç kere yıkamanın sünnet olduğu konusunda ittifak etmişlerdir." Bkz. "el-Fethü'r-rabbânî", 2/50.

¹² Abdullah b. Zeyd anlatıyor: "Hz. Peygamber abdest aldı ve her organını ikişer kere yıkadı." Bkz. Buhârî, 158; Ahmed, 2/48; Tirmizî, 43; Ebû Dâvud, 136. Bazı hadis âlimleri de aynı hadisi Ebû Hüreyre'den nakle-derler. Elbânî, "Sahihu Ebî Dâvud" adlı eserinde bu hadisin hasen sahih olduğunu söyler.

¹³ İbn Şihab, Ata b. Yezid'in, O da Hz. Osman'ın azatlı kölesi Humran'ın kendisine şöyle anlattığını nakleder: "Hz. Osman abdest almak için bir su kabı istedi. Üç kere avucuna suyu doldurdu ve ellerini yıkadı. Sonra sağ eline su koyarak önce ağzını çalkaladı, sonra da burnuna su çekti. Ardın-dan yüzünü, sağ ve sol kollarını dirseklere kadar üçer kere yıkadı. Sonra başını meshetti, ardından ayaklarını topuklara kadar üç kere yıkadı ve şöyle dedi. "Hz. Peygamber buyurdu ki: "Kim, benim abdest aldığım gibi bu şekilde abdest alır, sonra da konuşmadan iki rekât namaz kılsa, daha önce işlemiş olduğu günahlar affolunur." Bkz. Buhârî, 159, 164, 1934; Nesâî, 84; Ebû Dâvud, 106; Müslim, 226, 229, 230; Taberânî "el-Evsat, 304, 4972.

İmam Nevevî bu hadisi açıklarken şunları söyler: "Hz. Peygamberin, abdest organlarını birer, ikişer ve üçer kere yıkadığına dair sahih rivayetler bulunmaktadır. Bazı rivayetler ise, Hz. Peygamberin bazı organları üçer bazılarını da ikişer kere yıkadığını haber vermektedir. Bu konudaki ihtilaf, hepsinin caiz olduğuna işaret etmektedir. O hâlde organları bir kere yıka-mak yeterli, üç kere yıkamak ise müstehabtır." Bkz. "el-Fethü'r-rabbânî", 2/50.

¹⁴ Amr b. Yahya el-Mazinî, babasından şöyle nakleder. "Bir adam, Amr b. Yahya'nın dedesi olan Abdullah b. Zeyd'e: "Bana Hz. Peygamberin nasıl abdest aldığını gösterebilir misin?" dedi. Abdullah b. Zeyd: "Evet" dedi ve bir kap su istedi. Suyu önce eline döktü ve ellerini iki kere yıkadı. Sonra ağzına ve burnuna üç kere su verdi. Sonra yüzünü üç kere yıkadı. Ardın-dan kollarını dirseklere kadar ikişer kere yıkadı. Sonra iki eliyle başını meshetti. İki elini önden başlayarak başının arkasına kadar götürdü ve oradan başladığı yere geri getirdi. Ardından ayaklarını yıkadı." Bkz.

Hız. Peygamber, ağzına ve burnuna bazen bir avuçla¹⁵ bazen iki avuçla bazen de üç avuçla¹⁶ su verirdi.

Hız. Peygamber ağzına ve burnuna birlikte su verir, avucuna aldığı suyun yarısını ağzına, diğer yarısını burnuna verirdi. Bir avuçla ancak böyle yapılabilir. İki veya üç avuçla ağız ve burna ayrı ayrı veya birlikte su vermek mümkündür. Ancak Hız. Peygamberin usulü, ikisini bir yapıp, aynı avuçla ağza ve burna su vermektir. Abdullah b. Zeyd'ten rivayet edilen ve Buhârî ve Müslim'de geçen şu sahih hadis bu görüşü güçlendirmektedir:

Buhârî, 185, 186, 191, 192, 199; Müslim, 235, 236; Tirmizî, 47; Ebû Dâvud, 118; Nesâî, 98; İbn Mâce, 434; Ahmed, 2/14, 15.

Hafız, bu hadisten çıkarılacak derslerden birinin de şu olduğunu söyler: "Bir abdestte bazı organların birer, bazılarının ikişer, bazılarının da üçer kere yıkanması caizdir." Bkz. "İthâfü'l-kârî", 1/174.

İmam Tirmizî ise şöyle söyler: "Birden fazla hadis, Hız. Peygamberin abdest alırken organlarını bazen birer, bazen de üçer kere yıkadığına işaret etmektedir. Bu yüzden bazı din bilginleri, bir kişinin abdest alırken bazı organlarını üçer, ikişer veya birer kere yıkamasında bir sakınca görmemişlerdir." Bkz. Tirmizî, 47.

¹⁵ Abdullah b. Zeyd, suyu eline döktü ve ellerini yıkadı. Sonra ağzına ve burnuna aynı avuçla su verdi. Abdest aldıktan sonra da şöyle dedi: "İşte Hız. Peygamberin abdest alma biçimi böyleydi." Buhârî, 191,199; İbn Mâce, 405; Müslim, 235,236; Tirmizî, 28.

İbn Abbas anlatıyor: "Hız. Peygamber, ağzına ve burnuna aynı avuçla su verirdi." Bkz. Buhârî, 140; İbn Mâce, 403; Nesâî, 101.

Hız. Ali anlatıyor: Allah Resûlü abdest aldı ve aynı avuçla ağzına ve burnuna üç kez su verdi. Bkz. İbn Mâce, 404. Elbânî, "Sahihu İbn Mâce" adlı eserinde bu hadisin sahih olduğunu söyler.

Hafız, bu hadisin "Aynı avuçla ağza ve burna su vermenin caiz olduğuna" işaret ettiğini söyler. Bkz. "İthâfü'l-kârî", 1/151.

¹⁶ Amr b. Ebû Hasen, Abdullah b. Zeyd'e Hız. Peygamberin nasıl abdest aldığını sordu. Bunun üzerine Abdullah b. Zeyd bir kap su istedi ve Hız. Peygamberin abdest aldığı gibi abdest aldı. Önce kaptan eline su döktü ve ellerini üçer kere yıkadı. Sonra üç farklı avuçla ağzına ve burnuna su verdi... Bkz. Buhârî, 186, 192; Müslim, 235.

"Hz. Peygamber bir avuçla ağzına ve burnuna su verir ve bunu üçer kere yapardı."¹⁷ Bir başka rivayete göre de Hz. Peygamber, üç avuçla ağzına ve burnuna su verirdi.¹⁸

Abdest alırken ağza ve burna su verme konusunda rivayet edilen en sahih hadis budur. Ağza ve burna ayrı ayrı su vermekle ilgili sahih bir hadis kesinlikle yoktur.

Talha b. Musarrifin, babasından, onun da dedesinden rivayet ettiği; "Hz. Peygamberin ağzına ve burnuna ayrı ayrı su verdiğini gördüm" hadisi, sadece bu isnadla (=rivayet zinciri) bilinmekte, başka bir rivayet zinciri bulunmamaktadır. Talha'nın dedesinin Hz. Peygamberle birlikte bulunan ve sohbet eden sahâbîlerden olduğu bilinmemektedir.¹⁹

Hz. Peygamber, burnuna sağ eli ile su verir, sonra sümükürür ve sol eli temizlerdi.²⁰

¹⁷ Buhârî, 191,199; Müslim, 235,236; Tirmizî, 28.

¹⁸ Buhârî, 186,192; Müslim, 235.

¹⁹ Ebû Dâvud'un Talha'dan, onun da babasından, onun da dedesinden yaptığı rivayet şöyledir: "Hz. Peygamberin yanına geldim. Abdest alıyordu. Su, yüzünden ve sakalından göğsünün üzerine damlıyordu. Ağzına ve burnuna ayrı ayrı su verdiğini gördüm." Elbânî, "Zaifu Ebî Dâvud" adlı eserinde bu hadisin zayıf olduğunu belirtir.

Ağza ve burna birlikte su vermek: Abdest alan kimsenin avucuna aldığı suyun yarısını ağzına, diğer yarısını burnuna vermesidir. Diğer avuçları da böyle yapar.

Ağza ve burna ayrı ayrı su vermek ise: İki avuçla ağza ve burna su vermesidir. Birinci avuçla ağza su verir ve ağzını üç kere çalkalar. İkinci avuçla burnuna su verir ve üç kere burnunu sümükürür.

Ağza ve burna su vermenin üçüncü bir şekli daha bulunmaktadır. Dilersen, şu kaynağa bakabilirsin: "Hâşiyetü'l-Bâcûrri", 1/62, 63.

²⁰ Hz. Ali anlatıyor: "Hz. Peygamber abdest almak için su istedi. Ağzına ve burnuna su verdikten sonra sümükürüp, sol eli ile burnunu temizledi. Bunu üç kere yaptıktan sonra şöyle dedi: "İşte Allah Resûlü'nün abdest alma biçimi böyledir." Bkz. Nesâî, 91. Elbânî, "Sahihu Nesâî" adlı eserinde bu hadisin sahih olduğunu söyler.

H.z. Peygamber başının tamamını meshederdi.²¹ Bazen bunu, elini önden arkaya ve arkadan öne doğru getirerek yapardı.²² H.z. Peygamberin "Başını iki kere meshetti" ğini belirten hadis²³, bu anlama yorumlanır. Ancak sahih olan; meshin iki kere yapılmadığı ve tekrarlanmadığıdır. H.z. Peygamberin, diğer organları tekrar yıkadığı, ancak başını sadece bir kez meshettiği daha doğrudur. H.z. Peygamberin bunun aksini yaptığı

²¹ Abdülhayr, H.z. Ali'nin abdest alma biçimini şöyle anlatır: "H.z. Ali, elini suya soktu ve iki avucuyla bütün başını bir kerede meshetti. Ardından üç kez ayaklarını yıkadı ve şöyle dedi: "Biliniz ki, Peygamberinizin abdest alma biçimi işte böyleydi."

Bir rivayete göre de H.z. Ali "Önden başlayarak arkaya doğru başını meshetti." Hadisi nakleden der ki: "Elini geri getirip getirmediğini bilmiyorum. Sonra ayaklarını yıkadı ve şöyle dedi: H.z. Peygamberin nasıl abdest aldığını görmek isteyenler: H.z. Peygamberin abdesti işte böyleydi." Bkz. Ahmed, 2/34; Ebû Dâvud, 111, 112; Tirmizî, 48; Nesâî, 115; Dârimî, 701. Elbânî, "Sahihu Ebî Davud" adlı eserinde bu hadisin sahih olduğunu söyler.

Rebî bint. Muavviz b. Afrâ anlatıyor: "H.z. Peygamber benim yanımda abdest aldı ve başının tamamını meshetti. Bunu, başın tepesinden başlayıp saçın olduğu her tarafa ulaşacak şekilde ve saçının şeklini bozmadan yaptı." Bkz. Ebû Dâvud, 128; Tirmizî, 34; İbn Mâce, 441; Dârimî, 690; Ahmed, 2/37.

²² Abdullah b. Zeyd b. Asım el-Ensâri, H.z. Peygamberin abdest alma şeklini anlatırken şöyle söyler: "...sonra eliyle başını meshetti. Elini önden arkaya götürdü ve getirdi. Bunu, başının ön tarafından başlayıp kafasının arkasına (ensesine) kadar götürerek, sonra da oradan başladığı yere geri getirerek yaptı. Ardından ayaklarını yıkadı." Bkz. Buhârî, 185; Müslim, 235; Tirmizî, 32; Nesâî, 98; Ebû Dâvud, 118; İbn Mâce, 434; Dârimî, 694; Ahmed, 2/34.

²³ Rebî bint. Muavviz anlatıyor: "H.z. Peygamber yanımıza gelir ve "Bana abdest suyu getirin." derdi. H.z. Peygamber şöyle abdest alırdı: "...H.z. Peygamber başını başını iki kere meshederdi. Bunu, başının arkasından öne doğru doğru, sonrada önden arkaya doğru yapardı." Bkz. Ebû Davud, 126; Tirmizî, 34; İbn Mâce, 1441; Dârimî, 690; Ahmed, 2/36. Elbânî, "Sahihu Ebî Davud" adlı eserinde bu hadisin hasen olduğunu söyler.

kesinlikle sabit değildir. Bunun dışındaki rivayetler iki ihtimal taşır. Birincisi, sahih ama anlamı açık olmayan rivayetlerdir. Sahâbenin "üçer kere yıkadı"²⁴ veya "Başını iki kere meshetti"²⁵ sözü bu türden rivayetlerdir. İkincisi ise, anlamı açık ama sahih olmayan rivayetlerdir. İbn Beylemanî'nin babasından, onun da Hz. Ömer'den rivayet ettiği şu hadis bu türe örnek verilebilir: Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Kim abdest alırsa, ellerini üç kere yıkasın." Ravi bu hadisteki cümlelerin hemen akabinde "ve başını üç kere meshetsin" cümlesini nakleder. Bu hadiste anlam açık, fakat hadisin senedi sahih değildir. Bu yüzden delil olarak kabul edilemez. Çünkü İbn Beylemanî ve durumu kendisinden daha iyi olan babasının rivayetleri hadis âlimleri tarafından zayıf kabul edilmektedir.²⁶

²⁴ İbn Ömer, Hz. Peygamberin organlarını üçer kere yıkadığını nakleder. Bkz. İbn Mâce, 414. Elbânî, "Sahihu İbn Mâce" adlı eserinde bu hadisin sahih olduğunu söyler.

Hz. Aişe ve Ebû Hüreyre, Hz. Peygamberin organlarını üçer kere yıkadığını naklederler. Bkz. İbn Mâce, 415. Elbânî, "Sahihu İbn Mâce" adlı eserinde bu hadisin sahih olduğunu söyler.

Rebî bint. Muavviz b. Afrâ, Hz. Peygamberin organlarını üçer kere yıkadığını nakleder. Bkz. İbn Mâce, 418. Elbânî, "Sahihu İbn Mâce" adlı eserinde bu hadisin sahih olduğunu söyler.

Abdullah b. Ebî Evfâ ve Ebû Malik el-Eş'arî tarafından da aynı rivayet yapılır. Bkz. İbn Mâce, 416, 417. Her iki rivayet de sahihtir.

²⁵ Rebî bint. Muavviz b. Afrâ anlatıyor: "Hz. Peygamber yanımıza gelir ve "Bana abdest suyu getir." derdi. "Hz. Peygamber şöyle abdest alırdı. "...Hz. Peygamber başını iki kere meshederdi. Bunu, başının arkasından öne doğru sonra da önden arkaya doğru yapardı." Bkz. Ebû Dâvud, 126; Tirmizî, 34; İbn Mâce, 1441; Dârimî, 690; Ahmed, 2/36. Elbânî, "Sahihu Ebî Dâvud" adlı eserinde bu hadisin hasen olduğunu söyler.

²⁶ İbn Kayyim'in "Zâdül-meâd" adlı eserini tahkik edenler derler ki: "Bu hadisi Dârekutnî (1/93) nakletmektedir. Rivayet zincirinde Salih b. Abdülcebbar bulunmaktadır. Hafız ez-Zeyleî "Nasbü'r-râye" (1/32) adlı eserinde şunları söyler. "İbnü'l-Kattan kitabında der ki: "Bu rivayeti dışında Salih b. Abdülcebbar'ı tanımam. O durumu bilinmeyen bir kimsedir." Tirmizî, Bu-

Ebû Dâvud'un Osman'dan naklettiği şu hadis de bu türe örnek verilebilir: "Hz. Peygamber, başını üç kez meshetti."²⁷ Ebû Dâvud der ki: "Osman'dan nakledilen bütün sahih rivayetler, Hz. Peygamberin başını sadece bir kez meshettiğini söylemektedir."²⁸

hârî'nin, Muhammed b. Abdurrahman el-Beylemanî hakkında "Onun rivayet ettiği hadisler kabul edilmez." dediğini nakleder." Bkz. 1/193.

²⁷ Ebû Dâvud, 107. Ravi, rivayetin devamında "...ve başını üç kere mesh etti. Sonra ayaklarını üç kere yıkadı. "Hz. Peygamberin işte bu şekilde abdest aldığını gördüm." demektedir. Elbânî, "Sahihu Ebî Davud" adlı eserinde bu rivayetin hasen sahih olduğunu söyler.

Ebû Dâvud'un bir başka rivayetinde ise hadis şöyle geçer: "Hz. Osman, kollarını üçer kere yıkadı ve başını üç kere meshetti. Sonra da: "Hz. Peygamberin böyle yaptığını gördüm" dedi." Elbânî, "Sahihu Ebî Dâvud" adlı eserinde bu rivayetin hasen sahih olduğunu söyler.

Dolaysıyla hadis sahihtir. Şafiî mezhebinden, başı üç kere meshetmenin müstehab olduğunu söyleyenler bu hadisi delil gösterirler.

İmam Şafiî der ki: "Ben ellerin, yüzün ve ayakların üçer kere yıkanmasını, başın üç kere meshedilmesini ve meshin bütün başı kaplamasını severim." Bkz. "el-Ümm", 1/129.

İmam Ahmed b. Hanbel, "Başı tekrar meshetmek sünnettir" der. Bkz. "el-Muğni", 1/178.

İbn Hazm da başı üç kere meshetmenin müstehab olduğunu söyler ve der ki: "Abdest alan, eğer başının bir kısmını meshederse, meshedilen kısım ne kadar az olursa olsun bu yeterlidir. Ancak başını üç veya iki kere mesh etmesi müstehaptır. Bir kere meshetmesi ise, farz için yeterlidir." Bkz. "el-Muhallâ", 2/49.

İbnü'l-Cevzi de, "Keşfü'l-müşkil ilâ tashihi't-tekvîr" adlı eserinde aynı görüşü benimsediğini imâ eder. Bkz. "Neylü'l-evtar", 1/250.

Başın üç kere meshedilmesi görüşü, Hz. Enes, Said b. Cübeyr, Atâ, Zadan ve Mesire'den de rivayet edilmektedir. İbn Sîrîn ise, başın iki kere mesh edilmesi görüşündedir. Bkz. "el-Mecmû", 1/476; "Fethü'l-ber li Temhîdi İbn Abdi'l-ber, 3/2227.

²⁸ Sünen-i Ebû Dâvud, 108.

Hz. Peygamberin, başının bir kısmını meshetmekle yetindiğine dair sahih bir rivayet kesinlikle bulunmamaktadır.²⁹ Ancak Hz. Peygamber başının ön tarafını meshettiğinde sarığının üzerinden bütün başını meshetmeyi tamamlardı.³⁰

Ebû Dâvud, Enes'ten şöyle bir rivayette bulunur: "Hz. Peygamberi, başında sarık olduğu hâlde abdest alırken gördüm. O, sarığını çıkarmadan elini sarığın altına götürdü ve başının ön tarafını meshetti."³¹ Enes bu rivayeti ile, saçının tamamını mesh

²⁹ Bu, başın bir kısmını meshetmenin abdestin sıhhatine mani olduğu anlamına gelmez. Hanefî, Şafiî, bir kısım Malikî, Ahmed'ten bir rivayet ve Zahirî mezhebi, mesh kavramı dâhiline girdiği sürece az veya çok başın bir kısmını meshetmenin yeterli olduğu görüşündedir. Hasan, Sevrî ve Evzâi de bu görüştedir.

Ebû'l-Haris, İmam Ahmed'e: "Başının bir kısmını meshedip bir kısmını meshetmeyen kimsenin abdesti tamam mıdır?" diye sorduğunda: İmam Ahmed "Evet, bu yeterlidir. Ancak başının tamamını meshetmeyen kim vardır?" diye cevap verdi.

Nakledildiğine göre; Seleme b. el-Evka', başının sadece ön tarafını; İbn Ömer ise, başının üst tarafını meshederdi.

Özetle, abdestin sahih olması için başın bir kısmını meshetmek yeterlidir. Ancak tamamını meshetmek daha sevaptır. Allah en doğrusunu bilendir. Bkz. "el-Muğni", 1/175 vd; "Bidâyetü'l-müctehid", 1/12.

³⁰ Muğire anlatıyor: "Hz. Peygamber geri kalınca ben de onunla birlikte geri kaldım. "Hz. Peygamber ihtiyacını giderdikten sonra bana: "Yanında su var mı?" dedi. Bunun üzerine kendisine bir matara su getirdim. "Hz. Peygamber önce ellerini ve yüzünü yıkadı. Sonra üzerindeki hırkanın kollarını katladı. Ancak kolları dar gelince hırkayı çıkarıp omuzlarına attı ve kollarını yıkadı. Sonra başının ön tarafını, sarığının üzerini ve mestlerinin üzerini meshetti. Bkz. Müslim, 274; Tirmizî, 100; Ebû Dâvud, 150; Nesâî, 107, 108; İbn Hazm, "el-Muhallâ", 2/52, 53; Ahmed, 2/16.

³¹ Ebû Dâvud, 147; İbn Mâce, 564. Elbânî, "Zaifu Ebî Dâvud" ve "Zaifu İbn Mâce" adlı eserlerinde bu hadisin zayıf olduğunu söyler.

Hadisten şu hüküm çıkarılmıştır: "Âlimler, caiz olmakla beraber, başı mesh etme yerine yıkamanın mekruh olduğu konusunda ittifak etmişlerdir." Bkz. Sa'd Ebû Hubeyb, "Mevsûatü'l-icmâ" 2/1205.

etmek için Hz. Peygamberin böyle yaptığını anlatmak istemek-
te; sarığının üzerinden meshi tamamlamayı yok saymamak-
tadır. Çünkü Muğire b. Şu'be'nin rivayeti bunu ispatlamaktadır.
Enes'in, Muğire rivayetine karşı susması, sarığın üzerine mes-
hetmenin caiz olmadığı anlamına gelmez.

Hz. Peygamber abdest alırken mutlaka ağzına ve burnuna
su verirdi. Hz. Peygamberin, bunu bir kere bile olsun terk ettiği
kaydedilmemiştir.³²

³² Bu yüzden âlimler, abdest alırken ağza ve burna su vermenin vacip olup
olmadığı konusunda ihtilaf etmişlerdir. Âlimlerin bu konudaki görüşlerini
şöyle açıklayabiliriz:

İmam Ahmed b. Hanbel, İshak, Ebû Ubeyd, Ebû Sevr, İbnü'l-Münzir, Ehli
beytten Hâdî, Kâsım ve el-Müeyyedübillah, ağza ve burna su vermenin
vacip olduğu görüşündedirler. İbn Ebû Leyla ve Hammad b. Süleyman
da bu görüştedirler.

İmam Malik, Şafiî, Evzâî, Leys, Hasan Basrî, Zührî, Rabi'a, Yahya b. Saîd,
Katâde, Hakem b. Uteybe, Muhammed b. Cerir et-Taberî ve Ehli beytten
Nâsır ise, vacip olmadığı görüşündedirler.

Ebû Hanife ve arkadaşları, Servî ve Ehli beytten Zeyd b. Ali ise, cünüplük-
ten yıkanırken farz, abdest alırken sünnet olduğu görüşündedirler. Tabîî
her görüşün kendilerine göre delilleri vardır. Bu mezheplerin kaynaklarına
başvurularak görüşlerinin ayrıntıları ve delilleri öğrenilebilir.

Bu konudaki ihtilafın faydası, kasten veya unutarak ağza ve burna su
vermeyi terk eden kimsenin, namazı, yeniden kılması veya kılmamasında
ortaya çıkmaktadır. Buna göre; ağza ve burna su vermenin vacip ol-
duğunu söyleyenler, namazın yeniden kılınması gerektiğini; vacip olmadı-
ğını söyleyenler ise, namazın sahih olduğunu, bu yüzden yeniden kılma-
nın gerekli olmadığını söylemektedirler. Âlimlerin çoğunluğu bu son görü-
şü kabul etmektedirler.

Ancak böyle yapan kimse, eğer ağzına ve burnuna su verir ve namazı ye-
niden kılar, ihtilaftan kurtulmak için en güzelini yapmış olur. Bilindiği
gibi ihtilaflardan uzak durmak vaciptir. Allah en doğrusunu bilir.

Soru: Bu kimse şayet namazı yeniden kılmak isterse, yeniden tam abdest
mi alması gerekir? Yoksa sadece ağzına ve burnuna su vererek namazı kı-
labilir mi?

Hz. Peygamberin abdesti, âyette geçen tertibe (=düzen ve sıraya) göre³³ ve peş peşe yani aralıksızdı.³⁴ Hz. Peygamber bir kere bile bu tertibi hiç terk etmedi.

İmam Ahmed b. Hanbel'e: "Ağza ve burna su vermeyi unutup namaz kılan" kimsenin durumu sorulduğunda o: "Ağza ve burna su verir ve namazı yeniden kılar" cevabını verir. Soru soran: "Yeniden abdest almaz mı?" deyince İmam Ahmed: "Hayır, zira ağza ve burna su vermek abdestin farzlarından değildir." cevabını verir. Bkz. "Fethü'l-berr", 3/207; Ebû Dâvud, "Mesâilü'l-İmam Ahmed", 13.

³³ Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"Ey iman edenler! Namaz kılmaya kalktığınız zaman yüzlerinizi ve dirseklerinize kadar ellerinizi yıkayın; başlarınızı meshedip, topuklara kadar ayaklarınızı da (yıkayın)."* (Maide, 6)

Abdestte tertibe (=sıralamaya) uymanın gerektiği bizzat bu âyetle sabittir. Şöyle ki: Yüce Allah bu âyette, abdest alınmasını emrederken bir sıralama yapmakta, önce yüzün, sonra kolların yıkanmasını, ardından başın mesh edilmesini ve ayakların yıkanmasını emretmektedir. Bu, abdestte bir tertibin olduğuna işaret etmektedir. Eğer tertip olmasaydı, Allah yüzlerinizi, ellerinizi ve ayaklarınızı yıkayın, sonra başınızı meshedin buyururdu. Oysa Allah böyle buyurmamakta, meshi yıkanacak organların arasında zikretmektedir. Böylece Allah, âyetin yorumlanma ihtimalini ortadan kaldırmakta ve net bir sıralama yapmaktadır.

Sonra Hz. Peygamber de, abdestin farz kılındığı andan itibaren vefat edinceye kadar bu tertibe (=sıralamaya) göre abdest almıştır. Eğer sıralamaya uymadan abdest almak caiz olsaydı, bir kere bile olsa Hz. Peygamber tertibe uymadan abdest alırdı. Çünkü Hz. Peygamber iki şey arasında muhayyer bırakıldığında en kolay olanını tercih ederdi. Hz. Peygamberin tertibe uymadan abdest almaması, tertibin, namazdaki secde ve rükû gibi farz olduğunu bize öğretmektedir. Rükûdan önce secdeye varmak, âlimlerin ittifakıyla caiz olmadığı gibi, abdestte de farzları önce veya sonra yapmak caiz değildir.

Araplarda, herhangi bir neden veya amaç olmadıkça yakın olandan başlamak, bir kural hâline gelmiştir. Abdestte baş, el ve ayaklara göre yüze daha yakındır. Buna göre el ve ayakları yıkamadan önce başın mesh edilmesi gerekirdi. Ancak tertip nedeniyle bu kuralı bozulmakta, bu yüzden eller yıkandıktan sonra baş meshedilmekte, ardından ayaklar yıkanmaktadır.

Abdestte tertibin vacip olduğuna delil olarak şu hadisler de verilebilir. Ca-
bir (r.a.) anlatıyor: "Hz. Peygamber hac sırasında şöyle buyurdu: "Biz de
Allah'ın başladığı ile başlarız." Bir başka rivayete göre de Hz. Peygamber
şöyle buyurmuştur: "Allah'ın başladığı ile başlayın." Bkz. Nesâî, 2969,
2670; Müslim, 2950. Her ne kadar Hz. Peygamberin bu hadisleri özel bir
durumda (hac sırasında) söylemişse de umumi anlam ifade etmektedir.
Usul-i Fıkıh âlimlerinin çoğunun kabul ettiği "Sebebin hususi olması, hük-
mün umumi olmasına mâni olmaz" kuralına göre, hadisteki umumi ifade
abdest almada da geçerlidir. Bu yüzden abdestin Allah'ın belirlediği sıraya
göre (tertiple) alınması vaciptir.

Bazı âlimler, aşağıdaki hadisi delil göstererek bu hükmü kabul etmemek-
tedirler: Mikdam b. Ma'dî anlatıyor: "Hz. Peygamber abdest almak için
geldi ve abdest almaya başladı. Önce ellerini, ardından yüzünü üçer kere
yıkadı. Sonra üç kere kollarını yıkadı. Daha sonra üç kere ağzına ve bur-
nuna su verdi. Sonra başını meshetti ve..." Hadis için bkz. Ahmed, 4/132;
Ebû Dâvud, 1/19. Ebû Dâvud, hadisi sahih bir senedle nakleder.

Bu hadise baktığımızda, Hz. Peygamberin ağza ve burna su vermeyi ge-
ciktirdiğini görürüz. Oysa ağza ve burna su vermek, âlimlerin çoğunluğuna
göre farz değil, sünnettir. Dolayısıyla Hz. Peygamber burada farzlarda her-
hangi bir takdim veya tehir yapmamıştır. Zaten Hz. Peygamberin, Kur'an'-
da zikredilen abdest tertibini bozduğu kesinlikle sabit değildir. Dolayısıyla
abdestte tertibe (=sıralamaya) uymak farzdır; yanlışlıkla veya bilgisizlikle
bu farz ortadan kalkmaz. Bkz. "Fethü'l-ber", 3/250 vd.; Mâverdi, "el-Havî",
1/140; "el-Muğni", 1/189 vd.; "eş-Şerhü'l-mümte", 1/153 vd.; Ebû Dâvud,
"Mesâilü'l-İmam Ahmed", 19.

34

Âlimler buna "el-Muvâlât" (=ara vermeden, peş peşe yapmak) derler.
Muvâlât, abdest organlarını ara vermeden peş peşe; yıkanan bir organ ku-
rumadan ötekini yıkamak demektir. İmam Ahmed ve Evzâî'ye göre ab-
destte muvâlât vacip; Ebû Hanife, İmam Malik ve Şafiî'ye göre de sünnet-
tir. Hz. Ömer ve Enes b. Malik'in rivayet ettikleri hadisler muvalâta delil
gösterilir.

Hız. Ömer anlatıyor: "Bir adam abdest aldı ve ayaklarının tırnak yerlerini
yıkamadı. Hz. Peygamber bunu gördü ve adama: "Dön ve abdestini güzel
al." dedi. Adam geri döndü, abdest aldı, sonra namaz kıldı. Bkz. Müslim,
243; İbn Mâce, 666.

Enes b. Malik anlatıyor: "Hz. Peygamber, namaz kılan ancak ayağının
üzerinde bir dirhem kadar bir yere suyun değmemiş olduğu bir adam

Hz. Peygamber, bazen sadece başına, bazen sarığının üzerine³⁵ ve bazen de başının ön tarafı ile sarığının üzerine³⁶ birlikte meshederdi. Hz. Peygamberin sadece başının ön tarafına meshetmekle yetindiği kaydedilmemiştir.³⁷

Hz. Peygamber, ayağında mest veya çorap olmadığı zaman ayaklarını yıkar; mest³⁸ veya çorap³⁹ varsa üzerlerini meshederdi.

gördü. Hz. Peygamber bu adama yeniden abdest almasını ve namazı tekrar kılmasını emretti." Bkz. Ebû Dâvud, 175; İbn Mâce, 665. Elbânî, "Sahihu Ebi Dâvud" ve "Sahihu İbn Mâce" adlı eserlerinde bu hadisin sahih olduğunu söyler.

³⁵ Ka'b b. Ucre, Bilal'den naklediyor: "Hz. Peygamberin mestlerinin ve başındaki örtünün üzerine meshettiğini gördüm." Bkz. Ebû Dâvud, 104, 105, 106; Müslim, 275; Tirmizî, 101. Hadiste geçen "Başındaki örtü"den maksat, Hz. Peygamberin sarığıdır.

³⁶ Muğire anlatıyor: "Hz. Peygamber geri kalınca ben de onunla birlikte geri kaldım. Hz. Peygamber ihtiyacını giderdikten sonra bana: "Yanında su var mı?" dedi. Bunun üzerine kendisine bir matara su getirdim. Hz. Peygamber önce ellerini ve yüzünü yıkadı. Sonra üzerindeki hırkanın kollarını katladı. Ancak kolları dar gelince hırkayı çıkarıp omuzlarına attı ve kollarını yıkadı. Sonra başının ön tarafını, sarığının üzerini ve mestlerinin üzerini meshetti." Bkz. Müslim, 274; Tirmizî, 100; Ebû Dâvud, 150; Nesâî, 107,108; İbn Hazm, "el-Muhallâ", 2/52, 53; Ahmed, 2/16.

³⁷ İmam Şevkânî der ki: "Sonuç olarak; Hz. Peygamberin sadece başını, sarığının üzerini ve hem başını hem de sarığının üzerini birlikte meshettiği sabit olmuştur. Bu konudaki rivayetlerin tamamı sahih ve sabittir. Ancak Hz. Peygamberin, başının sadece bir kısmını meshetmekle yetindiği ve bunun vacibin yerine gelmesi için yeterli olduğu iddiası, insaf sahibi kimselerin iddiası olamaz." Bkz. Şevkânî, "Neylül-evtar, 1/260.

³⁸ Cerir b. Abdullah, küçük ihtiyacını giderdikten sonra abdest aldı ve mestlerinin üzerine meshetti. Kendisine: "Böyle mi yapıyorsun?" denilince şöyle cevap verdi: "Bunu yapmama ne engel var ki? Hz. Peygamberin bizzat böyle yaptığını gördüm." Bkz. Buhârî, 387; Müslim, 272; Tirmizî, 93, 94, 611, 612; Nesâî, 118; İbn Mâce, 543; Ebû Dâvud, 154; Ahmed, 2/57.

Hız. Peygamber başıyla birlikte kulaklarının içini ve dışını⁴⁰ da meshederdi. Hız. Peygamberin kulaklarını meshetmek için yeniden ellerini ıslattığı sabit olmamıştır.⁴¹ Ancak bunun İbn Ömer'den rivayet edildiği sabittir.⁴²

Ayrıca Hız. Ömer, Hız. Ali, Huzeyfe, Muğire, Bilal, Sa'd, Ebû Eyyûb, Selman, Büreyde, Amr b. Umeyye, Enes, Ebû Ümâme, Sehl b. Sa'd, Ubade b. Samit gibi sahâbenin ileri gelenlerinden ve bunların dışında birçok sahâbeden bu konuda sahih rivayetler bulunmaktadır.

³⁹ Muğire b. Şu'be anlatıyor: "Hız. Peygamber abdest aldı, çoraplarının ve ayakkabılarının üzerine meshetti. Bkz. Tirmizî, 99; Ebû Dâvud, 159; İbn Mâce, 559, 560; Nesâî, 125; Beyhakî, 1/238; Tahavî, 1/58; Ahmed, 2/71. Tirmizî, bu hadisin hasen sahih olduğunu söyledikten sonra der ki: "Çoraplar üzerine meshetmek, birden fazla ilim ehlinin görüşüdür. Süfyan-ı Sevrî, İbnü'l-Mübarek, Şafiî, Ahmed b. Hanbel ve İshak bu görüştedirler. Bu âlimler, çoraplar ayakkabı gibi sağlam olmasa da eğer kalın iseler, üzerine mesh yapmanın caiz olduğunu söylerler. Bu konuda Ebû Musa'dan da bir rivayet bulunmaktadır." Tirmizî sözlerine şöyle devam eder: "Salih b. Muhammed et-Tirmizî'nin, Ebû Mukatil es-Semerkindî'den şöyle rivayet ettiğini işittim: "Ölüm döşğinde olan Ebû Hanife'nin yanına girdim. Abdest almak için su istedi. Ebû Hanife, getirilen su ile abdest aldı. O sırada ayağında çorap vardı. Çorapların üzerine meshetti ve şöyle dedi: "Bugün, daha önce yapmadığım bir şey yaptım. Ayakkabı gibi sağlam olmalarına rağmen çorapların üzerine meshettim."

⁴⁰ İbn Abbas anlatıyor: "Hız. Peygamber başını, kulaklarının içini ve dışını meshetti. Bkz. Tirmizî, 36; İbn Mâce, 439; Nesâî, 102; sahih bir isnadla nakleder, Ahmed, 2/35.

Hadis ayrıca Mikdam b. Ma'dî'den rivayet edilir. İbn Mâce, 442; Ahmed, 2/36, 37; Ebû Dâvud, 126.

Hadis Rebî binti Muavviz'den de rivayet edilir. İbn Mâce, 440, 441.

⁴¹ Aksine Hız. Peygamberin kulakları meshetmek için yeni su aldığı sabittir. Aşağıdaki hadis bunu ispat etmektedir. Abdullah b. Zeyd anlatıyor: "Hız. Peygamberi abdest alırken gördüm. Başını meshetmek için aldığı sudan başka kulakları için yeni su aldı." Bkz. Beyhakî, 1/65; Hâkim, 1/151. Her iki ravi de hadisin isnadının sahih olduğunu söyler. Hâkim: "Müslim'in şartına göre sahihtir" ifadesini ekler. Zehebî, bu görüşünde Hâkim'i destekler.

Hz. Peygamberin, boynunu meshettiğine dair sahih bir hadis kesinlikle yoktur.⁴³

Hz. Peygamberin, abdest alırken besmeleden başka okuduğu herhangi bir dua yoktur. Okuduğu okunan abdest dualarının tamamı yalan ve uydurmadır.⁴⁴ Hz. Peygamber bu dua-

Hafız ise der ki: "Bu hadisin isnadının sahih olduğu gözükmemektedir." Bkz. "Neylül-evtar", 1/253.

⁴² İmam Malik, "Muvattâ" adlı eserinde bu rivayeti "Baş ve Kulakları Mesh etme Konusunda Gelen Rivayetler" bölümünde, "Abdullah b. Ömer kulaklarını meshetmek için parmaklarıyla su alırdı" şeklinde nakleder. Bkz. el-Muvattâ, 1/56. İbn Kayyim'in "Zâdü'l-meâd" adlı eserini tahkik edenler, bu rivayetin sahih olduğunu söylemektedirler. Bkz. "Zâdü'l-meâd", 1/195; "Musannef", Abdürrezzak, 1/12,13.

⁴³ ed-Deylemî, "Müsnedü'l-firdevs", 5627; Ebû Ubeyd b. Selam, Musa b. Talha'dan mevkûf olarak nakleder. Bkz. et-Tuhûr", 368. Ebû Nuaym, İbn Ömer'den merfû olarak "Boynu meshetmek, zincirlere karşı bir güvencedir." şeklinde nakleder. Bkz. Ahbâru Isfahan", 2/ 115.

Hafız Irakî, İmam Gazâlî'ye ait "İhya" kitabına düştüğü dipnotta, boynun meshedilmesi konusundaki rivayetlerin zayıf olduğunu söyler. Bkz. "İhya", 1/134. İbn Irakî, "Tenzihü's-şeri'a", 2/35; Şevkânî, "el-Fevaidü'l-mecmû'a", s.12, 29; İbn Hacer, "Telhisu'l-hâbir", 1/433, 435 adlı eserlerinde bu konudaki rivayetlerin zayıf olduğunu söylerler. İmam Nevevî ise "el-Mecmu", 1/465 adlı eserinde boynun meshedildiğini belirten hadisin uydurma olduğunu söyler. İbn Salah "Müşkilü'l-vasit", 1/288 adlı eserinde der ki: "Hz. Peygamberin boynunu meshettiğini belirten rivayetler, hadis âlimlerinin yanında sahih değildir. Aksine bu rivayetler seleften bazı kimselerin sözleridir."

Elbânî de bu konudaki rivayetlerin hadis olmadığını, aksine uydurma rivayetler olduğunu söyler. Bkz. "ez-Zâifa", 1/167-169.

⁴⁴ İmam Gazâlî'nin "İhyâ", 1/133 kitabında abdest alırken her organ için naklettiği özel dualar, İbn Kayyim'in zikrettiği gibi "tamamen yalan ve uydurmadır. Hz. Peygamber bunlardan hiçbirini okumamış ve ümmetine öğretmemiştir."

İmam Nevevî, pek değerli eseri "el-Ezkâr"da şöyle söyler: "Abdest organlarını yıkarken okunan duaların ise hiçbiri Hz. Peygamberden rivayet edilmemiştir." Bkz. "el-Ezkar", s.70. İmam Nevevî, "Minhâcü't-tâlibîn" adlı ese-

lardan hiçbirini okumamış ve ümmetine öğretmemiştir. Abdeste başlarken okunan besmeleden⁴⁵ ve abdesti bitirdikten sonra okunan şu duadan başka herhangi bir dua okumamıştır.⁴⁶

"أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ
وَرَسُولُهُ. اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِنَ التَّوَّابِينَ وَاجْعَلْنِي مِنَ الْمُتَطَهِّرِينَ."

"Şahitlik ederim ki, Allah'tan başka ilah yoktur. O, birdir ve ortağı yoktur. Yine şahitlik ederim ki, Hz. Muhammed O'nun

rinde ise şöyle söyler: "Abdest organlarını yıkarken okunacak duaları yazmadım. Çünkü bu duaların hiçbirinin aslı yoktur." Bkz. "Minhâcü't-tâlibîn", s. 7.

İbn Salah ise bu konuda şunları söyler: "Abdest organlarını yıkarken okunan dualar hakkında hiçbir sahih hadis bulunmamaktadır." Bkz. "Müşkilü'l-vasit", 1/292.

İmam Suyûtî de bu duaların rivayet yollarını ve bu rivayet yollarındaki illetleri belirttikten sonra der ki: "Sonuç olarak; bütün bu rivayet yollarında hadis uydurmakla itham edilen raviler bulunmaktadır." Bkz. "el-Fütûhâtü'r-rabbanîyye", 2/28.

⁴⁵ Ebû Hüreyre anlatıyor: "Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Abdesti olmayanın namazı geçerli olmaz. Abdest alırken Allah'ın adını (=besmeleyi) anmayanın da abdesti olmaz." Bkz. Ebû Dâvud, 101; İbm Mâce, 399; Ahmed, 2/19. Elbânî, "Sahihu Ebî Dâvud" adlı eserinde bu hadisin sahih olduğunu söyler.

Tirmizî, bu konuda Hz. Aişe, Ebû Saîd, Enes, Sehl b. Sa'd ve Saîd b. Zeyd'den de rivayetler bulunduğunu söyler.

Zahirî mezhebi, İshak ve bir rivayete göre İmam Ahmed, abdest alırken besmele okumanın vacip olduğu görüşünde iken; Hanefî, Şafiî, Malikî, Rebîa ve bir rivayete göre de İmam Ahmed, bunun sünnet olduğu görüşündedirler.

⁴⁶ Hz. Ömer anlatıyor: "Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Kim en güzel şekilde abdest alır sonra da bu duayı okursa, ona cennetin sekiz kapısı açılır. O, dilediği kapıdan içeri girer." Bkz. Tirmizî, 55; Taberânî fi'l-kebîr, 2/1441; İbn Sünnî, 32. İbn Sünnî hadisi Sevban'dan rivayet eder. Elbânî, "Sahihu Tirmizî" adlı eserinde bu hadisin sahih olduğunu söyler.

kulu ve resûlüdür. Ey Allah'ım! Beni tevbe edenlerden ve tertemiz olanlardan eyle."

Sünen-i Nesâî'de bulunan bir başka hadise göre abdestten sonra şu dua okunur:

"سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ

إِلَيْكَ"

"Allah'ım! Sen ne yücesin. Sana hamd olsun. Senden başka ilah olmadığına şahitlik ederim. Senden bağışlanma diler ve yalnız Sana yönelirim."⁴⁷

Hz. Peygamber abdeste başlarken "Abdestsizliği gidermeye veya namaz kılmak için abdest almaya niyet ettim" demezdi. Ne kendisi ne de sahabîlerinden biri, abdest alırken böyle bir şey söylememiştir. Bu konuda isnadı sahih veya zayıf, değil bir hadis bir harf bile rivayet edilmemiştir.

Hz. Peygamberden abdest organlarını üç kereden fazla yıkadığı rivayet edilmemiştir. Aynı şekilde Hz. Peygamberin, kol ve ayaklarını yıkarken dirsek ve topuklarını aştığı sabit değildir. Ancak Ebû Hüreyre, dirsek ve topuklarını da yıkar ve bunu, kıyamet günü abdest organlarının parlayacağını haber veren hadisin yorumuna dayanarak yapardı.⁴⁸

⁴⁷ Nesâî, 81; İbn Sünnî, 30; Hâkîm, 1/564. Hakim, bu hadisin Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu söyler. Taberânî "el-evsat", 1478. Taberânî "Bu hadisin ravileri sağlamdır" der. Heysemi de bu görüşe katılır. Bkz. "el-Mecma", 1/239.

Ebû Saîd el-Hudrî anlatıyor: "Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Kim abdest alır ve bu duayı okursa, bu, bir kâğıda yazılır ve bir mühür ile mühürlenir. Kıyamet gününe kadar bu mühür kırılmaz." Elbânî, "Sahihu't-Terğib", 220 ve "Sahihü'l-Câmi", 6170 adlı eserlerinde bu hadisin sahih olduğunu söyler.

⁴⁸ Nuaym b. Abdullah el-Mücmir anlatıyor: "Ebû Hüreyre ile birlikte mescidin duvarına çıktım. Ebû Hüreyre bu arada abdest aldı ve Hz. Peygam-

Bir başka hadiste Ebû Hüreyre, Hz. Peygamberin abdest alma şeklini şöyle anlatır: "Hz. Peygamber kollarını yıkadı ve pazularına kadar çıktı. Sonra ayaklarını yıkadı ve baldırlarına kadar çıktı."⁴⁹ Bu hadis, kolları yıkarken de dirsekleri ayakları

berden şöyle işittiğini söyledi: "Kıyamet günü ümmetim, abdestin etkisiyle yüzlerinde ve ayaklarında oluşan parlaklıklarla çağırılırlar. O hâlde kim parlaklığını artırabiliyorsa bunu yapsın." Bkz. Buhârî, 136; Müslim 246. Bu hadise dayanarak İmam Ebû Hanife, Şafiî ve seleften bir grup âlim, abdest organlarını fazlasıyla yıkamanın müstehab olduğunu söylemişlerdir.

Ebû Hüreyre'nin abdest alma biçimi, parlaklığı artırma hadisi ile "Mü'minin süsü, abdest suyunun ulaştığı yere kadar ulaşır" hadisini yorumlamasına dayanmaktadır. Ebû Hazim anlatıyor: "Ebû Hüreyre namaz için abdest alırken arkasında bulunuyordum. Kollarını neredeyse omuzlarına kadar yıkıyordu. Bunun üzerine: "Ey Ebû Hüreyre! Bu ne biçim abdest almadır?" dedim. Ebû Hüreyre: "Ey Ferruhoğulları! Siz burada mısınız? Eğer burada olduğunuzu bilseydim, bu şekilde abdest almazdım. Sevgili dostumun (Hz. Peygamberi kastederek) şöyle dediğini işittim: "Mü'minin süsü abdest suyunun ulaştığı yere kadar ulaşır." Bkz. Müslim, 250; Nesâî, 149; Ahmed, 2/30.

Hadiste geçen Ferruh, Hz. İbrahim'in oğullarından olup İsmail ve İshak'tan sonra dünyaya gelmiştir. Soyu diğerlerinden daha çok gelişmiştir. Ortadoğu'nun orta bölgelerinin onun soyundan geldiği söylenir. Ebû Hüreyre, Ferruhoğulları ile Mevâlilerî (=Ârap olmayanları) kastetmektedir. Ebû Hüreyre, Ebû Hazim'e, Azzetü'l-Eşcâ'î'nin mevlâsı Selmanü'l-E'rac el-Eşcâ'î el-Kûfî diye hitap ederdi.

Ebû Hazim'in Ebû Hüreyre'nin bu şekilde abdest almasını kınaması ve Ebû Hüreyre'nin de bu abdest biçiminin ortaya çıkması nedeniyle mazeret bildirmesi, bu abdest alma şeklinin sadece Ebû Hüreyre'ye has bireysel bir davranış olduğuna işaret etmektedir. Bkz. el-"Müfhem", 1/507.

⁴⁹ Nuaym b. Abdullah el-Mücmir anlatıyor: "Ebû Hüreyre'yi abdest alırken gördüm. Yüzünü yıkadı ve en güzel şekilde abdest aldı. Sonra sağ kolunu yıkadı ve pazusuna kadar çıktı. Sonra sol kolunu yıkadı ve pazusuna kadar çıktı. Sonra başını meshetti. Ardından sağ ayağını yıkadı ve baldırına kadar çıktı. Sonra sol ayağını yıkadı ve baldırına kadar çıktı. Abdestini tamamladıktan sonra: "Hz. Peygamberin böyle abdest aldığını gördüm" de-

yıkarken topukları yıkamaya delâlet eder. Dirseklerden veya topuklardan fazlasını yıkamaya delâlet etmez.

Hz. Peygamber, abdest aldıktan sonra organlarını kurulamazdı. Hz. Peygamberin kurulandığına dair herhangi bir sahih hadis yoktur. Ancak Hz. Peygamberin abdestten sonra kurulanmadığına dair sahih hadisler vardır. Hz. Aişe'nin "Hz. Peygamberin abdestten sonra kurulandığı bir bez parçası vardı." hadisi ile Muaz b. Cebel'in "Hz. Peygamberin, abdest aldıktan sonra elbisesinin bir tarafı ile yüzünü sildiğini gördüm."⁵⁰ hadisi, hadis âlimleri tarafından zayıf kabul edilmektedir. Zayıf hadisler ise delil olamazlar.

Hz. Aişe'nin rivayet ettiği birinci hadisin rivayet zincirinde Süleyman b. Erkam bulunmaktadır. Bu kişinin rivayetleri metruk⁵¹ olduğundan kabul edilmez. Muaz'ın rivayet ettiği hadisin rivayet zincirinde ise Abdurrahman b. Ziyad b. En'am el-Afriki bulunmaktadır. Bu kişinin de rivayetleri zayıf⁵² olduğundan kabul edilmez. Tirmizi, abdestten sonra kurulanma konusunda

di ve Hz. Peygamberin şöyle buyurduğunu rivayet etti: " Güzel abdest almanız nedeniyle kıyamet günü sizlerin yüzü, elleri ve ayakları parlak olacaktır. Bu yüzden kim el, yüz ve ayaklarının parlaklığını artırabiliyorsa artırsın." Bkz. Buhârî, 136; Müslim, 246; Ahmed, 2/30.

⁵⁰ Tirmizi, 53-54. Elbânî, "Zaifü't-Tirmizi" adlı eserinde her iki hadisin zayıf olduğunu söyler. İmam Tirmizi, hadisleri naklettikten sonra der ki: "Hz. Peygamberin sahâbîlerinden bir grup ilim ehli ile daha sonra gelen bazı âlimler, abdest aldıktan sonra kurulanmaya cevaz vermişlerdir. Bazı âlimler ise, kıyamet günü abdest suyunun da tartılacağını gerekçe göstererek kurulanmayı mekruh görmüşlerdir. Saîd b. Müseyyeb ve Zührî'nin bu görüşte olduğu rivayet edilir. Sa'lebe, Zührî'nin şöyle dediğini nakleder: "Abdestten sonra kurulanmanın mekruh olmasının nedeni, kıyamet günü abdest suyunun da tartılacak olmasıdır."

⁵¹ Metruk hadis: Mecruh ravinin tek başına rivayet ettiği hadis. Bkz. "Tahrîru Takrîbi't-Tehzîb", 2/63.

⁵² Bkz. "Tahrîru Takrîbi't-Tehzîb", 2/319.

şöyle söyler: "Bu konuda Hz. Peygamberden sahih bir rivayet bulunmamaktadır."⁵³

Hız. Peygamberin, abdest alırken başkasından yardım alması veya eline su döktürmesi mesi âdeti değildi. Genellikle abdest için kendi suyunu kendisi döker, ihtiyacı olmadıkça başkasından yardım almazdı. Buhârî ve Müslim, Muğire b. Şu'be'den şu hadisi rivayet ederler: "Bir seferde iken, Hz. Peygamber abdest aldığıında eline su döktüm."⁵⁴

Hız. Peygamber abdest alırken bazen sakalını hilâllerdi.⁵⁵ Ancak bunu her abdest aldığıında yapmazdı. Hadis âlimleri bu konuda ihtilaf etmişlerdir. İmam Tirmizî ve diğer bazı âlimler, Hz. Peygamberin sakalını hilâllediği görüşündedir.⁵⁶

⁵³ Ancak "Sünen-i İbn Mâce"de, Selman-ı Farisi'den şöyle bir rivayet bulunmaktadır: "Hz. Peygamber abdest aldı. Sonra da üzerinde bulunan yünlü cübbesini ters çevirerek yüzünü sildi." Bkz. İbn Mâce, 468.

Elbânî, "Sahihu İbn Mâce" adlı eserinde hadisin hasen olduğunu söyler.

Bûsirî de bu hadis hakkında der ki: "Bu hadisin isnadı sahih, ravileri sikadır (=güvenilir).

Rivayetlerden de anlaşılacağı üzere abdestten sonra kurulanma veya kurulanmama konusu, esnek ve geniş bir konudur. Abdestten sonra kurulanmada herhangi bir sakınca yoktur. Bununla ilgili İbn Mâce'de geçen hadisin hasen olduğunu az önce belirttik. Sonra ilk dönem selef âlimlerinden bunun caiz olduğuna dair birçok rivayet bulunmaktadır. Bkz. "Musânef" Abdurrezzak, 1/183, 185; Ebû Davud, "Mesailü'l-İmam Ahmed."

⁵⁴ Muğire b. Şu'be anlatıyor: "Bir seferde Hz. Peygamberle birlikteydim. İhtiyacını gidermek için gitti. Geldiğinde ben eline su döktüm, O da abdest aldı. Yüzünü ve ellerini yıkadıktan sonra mestleri üzerine meshetti." Bkz. Buhârî, 182, 203, 363, 388, 2918, 4421, 5799; Müslim, 274; Ebû Dâvud, 149, 151; İbn Mâce, 389; Nesâî, 125; Ahmed, 2/63.

⁵⁵ Hilâllemek: Abdest alırken, el ve ayak parmakları ile sakalın arasına ıslak parmaklarını sokarak hareket ettirmektir. Çev.

⁵⁶ Ebû Vâil, Hz. Osman'dan naklederek anlatıyor: "Hz. Peygamber, sakalını hilâllerdi." Tirmizî, 31; İbn Mâce, 430; İbn Hibban, "Mevaridü'z-zem'ân", 154; Hâkim, 1/149. Elbânî, "Sahihü't-Tirmizî" ve "Sahihu İbn Mâce" adlı

Ahmed ve Ebû Zer'a ise, sakalı hilâlleme konusunda Hz. Peygamberden sağlam bir rivayet olmadığı görüşündedirler.⁵⁷

Hz. Peygamber, parmaklarının arasını da sürekli hilâllemeydi. Sünen kitaplarında el-Müstavrid b. Şeddad'tan nakledilen, "Hz. Peygamberin abdest alırken serçe parmağı ile ayak parmaklarını ovduğunu gördüm."⁵⁸ hadisi, sabit olsa bile bu, Hz. Peygamberin ara sıra böyle yaptığını gösterir. Sonra hilâlleme meselesi, Hz. Peygamberin nasıl abdest aldığına özel dikkat gösteren Hz. Osman, Hz. Ali, Abdullah b. Zeyd, Rebî binti Muavviz ve diğer sahâbîlerin yaptığı rivayetlerde bulunmamaktadır. Üstelik, Hz. Peygamberin parmak aralarını hilâllediğini bildiren hadisin rivayet zincirinde Abdullah b. Lehi'a⁵⁹ bulun-

eserlerinde bu hadisin sahih olduğunu söyler. Başka hadisler de bu hadisi güçlendirmektedir. Bkz. Ebû Dâvud, 145; İbn Mâce, sahih bir senetle, 431; Ahmed, (Hz. Aişe'den), 2/28; Tirmizî (Ammar'dan), 29,30; İbn Mâce, (İbn Ömer'den), 429,432; Taberânî "el-Evsat", 1385; İbn Mâce, (Ebû Eyyûb el-Ensârî'den), 433.

⁵⁷ Bu konudaki sahih ve hasen hadisleri az önce belirttik. Bu görüşün iyi düşünülmesi ve öyle değerlendirilmesi gerektiği açıktır.

⁵⁸ el-Müstavrid b. Şeddad el-Fihri anlatıyor. "Hz. Peygamberin abdest alırken, serçe parmağı ile ayak parmaklarını ovduğunu gördüm." Bkz. Tirmizî, 40; Ebû Dâvud, 148; İbn Mâce, 446. Elbânî, "Sahihü't-Tirmizî" ve "Sahihu'l-Câmî", 4/214 adlı eserlerinde bu hadisin sahih olduğunu söyler. Parmak aralarının hilâllenmesi konusu, Lakit b. Subra hadisi ile de sabit olmuştur. Lakit, Hz. Peygamberin kendisine şöyle söylediğini rivayet eder: "Abdest aldığı anda parmaklarının arasını hilâllemeyi." Bkz. Tirmizî, 38; Nesâî, 114; İbn Mâce, 448; Ahmed, 2/31; İbn Hibban, "Mevaridü'z-zem'ân", 159; Şafiî, "el-Müsned", 1/30, 31 ve "el-Ümm", 1/117, 118; Beyhakî, 7/303; Hâkim, 1/147, 148. Hâkim, bu hadisin sahih olduğunu söyler. Zehebi de bu görüştedir.

⁵⁹ Az önce belirttiğimiz gibi, Hâkim, Zehebî, İbnü'l-Kattân, Elbânî ve diğerleri bu hadisin sahih olduğunu söylemektedir. Her ne kadar hadisin rivayet zincirinde "İbn Lehi'a" var ise de Hafız, "et-Telhis" adlı eserinde bu kişi hakkında şöyle söyler: "Bu ravinin hemen peşinden Leys b. Sa'd ve Amr

maktadır. Hadis âlimleri bu kişinin zayıf olduğunu söylemektedirler.

Hız. Peygamberin, abdest alırken yüzüğünü oynattığı konusunda rivayet edilen hadis zayıftır. Ma'mer b. Muhammed b. Ubeydullah b. Ebû Rafi'nin babasından, onun da dedesinden rivayet ettiğine göre; "Hız. Peygamber, abdest aldığında yüzüğünü hareket ettirirdi".⁶⁰ Bu hadisi rivayet eden Ma'mer ve babası, hadis âlimlerine göre zayıftırlar.⁶¹ Dârekutnî, böyle söylemektedir.

Kitabımızın, Hız. Peygamberin abdest alma biçimini ele alan bu birinci bölümüne aşağıdaki özeti eklemeyi uygun bulduk.⁶²

b. Haris gelmektedir. Beyhakî bunu tahric etmiş ve İbnü'l-Kattân sahih olduğunu söylemiştir."

⁶⁰ İbn Mâce, 449. el-Bûsirî der ki: "Bu hadisin isnadı zayıftır. Çünkü hadisi rivayet eden Ma'mer ve babası Muhammed b. Ubeydullah, hadis âlimleri tarafından zayıf kabul edilmektedirler."

Buhârî de der ki: "Ma'mer b. Muhammed b. Ubeydullah'ın, Ebû Rafi'den naklettiği hadisler münker olup kabul edilmez." Elbânî de "Zaifu İbn Mâce" adlı eserinde hadisin zayıf olduğunu söyler.

Ebû Dâvud, "Mesâilü'l-İmam Ahmed" adlı eserinde şöyle der: İmam Ahmed'e: "Abdest alan, yüzüğünü hareket ettirir mi?" diye soruldu. İmam Ahmed: "Eğer yüzük dar ise, mutlaka onu çıkarması gerekir." diye cevap verdi.

⁶¹ Bkz. "Tahrîru Takrîbi't-Tehzib", 3/285, 404. Ma'mer ve babası, zayıf değil aksine metruktürler. Hiçbir rivayetleri kabul edilmez.

⁶² Not: Buradaki bilgiler, Hanbelî mezhebine göre verildiğinden, bazı hükümlerin Hanefî mezhebine göre farklılık gösterebileceğine dikkat çekmek isterim. Çev.

A- Abdestin farzları:

- 1- Yüzü yıkamak
- 2- Önce sağ sonra sol kolu dirseklere kadar yıkamak.
- 3- Başî meshetmek.
- 4- Ayakları topuklara kadar yıkamak.

5- Tertibe (=sıraya) uymak.

6- Niyet etmek.

B- Abdestin sahih olmasının şartları:

1- Müslüman olmak.

2- Ergenliğe ulaşmış olmak.

3- Akıllı olmak.

4- Aybaşı ve loğusalı olmamak.

5- Abdest alınacak suyun temiz olması.

6- Aynî necasetlerden temiz olmak.

7- Küçük tuvaletini tutamayanlar veya aybaşı dışında bir özür nedeniyle kendisinden kan gelen kadınlar için namaz vaktinin girmiş olması ve sıraya riayet etmesi.

8- "İnşallah (=Allah dilerse) abdest almaya niyet ettim" gibi ifadelerle niyetini askıya almamak. Bu şekilde niyet etmek, abdestin sıhhatine mâni-
dir. Ancak bereket niyetiyle böyle söylerse, abdesti geçerli olur.

9- Suyun abdest organlarına ulaşmasına mâni olan şeyleri ortadan kaldırmak.

C- Abdestin sünnetleri:

1- Abdest almaya başlarken besmele okumak.

2- Misvak kullanmak.

3- İlk önce elleri üç defa yıkamak.

4- Üç defa ağza su vermek.

5- Üç defa burna su vermek.

6- Sakalları hilâllemek.

7- El ve ayak parmaklarının arasını hilâllemek.

8- Her organı üç defa yıkamak.

9- Sağdan başlayarak yıkamak.

10- Organları ovalamak.

11- Organları ara vermeden peş peşe yıkamak.

12- Kulakları meshetmek.

13- Farz olan miktarın dışında başı ön tarafından, dirsekleri ve topukları da biraz üstünden yıkamak.

14- Deniz kenarında olsa bile suyu iktisatlı kullanmak (abdest organlarını üç defadan fazla yıkamamak).

15- Abdestten sonra dua etmek.

16- Abdest aldıktan sonra iki rekât namaz kılmak.

D- Abdesti bozan şeyler:

- 1- Ön ve arkadan bir şeyin çıkması.
- 2- Meni, vedi ve mezinin çıkması.
- 3- Şuuru kaldıracak kadar derin uyumak.
- 4- Delilik, sarhoşluk veya baygınlık gibi nedenlerle aklın baştan gitmesi.
- 5- Arada herhangi bir şey olmadan cinsel organa dokunmak.
- 6- İslâm dininden çıkmak.

E- Abdest alınması farz olan durumlar:

- 1- Farz, nafîle veya cenaze namazı kılmak.
- 2- Kâbe'yi tavaf etmek.
- 3- Kur'an'a dokunmak.

F- Abdest alınması müstehab olan durumlar:

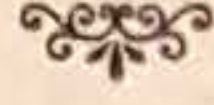
- 1- Allah'ı zikretmek için abdest almak.
- 2- Uyumak için abdest almak.
- 3- Cünüp olan kimsenin yemek, içmek, uyumak veya tekrar cinsel ilişkide bulunmak için abdest alması.
- 4- Her namaz için yeni abdest almak.
- 5- Ölü taşıdıktan sonra abdest almak.

G- Abdestin mekruhları:

Yukarıda zikredilen abdestin sünnetlerinden herhangi birisini terk etmek mekruhtur. Abdest alan, sevabından mahrum kalmamak için bu sünnetleri yerine getirmelidir. Mekruhları işlemek, sevaptan mahrum kalmayı gerektirir. Sünneti terk etmekle mekruh gerçekleşmiş olur.

Böylece abdest konusunu özetlemiş bulunmaktayız. Konuyla ilgili daha fazla bilgi edinmek isteyenler, "el-Muğni", "el-Mecmû" ve "Neylül-evtar" gibi eserlere başvurabilirler.

İkinci Bölüm

HZ. PEYGAMBERİN NAMAZ KILMA BİÇİMİ

Hız. Peygamberin namaz için kibleye yönelip "Allahu Ekber" deyişinden, selâm verinceye kadar yaptığı hareketleri işte sana açıklıyorum. Öyle ki, bizzat gözlerinle Hız. Peygamberin namaz kılışını göreceksin. Bundan sonra artık dilediğin şekilde namaz kılmayı tercih et.

Kibleye (Kâbe'ye) Yönelmek

Hız. Peygamber namaz kılmak için kalktığında kibleye yönelirdi. Namaz kılacağı yerde biraz durur, ellerini kulaklarının hizasına kadar kaldırır, parmaklarını hafif açıp, kibleye doğru düzeltir ve "اللَّهُ أَكْبَرُ" diyerek namaza başlardı.⁶³

⁶³ Vâil b. Hucr anlatıyor: Kendi kendime: "Hız. Peygamberin nasıl namaz kıldığına bakacağım." dedim ve Hız. Peygamberi izlemeye başladım. Allah Resûlü kalktı, kibleye yöneldi ve tekbir getirdi. Sonra ellerini kulaklarının hizasına kadar kaldırdı..." Bkz. Ahmed, 3/147; Ebû Dâvud, 726.

Bu hadiste namazın bir şartına, bir farzına ve bir sünnetine işaret edilmektedir.

Hadiste zikredilen namazın şartı, kibleye (=Kâbe'ye) yönelmektir. Kılınan namazın geçerli olabilmesi için kibleye yönelmek zorunlu şarttır. Bu şart, Kuran-ı Kerim'deki "Yüzünü Mescid-i Haram tarafına çevir" (Bakara, 144) âyeti ve Hız. Peygamberin, güzel bir şekilde namaz kılmayan kimseye söylediği "...Namaza kalktığında güzel bir şekilde abdest al. Sonra kibleye yönel ve tekbir getir..." hadisi ile sabittir. Hadis için bkz. Müslim, 397; Buhârî, 6251; Ahmed, 3/119.

Hz. Peygamber iftitah (=başlangıç) tekbirinden önce, "Şu namazı kılmaya niyet ettim" veya "Kibleye yöneldim. Allah için şu vaktin dört rekât farzını eda etmeye niyet ettim" gibi sözler söylemezdi. Hz. Peygamberin kıldığı namazların hiçbirinde, ne başında ne de sonunda bu sözlerden hiçbirisi yoktur. Sahabîler, Hz. Peygamberin namazdaki bütün hareketlerini, sözlerini, davranışlarını ve şekillerini bize nakletmişlerdir. Hatta namazda Hz. Peygamberin sakalının hareketini, namazda olduğu hâlde kızı Zeyneb'in çocuğunu taşıdığını⁶⁴ bize aktarmış ve hiçbir davranışını aktarmayı ihmal etmemişlerdir. Bu yüzden sahabîlerin, namaza başlamanın önemli bir şiarı olan böyle sözleri bize nakletmemeleri düşünülemez. Bütün sahabîlerin bunları nakletmeme konusunda ittifak etmeleri imkân dışıdır. Allah'a and olsun ki, eğer bu sözlerden herhangi bir kelime Hz. Peygamberden sabit olsaydı, ona ilk uyan ve yerine getiren biz olurduk.

Hadiste zikredilen namazın farzı (rüknü), iftitah (=başlangıç) tekbiridir. Bu farz, az önce geçen hadislerle sabittir.

Hadiste zikredilen sünnet ise, elleri kulak hizasına kadar kaldırmaktır.

- ⁶⁴ Katade anlatıyor: "Hz. Peygamber, kızı Zeyneb'in çocuğu Ümame'yi taşıdığı hâlde namaz kılıyor, secdeye vardığında onu yere indiriyor, kıyama kalktığında ise, kucağına alıyordu." Bkz. Buhârî, 516, 5996; Müslim, 543; Ebû Dâvud, 917, 918, 919; Nesâî, 1204, 1205; Dârimî, 1359, 1360.

Bu hadisten şu hükümler ve dersler çıkarılabilir:

- 1- Namazdaki hareketler az ve değişik olursa, namazı bozmaz. Hz. Peygamber, bunun caiz olduğunu göstermek için böyle yapmıştır.
- 2- Çocukları mescit ve camilere getirmek caizdir.
- 3- Bebe ve küçük çocuklara dokunmak abdesti bozmaz.
- 4- Hadis, Hz. Peygamberin çocuklara gösterdiği ilgi, şefkat ve merhamet ile ailelerine gösterdiği yakınlık ve önemi vurgulamaktadır.

Sağ Eli Sol El Üzerine Koyup Göğüs Üzerinde Bağlamak

Hz. Peygamber, sağ elini sol elinin üzerine koyar,⁶⁵ sonra göğsünün üzerinde bağlardı.⁶⁶

İstiftah (=Namaza Giriş) Duaları

Hz. Peygamber, namaz için tekbir aldıktan ve ellerini bağladıktan sonra şu duayı okurdu:

"اللَّهُمَّ بَاعِدْ بَيْنِي وَبَيْنَ خَطَايَايَ كَمَا بَاعَدْتَ بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ"

⁶⁵ Vâil b. Hucr anlatıyor: "Ben kendi kendime: "Hz. Peygamberin nasıl namaz kıldığına bakacağım." dedim ve Hz. Peygamberi izlemeye başladım. Hz. Peygamber namaz için kalktı, tekbir getirdi ve ellerini kulaklarının hizasına kadar kaldırdı. Sonra sağ elini sol elinin, bileğinin ve kolunun üzerine koydu." Bkz. Nesâî, 889; Ebû Dâvud, 727. Elbânî, "Sahihu Ebî Dâvud" ve "Sahihü'n-Nesâî" adlı eserlerinde bu hadisin sahih olduğunu belirtir. Bu konuda Kabise b. Hülb'ün babasından, Ğutayf b. el-Hâris, İbn Abbas, İbn Mes'ûd ve Sehl b. Sa'd'dan de çeşitli rivayetler bulunmaktadır. Bkz. "İrvâü'l-ğalîl", 2/68, 69.

⁶⁶ Ebû Dâvud, Tavus'tan naklediyor: "Hz. Peygamber namazda sağ elini sol elinin üzerine koyar, sonra da ikisini göğsünün üzerinde bağlardı." Bkz. Ebû Dâvud, 759. Ebû Dâvud, bu hadisi Tavus'tan sahih bir isnadla rivayet etmektedir. Elbânî der ki: "Bu hadis her ne kadar mürsel (=Tabiînin sahâbî adı zikretmeden direk Hz. Peygamberden hadis rivayet etmesi) olsa da, mezhepleri farklı bütün âlimler tarafından bu hadis delil olarak kabul edilmektedir. Çünkü hadisin rivayet edene kadar olan senedi sahihtir." Bkz. "İrvâü'l-ğalîl", 2/71.

İbn Cerir ed-Debbî babasından naklediyor: "Hz. Ali'nin, sağ elini sol elinin üzerine koyduğunu ve göbeğinin üzerinde bağladığını gördüm." Bkz. "İrvâü'l-ğalîl", 2/70. Elbânî bu hadis hakkında der ki: "Bu hadisin isnadının hasen olma ihtimali vardır." Beyhakî, bu hadisin isnadının kesin olarak hasen olduğunu söyler. Bkz. Beyhakî, 2/130. Buhârî ise hadisi muallak olarak kesin ifadeyle nakleder. Buhârî, 1/301.

اللَّهُمَّ نَقِّنِي مِنْ خَطَايَايَ كَمَا يُنْقَى الثَّوْبُ الْأَبْيَضُ مِنَ الدَّنَسِ. اللَّهُمَّ اغْسِلْ
خَطَايَايَ بِالْمَاءِ وَالثَّلْجِ وَالْبَرَدِ.⁶⁷

"Ey Allah'ım! Doğu ile Batıyı birbirinden uzaklaştırdığın gibi beni de hatalarımdan uzaklaştır. Ey Allah'ım! Beyaz elbisenin kirlerden temizlendiği gibi beni de hatalarımdan temizle. Ey Allah'ım! Hatalarımı su, kar ve doluyla yıka."

Hz. Peygamber bazen de şu duayı okurdu:

"وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ حَنِيفًا مُسْلِمًا وَمَا أَنَا
مِنَ الْمُشْرِكِينَ. إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ، لَا
شَرِيكَ لَهُ، وَبِذَلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ. اللَّهُمَّ أَنْتَ الْمَلِكُ لَا إِلَهَ إِلَّا
أَنْتَ، وَأَنَا عَبْدُكَ، ظَلَمْتُ نَفْسِي وَاعْتَرَفْتُ بِذُنُوبِي، فَاعْفُ رُفِي ذُنُوبِي جَمِيعًا،
لَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ. وَاهْدِنِي لِأَحْسَنِ الْأَخْلَاقِ، لَا يَهْدِي لِأَحْسَنِهَا إِلَّا
أَنْتَ، وَاصْرِفْ عَنِّي سَيِّئَهَا، لَا يَصْرِفُ عَنِّي سَيِّئَهَا إِلَّا أَنْتَ. لَبَّيْكَ وَ سَعْدَيْكَ،
وَالْخَيْرُ فِي يَدَيْكَ وَالشَّرُّ لَيْسَ إِلَيْكَ، إِنَّا بِكَ وَإِلَيْكَ، تَبَارَكْتَ وَتَعَالَيْتَ،
اسْتَغْفِرُكَ وَ أَتُوبُ إِلَيْكَ."⁶⁸

⁶⁷ Ebû Hüreyre anlatıyor: "Hz. Peygamber namaz için tekbir getirdikten sonra Fatiha sûresini okumadan önce biraz susardı. Ben: "Annem ve babam sana feda olsun ey Allah'ın Resûlü! Tekbir getirdikten sonra Fatiha sûresini okumadan önce sustuğunu görüyorum. O arada ne okuyorsun?" dedim. Allah resulü, bu duayı okuduğunu söyledi." Bkz. Buhârî, 744; Müslim, 598; Ebû Dâvud, 781; Nesâî, 895; İbn Mâce, 805; Ahmed, 2/176. Hadiste su, kar ve dolunun birlikte zikredilmesi, Hattâbî'nin söylediği gibi mübalağa ve vurgulama içindir. Çünkü kar ve dolu da bir nevi sudur. İbn Dakîkü'l-ıyd der ki: "Hadiste üçünün bir arada zikredilmesi, hataların tamamen silinmesini vurgulamak içindir. Çünkü üç kere yıkanan elbise son derece temiz ve parlak olur."

⁶⁸ Hz. Ali anlatıyor: "Hz. Peygamber namaza başlamak istediğinde tekbir ge-

"Ben yüzümü, dosdoğru bir şekilde müslüman olarak, gökleri ve yeri yoktan var edene çevirdim ve ben O'na ortak koşanlardan değilim. Şüphesiz namazım, ibadetlerim, hayatım ve ölümüm âlemlerin Rabbi olan Allah içindir. O'nun ortağı yoktur. Bana sadece bu emrolundu ve ben müslümanların ilkiyim. Ey Allah'ım! Sen gerçek mülk sahibisin. Senden başka ilâh yoktur. Ben de senin kulunum. Nefsime zulmettim ve günahlarımı itiraf ettim. O hâlde bütün günahlarımı bağışla. Çünkü senden başka günahları bağışlayacak yoktur. Bana en güzel ahlâk yolunu göster. Senden başka en güzel ahlâk yolunu gösterecek yoktur. Kötü ahlakı benden uzaklaştır. Senden başka, benden kötü ahlâkı uzaklaştıracak yoktur. Buyur Allah'ım! Emrine amadeyim. Bütün iyilikler Senin elindedir. Senden hiçbir kötülük gelmez. Biz seninle ayaktayız ve sana yöneliyoruz. Sen ne büyük ve ne yücesin. Senden bağışlanma diler ve yalnız sana yöneliriz."

Ancak Hz. Peygamberin, bu duayı gece namazlarında okuduğu rivayet edilmektedir. Hz. Peygamber Fatiha'dan önce bazen de şu duayı okurdu:

"اللَّهُ أَكْبَرُ، اللَّهُ أَكْبَرُ كَبِيرًا، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ كَثِيرًا وَسُبْحَانَ اللَّهِ بُكْرَةً وَأَصِيلًا."⁶⁹

"Allah en büyüktür. En büyük olan Allah en yücedir. Al-

tirir, sonra da bu duayı okurdu." Bkz. Nesâî, 897; Müslim, 771; Ebû Dâvud, 760; Ahmed, 3/181.

⁶⁹ İbn Ömer anlatıyor: "Bizler Hz. Peygamberle birlikte namaz kılarken cemaatten bir adam bu duayı okudu. Namazdan sonra Hz. Peygamber: "Kim böyle böyle söyledi?" dedi. Adam: "Ben söyledim ey Allah'ın Resûlü!" diye cevap verdi. Hz. Peygamber: "Bu sözlere şaşırdım. Bu söze gökteki kapılar açıldı." İbn Ömer der ki: "Hz. Peygamberden bu sözü işittikten sonra bu duayı asla terk etmedim." Bkz. Müslim, 601; Nesâî, 886.

lah'a çokça hamd olsun. Allah, sabah ve akşam daima en yücedir."

Hız. Peygamber bazen de şöyle derdi:

"اللَّهُ أَكْبَرُ، لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ،
سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ."⁷⁰

"Allah en büyüktür. Senden başka ilâh yoktur. Senden başka ilah yoktur. Allah yücedir, O'na hamd olsun. Allah yücedir, O'na hamd olsun."

İstiaze (=Allah'a Sığınma)

Hız. Peygamber istiftah duasından sonra şöyle derdi:

"أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ"⁷¹

⁷⁰ Ahmed, 3/178. İmam Ahmed bu hadisi, Ebû Ümame el-Bâhilî'den nakleder. Hadisin isnadında adı zikredilmeyen bir ravi vardır.

Hız. Peygamberin, tekbir aldıktan sonra Fatiha sûresini okumadan önce bu naklettiklerimizin dışında okuduğu birçok dua şekli vardır. Bu konuda daha geniş bilgi için dersen Elbânî'nin "Sifatu salati'n-nebî" adlı eserine başvurabilirsin. (Bu kitap, "Hadislerle Hız. Peygamberin Namaz Kılma Şekli" adıyla Osman Arpaçukuru tarafından 2004 yılında Türkçeye çevrilmiştir. Kitabın, Türkçe hadis kaynaklarından tahriri de yapılmıştır. —O.A.)

⁷¹ Hadis bu şekliyle sahihtir. Ancak bir rivayette sonunda "مِنْ هَمَزِهِ وَنَفْخِهِ" (=şeytanın delirtmesinden, dürtülerinden ve kibirlendirmesinden...) ifadesi; bir rivayette başında "أَعُوذُ بِاللَّهِ السَّمِيعِ الْعَلِيمِ مِنَ الشَّيْطَانِ" (=Her şeyi işiten ve bilen Allah'a...) ifadesi; bir rivayette ise hem başında hem de sonunda bu ifadeler bulunmaktadır. Başında veya sonunda bu ifadelerin bulunmadığı bir rivayet hiç bilmiyorum. Bkz. Elbânî, "İrvaü'l-ğalîl", 2/53. Sonunda "مِنْ هَمَزِهِ وَنَفْخِهِ وَنَفْثِهِ" bulunan rivayet Ebû Saîd el-Hudrî'den nakledilmektedir. Ebû Said şöyle anlatıyor: "Hız. Peygamber, geceleyin namaza kalktığı zaman tekbir getirir, sonra sübhaneke duasını okur ve

"Kovulmuş şeytandan Allah'a sığınırım."

Hz. Peygamber bazen,

"أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ مِنْ نَفْخِهِ وَنَفْثِهِ وَهَمَزِهِ."

der; bazen de,

"اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ وَهَمَزِهِ وَنَفْخِهِ وَنَفْثِهِ."

derdi.

Fatiha Sûresini Okumak ve Bunun Fazileti

Hz. Peygamber daha sonra Fatiha sûresini okurdu.⁷² Eğer namaz açıktan okunan bir namaz ise, Fatiha'yı sesli okur;⁷³ ancak besmeleyi sesli söylemezdi.⁷⁴ İçinden okuyup okumadığını

"أَعُوذُ بِاللَّهِ السَّمِيعِ الْعَلِيمِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ مِنْ هَمَزِهِ وَنَفْخِهِ وَنَفْثِهِ" derdi. Bkz. Ebû Dâvud, 775; Tirmizî, 242; Ahmed, sahih bir isnadla 3/177.

Başında "أَعُوذُ بِاللَّهِ السَّمِيعِ الْعَلِيمِ مِنَ الشَّيْطَانِ" bulunan rivayet de Ebû Saîd'ten rivayet edilen yukarıdaki hadisle aynıdır. Bu hadiste her iki rivayet birlikte zikredilmektedir. Elbânî, bu konudaki bütün rivayetleri "İrvaü'l-ğalîl", (3/53-59) adlı eserinde topluca zikretmektedir.

⁷² Ubade b. Sâmit anlatıyor: "Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Fatiha'yı okumayanın namazı geçerli değildir." Bkz. Buhârî, 756; Müslim, 394; Tirmizî, 247; Ebû Dâvud, 822; Nesâî, 910; İbn Mâce, 837.

Ebû Hüreyre anlatıyor: "Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Kim namaz kılar ve Fatiha sûresini okumazsa, o namaz tamam değildir, eksiktir, eksiktir, eksiktir." Bkz. Müslim, 395; Ebû Dâvud, 821; İbn Mâce, 838; Nesâî, 909.

⁷³ Hz. Peygamber sabah namazında ve akşam ile yatsı namazlarının ilk iki rekâtında Fatiha'yı sesli okurdu. Öğle ve ikindi namazının tüm rekâtında, akşam namazının üçüncü ve yatsı namazının son iki rekâtında ise, sessiz okurdu. Nevevî'nin dediği gibi sahih hadislerle dayanarak, önceki ve sonraki bütün Müslümanlar bu konuda görüş birliğine varmışlardır. Bkz. Sıfatu salâti'n-nebî", s. 77.

⁷⁴ Enes anlatıyor: "Ben Hz. Peygamber, Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman'la birlikte namaz kıldım. Hiçbirinin besmeleyi sesli okuduğunu işit-

ise, en iyi ancak Allah bilir. Hz. Peygamber âyetleri tane tane okurdu.

"الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ"

dedikten sonra durur,

"الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ"

diyerek başlar, sonra durur ve,

"مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ"

medim." Müslim, 399; Buhârî, 743; Tirmizî, 246; Nesâî, 906,907; İbn Mâce, 813; Ebû Dâvud, 782.

Ancak besmelenin sesli okunması gerektiğini söyleyenler, Ebû Hüreyre'nin rivayet ettiği şu hadisi delil göstermektedirler: Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Fatîha'yı okuduğunuz zaman, besmeleyi de okuyun. Çünkü Fatîha, Kur'an'ın özüdür, Kitabın anasıdır. O, Seb'ü'l-mesânîdir (=tekrarlanan yedi ayettir). Besmele de ondan bir âyettir." Dârekutnî, 1/312. Bu hadisi rivayet edenlerin tamamı sika (güvenilir) ravilerdir. Elbânî de, "Sahihu'l-Câmi", 729 ve "es-Sahîha", 1183 adlı eserlerinde bu hadisin sahîh olduğunu söyler.

Bu görüşte olanlar, Ümmü Seleme'nin rivayet ettiği şu hadisi de delil gösterirler: "Hz. Peygamber namazda besmeleyi de okur ve onu Fatîha'dan bir âyet kabul ederdi." Bkz. Ebû Dâvud, 4001; Beyhakî, 2/44; Darekutnî, 118; Hakim, 2/231. Hadisi nakleden bunlar ve diğerleri, hadisi sahîh bir isnadla naklederler. Daha geniş bilgi için bkz. Elbânî, "İrvaü'l-ğalîl", 2/59, 60,61.

Bu yüzden Atâ, Tavûs, Mücahid, Sâid b. Cübeyr ve Şafiî mezhebi, besmelenin sesli okunması gerektiğini söylerler. Bkz. "el-Muğnî", 2/149; "Mesâ-ilü'l-İmam Ahmed", 76,77.

Peygamber besmeleyi bazen sesli; ancak daha çok sessiz okurdu.

Sonuç olarak, bu, meselede kabul edilebilir bir ihtilaftır. Bu yüzden grupların bu konuda birbirlerini bid'atla veya cehaletle suçlaması doğru değildir. Görüldüğü gibi mesele oldukça geniştir. Bizi İslâm'la şereflendiren Allah'a hamd olsun.

diyerek okumaya devam ederdi. İşte böyle, Hz. Peygamber her âyeti okuduktan sonra biraz durur, sonra diğer âyeti okurdu. Tecvit kurallarına tam dikkat eder, uzatılması gereken yeri uzatır, düz okunması gereken yeri düz okurdu. "er-Rahmân" derken "mân"ı, "er-Rahîm" derken de "him"i uzatırdı.⁷⁵

Hz. Peygamber,

"مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ"

âyetindeki "مَالِكِ" kelimesini "مَلِكِ" (melik) şeklinde değil, "مَالِكِ" (mâlik)⁷⁶ şeklinde çekerek okurdu.

Hz. Peygamber Fatiha sûresini okuduktan sonra "Âmin" (Allah'ım! Kabul et.) der, bunu açıktan ve sesini uzatarak söy-

⁷⁵ Kendisine, Hz. Peygamberin okuma biçimi sorulduğunda Ümmü Seleme şöyle cevap verir: "Hz. Peygamber âyetleri tek tek okurdu. Besmeleyi okur, durur; اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ der, durur; اَلرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ der, durur; مَالِكِ der dururdu." Bkz. Dârekutnî, 118; Hâkim, 2/231, 232; Ahmed, 3/188, 189. Dârekutnî, bu hadisin isnadının sahih olduğunu ve bütün ravilerinin sika (=güvenilir) olduğunu söyler. Hâkim de, bu hadisin Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu söyler. Zehebî, Hâkim'in bu görüşünü destekler. Nevevî de bu hadisin sahih olduğu görüşündedir. Bkz. "el-Mecmu", 3/333.

Ebû Amr ed-Dânî, "el-Müktefâ", (5/2) adlı eserinde şu rivayeti nakleder: "Hz. Peygamber okuduğu zaman âyetleri tek tek okurdu. Besmeleyi okur sonra durur, اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ der sonra durur, اَلرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ der, durur, مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ der, dururdu." Ebû Amr der ki: "Bu hadis birçok değişik yollarla rivayet edilmektedir. Bu yüzden söz konusu hadis bu meselede temel olarak kabul edilir." Bkz. "İrvâ'u'l-ğalîl" 2/60, 61; "Sıfatu salâti'n-nebî", s. 68.

⁷⁶ Asım ve el-Kesâî gibi kıraat âlimleri bu şekilde okumuşlardır. Nafi, İbn Kesir, Ebû Amr, İbn Âmir ve Hamza ise "Melik" şeklinde uzatmadan okumuşlardır. Her iki kıraat şekli de Hz. Peygamberden mütevatir olarak rivayet edilmiştir. Bkz. "el-İrşadâtü'l-celiyye", s. 28.

lerdi.⁷⁷ Arkasında bulunanlar da açıktan "âmin" derdi. Öyle ki, mescid onların sesiyle inlerdi.⁷⁸

Hz. Peygamberin Fatiha ile zamm-ı sûre arasında bir sûre durduğu veya normal okuyuştaki gibi âyet aralarında durduğu konusunda çeşitli rivayetler bulunmaktadır.

Yunus, Hasan'ın Semüre'den şöyle naklettiğini söyler: "Hz. Peygamber'den iki yerde duraklamayı ezberledim. Birisi, imam iftitah tekbirini getirdikten sonra Fatiha'yı okumaya başladığı zaman; diğeri de, Fatiha'yı ve bir sûreyi bitirdikten rükûya vardığı zaman." Sahabîlerden Übey b. Ka'b, Semüre'nin bu rivayetini doğrular.⁷⁹

Eş'asü'l-Hamranî, Hasan'dan yaptığı şu rivayetle Yunus'u destekler: "İftitah tekbirinden sonra bir duraklama, Fatiha ve sûre okuduktan sonra da bir duraklama vardır."⁸⁰ Ancak Katâde her ikisine de karşı çıkar ve Hasan'dan şöyle nakleder: "Semüre b. Cündüb ve İmran b. Husayn, birlikte hadis müzakere ediyorlardı. Semüre, Hz. Peygamberden iki yerde duraklamayı

⁷⁷ Vâil b. Hucr anlatıyor: "Hz. Peygamber, Fatiha sûresini okuyup "وَلَا الضَّالِّينَ" dedikten sonra, sesini yükselterek "Âmin" derdi." Bir rivayete göre de Hz. Peygamber, sesini uzatarak "Âmîn" derdi. Bkz. Ebû Dâvud, 932; Tirmizî, 248; Ahmed, 3/205. Elbânî, "Sahihu Ebî Dâvud" ve "Sahîhü't-Tirmizî" adlı eserlerinde bu hadisin sahih olduğunu söyler.

⁷⁸ Ebû Hüreyre der ki: "İnsanlar "âmin" demeyi terk ettiler. Oysa Allah Resûlü, "غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ" dedikten sonra, birinci safta bulunanların işiteceği şekilde "âmin" der, mescit bu sesle dalgalanırdı." İbn Mâce, 853. İbn Mâce bu hadisi zayıf bir isnadla rivayet eder. Bkz. Elbânî, "Zaifu İbn Mâce" ve "ez-Zaife", 2/367.

⁷⁹ Ebû Dâvud, 777; İbn Mâce, 845; Ahmed, 3/175. Elbânî "Zaifu Ebî Dâvud" ve "Zaifu İbn Mâce" adlı eserlerinde bu hadisin zayıf olduğunu söyler.

⁸⁰ Ebû Dâvud, 778. Ebû Dâvud, bu hadisi zayıf bir isnadla rivayet eder. Elbânî de "Zaifu Ebî Dâvud" adlı eserinde bu hadisin zayıf olduğunu söyler.

ezberlediğini, birinin iftitah tekbirini getirdikten sonra, diğerinin ise,

"غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ"

dedikten sonra olduğunu söyler. İmran b. Husayn, bu rivayeti kabul etmez. Bunun üzerine Übey b. Ka'b'a yazarlar. Übey gönderdiği yazıda, Semüre'nin ezberlediğini doğruluyordu."⁸¹

Katâde şöyle devam eder: "Hasan, Semüre'nin şöyle dediğini naklediyor: "Hz. Peygamber'den iki duraklama yeri ezberledim. Birisi namaza girince, diğeri de okumayı bitirince." Semüre sonra şöyle dedi: "Hz. Peygamber,

"غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ"

dedikten sonra bir müddet dururdu."⁸²

Hadisler, duraklamanın sadece iki yerde olduğuna işaret etmektedir. Bunlardan birisi, iftitah tekbirini getirdikten sonra Fatiha'yı okumadan önceki duraklamadır. Diğer duraklama ise ihtilaflıdır. Bu duraklamanın fatiha'dan sonra olduğu Katâde'nin görüşüdür. Semüre bu konuda ihtilaflı rivayetlerde bulunmaktadır. Bir rivayetinde duraklamanın Fatiha'dan sonra olduğunu söylerken, diğer rivayetinde Fatiha ve zamm-ı sûre okuduktan sonra olduğunu söylemektedir. Yunus ve Eş'as ise, ikinci duraklamanın Fatiha ve zamm-ı sûre okuduktan sonra olduğu görüşündedir. Her iki rivayetten tercih edileni budur.

Özetle, Hz. Peygamberin Fatiha'yı okuduktan sonra arkasında bulunanların da bu sûreyi okumaları için bir süre durakladığı konusunda Hz. Peygamberden sahih veya zayıf bir hadis nakledilmemiştir. Hz. Peygamberin burada durakladığına dair

⁸¹ Ebû Dâvud, 778. İsnadı zayıftır. Bkz. Elbânî, "Zaifu Ebî Dâvud."

⁸² Ebû Dâvud, 780. İsnadı zayıftır. Bkz. Elbânî, "Zaifu Ebî Dâvud."

tek hadis, Semüre'nin naklettiği az önceki ihtilaflı rivayettir. Eğer Hz. Peygamber Fatiha'dan sonra, arkasındakiler bu sûreyi okuyacak kadar uzun süre duraklamış olsaydı, bu sahabîye asla gizli kalmazdı. Sahabeler, iftitah tekbirinden sonraki duraklamadan daha önemli olan bu duraklamayı mutlaka bilir ve naklederlerdi.⁸³

Fatiha'dan Sonraki Okuyuşu

Hz. Peygamber Fatiha sûresini okuduktan sonra, bazen uzun, bazen orta, bazen de kısa bir süre okurdu. Sûrelerin ortasından veya sonundan değil, başından okurdu. Çoğunlukla

⁸³ "el-Fethü'r-rabbânî" adlı eserde konuyla ilgili şu değerlendirmeye yer verilir: "Konuyla ilgili hadisler, üç yerde duraklamanın meşru olduğuna delâlet etmektedir:

- a) İftitah tekbirinden sonra sübhaneke vb. duaları okumak için yapılan ve imam, cemaat ve tek başına namaz kılan kimse için ortak olan duraklama.
- b) İmamın Fatiha'yı okuduktan sonra zamm-ı sûreye geçmeden önce arkasındakilerin de Fatiha'yı okumalarını sağlamak için bir süre durması. Şafiî ve Hanbelîler, imamın okuyuşu ile cemaatin okuyuşunun birbirine karışmaması için imamın burada bir süre beklemesi gerektiği görüşündedirler. Hatta İmam Nevevî: "İmam bu arada içinden gizli olarak çeşitli zikir, dua ve Kur'an okumayı tercih etmelidir. Çünkü imam için namazda duraklamak yoktur." der.
- c) Fatiha ve zamm-ı sûre okuduktan sonra rükûya varmadan önceki duraklama.

Evzâî, Şafiî, Ahmed ve İshak, namazda bu üç yerde duraklamanın müstehab olduğu görüşündedirler. Semüre'den rivayet edilen hadisin muhtelif rivayetlerine bakıldığında bu üç yerde duraklamaya işaret ettiği görülebilir. Bkz. "el-Muğnî", 2/163.

Tahkik eden der ki: "Şu sözü daima tekrarlarım. Bu tür meselelerdeki ihtilaflar, herkesi kapsayıcı niteliktedir. Nasıl olmasın ki? Muhammed ümmeti, bu görüşleri ileri süren âlimlerin derin ilime ve takvaya sahip olduklarına şahitlik etmiştir. O hâlde daima bunu hatırlamalı ve kimseye dil uzatmamalıdır."

başladığı sûreyi tamamlar; bazen de bir bölümünü okumakla yetinir, ikinci rekâta kaldığı yerden devam ederdi. Hiçbir kimse, Hz. Peygamberin sabah namazının sünneti dışında hiçbir namazda bir sûrenin herhangi bir âyetiyle veya sadece son âyetiyle namaz kıldığını rivayet etmemiştir. Hz. Peygamber sabah namazının sünnetini kılarken bazen birinci rekâta "De ki: Biz, Allah'a ve bize indirilene; İbrahim, İsmail, İshak, Ya'kub ve esbâta indirilene, Musa ve İsa'ya verilenlerle Rableri tarafından diğer peygamberlere verilenlere, onlardan hiçbiri arasında fark gözetmeksizin inandık ve biz sadece Allah'a teslim olduk"⁸⁴ âyetini; ikinci rekâta ise "De ki: Ey kitap ehli! Sizinle bizim aramızda ortak olan bir söze geliniz: Allah'tan başkasına tapmayalım; O'na hiçbir şeyi eş tutmayalım ve Allah'ı bırakıp da kimimiz kimimizi ilâhlaştırmasın. Eğer onlar yine yüz çevirirlerse, işte o zaman: "Şahit olun ki biz Müslümanlarız!" deyiniz."⁸⁵ âyetini okurdu.⁸⁶

Hz. Peygamber bazen bir sûre ile iki rekât kılar; bazen birinci rekâta okuduğu sûreyi ikinci rekâta tekrar okur; bazen de bir rekâta iki sûre okurdu. Bu üç durumu belirten hadisler şöyledir:

⁸⁴ Bakara, 136.

⁸⁵ Âl-i İmran, 64.

⁸⁶ İbn Abbas anlatıyor: "Hz. Peygamber sabah namazının iki rekât sünnetinde, birinci rekâta Bakara sûresinin 136. âyetini; ikinci rekâta ise Âl-i İmran sûresinin 64. âyetini okurdu." Müslim, 727.

Yine İbn Abbas'tan rivayet edilen bir başka hadiste ise, Hz. Peygamberin sabah namazının iki rekât sünnetinde, birinci rekâta Bakara sûresinin 136. âyetini; ikinci rekâta Âl-i İmran sûresindeki şu âyeti okuduğu rivayet edilmektedir. "İsa, onlardaki inkârcılığı sezince: Allah yolunda bana yardımcı olacaklar kimlerdir? dedi. Havârîler: Biz, Allah yolunun yardımcılarıyız; Allah'a inandık, şahit ol ki bizler müslümanlarız, cevabını verdiler." Âl-i İmran, 52. Müslim, 727; Ebû Dâvud, 1259; Nesâî, 944.

Birinci duruma, Hz. Aîşe'nin, "Hz. Peygamber akşam namazında A'raf sûresini iki rekâtta okudu." sözü işaret etmektedir.⁸⁷

İkinci duruma, Muaz'dan rivayet edilen, "Hz. Peygamber sabah namazının her iki rekâtında Zilzal sûresini okudu." hadisi işaret etmektedir.⁸⁸ Bu her iki hadis, sünen kitaplarında geçmektedir.

Üçüncü duruma ise, İbn Mes'ûd'dan yapılan rivayet işaret etmektedir. İbn Mes'ûd: "Ben, Hz. Peygamber'in bir rekâtta okuduğu birbirine denk sûreleri biliyorum" der ve orta uzunlukta olan yirmiye yakın sûreyi zikreder. Hz. Peygamberin bu sûrelerden ikisini bir rekâtta okuduğunu söyler. Bu rivayet, Buhârî ve Müslim'de geçer.⁸⁹

⁸⁷ Hz. Aîşe anlatıyor: "Hz. Peygamber akşam namazında A'raf sûresini iki rekâtta okudu." Nesâî, 990. Elbânî, "Sahihu'n-Nesâî" adlı eserinde bu hadisin sahih olduğunu söyler.

Bu konuda Zeyd b. Sabit'ten şu hadis de nakledilmektedir: "Hz. Peygamberin akşam namazında en uzun sûrelerden birini okuduğunu gördüm." Nesâî, 990; Ahmed, 3/222; Buhârî, 764; Ebû Dâvud, 812.

⁸⁸ Muaz b. Abdullah el-Cuhenî anlatıyor: "Cuheyne kabilesinden bir adam bana, Hz. Peygamberin sabah namazının her iki rekâtında Zilzal sûresini okuduğunu işittiğini haber verdi. Hz. Peygamberin unutarak mı yoksa kasten mi böyle okuduğunu bilmiyorum." Bkz. Ebû Dâvud, 816. Ebû Dâvud, bu hadisi sahih bir senetle rivayet eder. Beyhakî, 2/390.

⁸⁹ Buhârî, 775, 4996, 5043; Müslim, 822; Nesâî, 1004, 1005, 1006; Ebû Dâvud, 1396; Tirmizî, 602; Ahmed, 3/212, 213.

Ebû Dâvud'un rivayetinde, Hz. Peygamberin rekâtta birlikte okuduğu sûreler şöyle belirtilir: Necm ve Rahman, Kamer ve Hâkka, Tûr ve Zariyât, Vâkıa ve Kalem, Mearic ve Naziat, Muttaffifîn ve Abese, Müddessir ve Müzzemmil, İnsan ve Kıyamet, Mürselat ve Nebe, Duhan ve Tekvir.

Not: Kuran'daki sûreler dört bölüme ayrılır. Bunlar:

a) Uzun sûreler: Bunlar yedi tanedir. Bakara, Âl-i İmran, Nisa, Maide, En'am ve A'raf sûreleri ile bir rivayete göre yedincisi Enfal ve Tevbe, bir rivayete göre de Yunus sûresidir.

Hz. Peygamber sabah namazlarında, diğer namazlara göre daha uzun okurdu. Seferde olmadığı zamanlarda sabah namazında okuduğu en kısa sûrenin Kâf vb. sûreler olduğu nakledilir.⁹⁰

Hz. Peygamber, sabah namazında, akşam ve yatsı namazlarının ilk iki rekâtında sesli okur, bunların dışındaki namazlarda ise sessiz okurdu.⁹¹ Hz. Peygamber sessiz okuduğu namazlarda bazen bir âyeti hafif sesli okurdu.⁹²

Hz. Peygamber, cuma günü sabah namazında Secde ve

b) Yüzlü sûreler: Âyet sayısı yüzü aşan veya yüze yakın olan sûrelerdir.

c) İkili sûreler: Uzun ve yüzlü sûrelerden daha fazla tekrarlanıp okunan sûrelerdir.

4- Mufasssal sûreler: Bir görüşe göre Kâf sûresinden, bir görüşe göre de Hucurat sûresinden başlayıp giden sûrelerdir. Mufasssal sûreler de çeşitli bölümlere ayrılmaktadır. Bu konuda daha geniş bilgi için bkz. "Mebâhis fi ulûmi'l-Kur'an", s. 145.

⁹⁰ Cabir b. Semûre anlatıyor: "Hz. Peygamber sabah namazında Kâf sûresini okurdu. Diğer namazlarda ise bundan daha hafif okurdu." Müslim, 458.

Kutbe b. Malik anlatıyor: "Hz. Peygamberle birlikte namaz kıldım. Namazda Kâf sûresinin ilk on âyetini okudu. Müslim, 457; Nesâî, 950; Tirmizî, 306; İbn Mâce, 816; Ahmed, 3/232.

⁹¹ Sa'dî b. Habib der ki: "Müslümanlar, imamın sabah namazında, akşam ve yatsı namazlarının ilk iki rekâtında ve cuma namazında sesli okuması; öğle ve ikindi namazlarında, akşam namazının üçüncü rekâtında ve yatsı namazının üçüncü ve dördüncü rekâtlarında ise sessiz okumasının sünnet olduğu konusunda görüş birliğine varmışlardır." Bkz. Sa'dî b. Habib, "Mevsûatü'l-icma", 1/635.

⁹² Ebû Katâde anlatıyor: "Hz. Peygamber öğle namazının ilk iki rekâtında Fatıha ile beraber iki sûre okurdu. Birinci rekâttaki okumayı uzatır, ikinci rekâtı ise kısa tutardı. Bazen bir âyeti sesli okur ve bize işittirirdi." Buhârî, 759, 762, 776, 778; Müslim, 451; Ebû Dâvud, 798; Nesâî, 975; İbn Mâce, 829; Ahmed, 3/216.

İnsan sûrelerini tamamen okur,⁹³ sadece bir tanesini veya birazını bir sûreden, birazını da öteki sûreden okumazdı.⁹⁴

⁹³ İbn Abbas anlatıyor: "Hz. Peygamber cuma günü sabah namazında Secde ve İnsan sûrelerini okurdu." Ebû Dâvud, 1074; Müslim, 879, 880; Tirmizî, 520; İbn Mâce, 821, 823; Nesâî, 955, 956; Ahmed, 3/234; Buhârî, 891, 1068.

Bazıları, cuma günü sabah namazında okunan Secde sûresindeki secde âyeti okunduğunda tilavet secdesi yapmanın zorunlu olduğunu söylemektedirler. Ancak Hafız der ki: "Hz. Peygamberin sabah namazında Secde sûresindeki secde âyetini okuduğunda, secde ettiğine dair İbn Ebû Dâvud'un "eş-Şeri'a" adlı eserinden başka açık bir rivayet bulunmamaktadır. İbn Ebû Dâvud, İbn Abbas'ın şöyle söylediğini nakleder: "Cuma günü sabah namazı için Hz. Peygamberin yanına gittim. Hz. Peygamber, içinde secde âyeti bulunan bir sûre okudu ve secde etti." Bu hadisin isnadında, durulup iyi incelenmesi gereken bazı raviler bulunmaktadır. Taberânî de "es-Sağir"inde Hz. Ali'den yapılan şu rivayeti nakleder: "Hz. Peygamber sabah namazında okuduğu Secde sûresinde geçen secde âyeti için secde etti." Ancak, bu hadisin isnadında zayıflık vardır.

el-İrakî ise der ki: "Hz. Ömer, Hz. Osman, İbn Mes'ûd, İbn Ömer ve Abdullah b. Zübeyr de bu sûreyi namazda okuduklarında secde ederlerdi. İmam Şafiî ve Ahmed de bu görüştedir. Fakat tabiîlerden Ebû Meclez, farz namazı kılarken secde etmeyi mekruh görmüştür. İmam Malik, Ebû Hanife, Hanbelîlerin bir kısmı ve el-Hadevîler de bu görüştedirler. Allah İmam Malik'e rahmet etsin. O, halkın bu secdenin farz olduğuna inanmasından korktuğu için mekruh görmüştür. Bilindiği üzere İmam Malik, mezhebini seddü'z-zeroi' (=Harama yol açabilecek şeyleri yasaklama) üzerine kurmuştur. Ne var ki, İmam Malik'in korktuğu bugün gerçekleşmiştir. Günümüzde bazı insanlar, cuma günü sabah namazında okunan Secde sûresindeki secde âyeti için secde etmeyen bütün imamları cehaletle suçlamakta, namazın farzlarından biri olduğuna inandıkları bu secdenin terk edilmesi nedeniyle namazlarını yeniden kılmaktadırlar. Bu yanlış inancın önüne geçmek için imamlar, bu secdeyi bazen terk etmeli ve sürekli yapmamaları gerekir. Böylece halka bu secdenin farz olmadığı iyice anlatılmalıdır. Bu secdeyi terk etmek caizdir. Bu secde yapılmadan kılınan namaz sahihtir. Allah bizi en doğru yola iletsin." "el-Fethü'r-rabbânî"den özetle. 3/234, 235.

⁹⁴ İbn Kayyim der ki: "Hz. Peygamber, günümüz insanlarından birçoğunun

Hz. Peygamber cuma namazında, cuma ve Münafikûn sûrelerini tam olarak okurdu.⁹⁵ Bu sûrelerin sadece son âyetlerini okumakla yetinmezdi. Bazen de A'lâ ve Ğaşiye sûrelerini okurdu.⁹⁶

Hz. Peygamber bayram namazlarında ise, Kâf ve Kamer sûrelerini okur,⁹⁷ bu sûrelerin son âyetlerini okumakla yetinmezdi.

yaptığı gibi her rekâtta biraz o sûreden biraz öteki sûreden okumaz veya bir sûreyi iki rekâtta bölerek okumazdı. Bu yüzden böyle bir okuma sünnete aykırıdır. Yeterli bilgiye sahip olmayan birçok kimsenin, cuma günü sabah namazının bir secde ile (Secde sûresindeki secde âyetini okuma nedeniyle yapılan tilavet secdesi) üstün kılındığına inanması, büyük bir cehalettir. Bu inanç yüzünden birçok âlim, cuma günü sabah namazında Secde sûresini okumayı mekruh görmüştür." Bkz. "Zâdül-meâd", 1/209.

⁹⁵ İbn Abbas anlatıyor: "Hz. Peygamber, cuma günü sabah namazında Secde ve İnsan sûrelerini; cuma namazında ise Cuma ve Münafikûn sûrelerini okurdu." Müslim, 879; Nesâî, 1421; Ahmed, 6/111.

Ebû Hüreyre'den de benzer bir hadis rivayet edilmektedir. Müslim, 877; İbn Mâce, 1118; Tirmizî, 519; Ebû Dâvud, 1124; Ahmed, 6/111.

⁹⁶ Semüre b. Cündeb anlatıyor: "Hz. Peygamber Cuma namazında A'lâ ve Ğaşiye sûrelerini okurdu." Ebû Dâvud, 1125; Nesâî, 1422; Ahmed, 6/113. Hadisin isnadı sahihtir. Benzer bir hadis Numan b. Beşir tarafından da rivayet edilir. Müslim, 878; Nesâî, 1422, 1434; Ebû Dâvud, 1122; Ahmed, 6/112.

⁹⁷ Hz. Ömer, Ebû Vakid el-Leysî'ye, Hz. Peygamberin Ramazan ve Kurban bayramı namazlarında hangi sûreleri okuduğunu sordu. el-Leysî: "Hz. Peygamber Kâf ve Kamer sûrelerini okurdu" cevabını verdi. Tirmizî, 534; Müslim, 891; İbn Mâce, 1282; Nesâî, 1567; Ebû Dâvud, 1154; Ahmed, 6/145-146.

Hz. Peygamberin, bayram namazlarında A'lâ ve Ğaşiye sûrelerini okuduğu da rivayet edilmiştir. Numan b. Beşir anlatıyor: "Hz. Peygamber, cuma ve bayram namazlarında A'lâ ve Ğaşiye sûrelerini okurdu. Cuma ve bayram bir güne denk geldiği zaman, bu sûreleri her iki namazda da okurdu." Müslim, 878; Ebû Dâvud, 1122; Nesâî, 1568; et-Tayâlisî, 1/147; Tirmizî, 533; İbn Mâce, 1281; Ahmed, 6/112.

Sessiz okunan namazlarda bazen içinde secde âyeti bulunan bir sûre okuduğunda, secdeye gider; arkasında bulunanlar da onunla birlikte secde yapardı.⁹⁸

Hz. Peygamber, öğle namazında Secde vb. sûreler kadar okur veya yaklaşık otuz kadar âyet okurdu.⁹⁹ Bazen A'lâ, Leyl, Burûc, Târik ve benzeri sûreler;¹⁰⁰ bazen de Lokman, Zariyât ve benzeri sûreleri okurdu.¹⁰¹

⁹⁸ İbn Ömer anlatıyor: "Hz. Peygamber öğle namazında secdeye gitti, sonra kalktı ve rükûya gitti. Onun bu namazda Secde sûresini okuduğunu gördük." Ebû Dâvud, 807; Ahmed, 4/162. Hakim, 1/221. Hakim, bu hadisin Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu; ancak kendilerinin bunu nakletmediği söyler. Zehebî de Hâkim'in bu görüşüne katılır. Ancak Elbânî, "Zaifu Ebû Dâvud" adlı eserinde bu hadisin zayıf olduğunu söyler. İbn Kayyim ise, şu değerlendirmeyi yapar: "Bu hadis, sessiz okunan namazlarda içinde secde âyeti bulunan sûreleri okumanın mekruh olmadığına; imamın bu tür sûreleri okuması hâlinde secde etmesi gerektiğine işaret etmektedir. İmam secdeye gittiğinde, cemaatin imama tâbi olması gerekir. Cemaat bu konuda imama uyma veya uymama tercihinə sahip değildir." Bkz. İbn Kayyîm, "es-Salât", s. 158.

⁹⁹ Ebû Saîd el-Hudrî anlatıyor: "Hz. Peygamberin, öğle ve ikindi namazlarında ne kadar ayakta durduğunu belirlemeye çalıştık. Öğle namazının ilk iki rekâtında, Secde sûresini okuyacak kadar; son iki rekâtta ise bunun yarısı kadar ayakta kaldığını belirledik. (Bir başka rivayette "Secde sûresi" yerine "Otuz âyet" ifadesi geçer.) Müslim, 1014,1015; Ebû Dâvud, 804; Ahmed, 3/222.

¹⁰⁰ Cabir b. Semure anlatıyor: "Hz. Peygamber öğle ve ikindi namazında Leyl benzeri sûreler okur, sabah namazlarında ise daha uzun sûreler okurdu." Müslim, 1029; Nesâî, 980; Ebû Dâvud, 806; et-Tayâlisî, 1/93.

Bir başka hadiste ise, Hz. Peygamberin öğle namazında A'lâ ve benzeri sûreler okuduğu, sabahları ise daha uzun sûreler okuduğu rivayet edilir. Müslim, 1030; Ahmed, 3/223.

Bir diğer hadiste, Hz. Peygamberin öğle ve ikindi namazlarında Burûc ve Târik benzeri sûreler okuduğu rivayet edilir. Nesâî, 979; Tirmizî, 307. Elbânî, "Sahihu'n-Nesâî" ve "Sahihu't-Tirmizî" adlı eserlerinde bu hadislerin sahih olduğunu söyler.

¹⁰¹ Berâ anlatıyor: "Hz. Peygamberin arkasında namaz kılıyorduk. Lokman

Hz. Peygamber, öğle namazının ilk rekâtını ayak sesi işitilmeyinceye kadar uzatırdı.¹⁰² Aynı şekilde Hz. Peygamber, bütün namazlarda birinci rekâtı ikinci rekâttan daha fazla uzatırdı.¹⁰³

Hz. Peygamber, ikindi namazının ilk iki rekâtında her rekâta yaklaşık on beş kadar âyet okurdu.¹⁰⁴ Akşam namazında ise, bazen A'raf sûresini¹⁰⁵, bazen Tûr sûresini¹⁰⁶, bazen Mürselât sûresini,¹⁰⁷ bazen de Duhan sûresini okurdu.¹⁰⁸

ve Zâriyât sûrelerinden âyetler okuduğunu işitiyorduk." Nesâî, 971. Elbânî "Zaifu'n-Nesâî" adlı eserinde bu hadisın zayıf olduğunu söyler.

¹⁰² Ebû Evfâ anlatıyor: "Hz. Peygamber, ayak sesi işitilmeyinceye kadar öğle namazının ilk rekâtını uzatırdı." Ebû Dâvud, 802; Ahmed, 3/223. Elbânî "Zaifu Ebî Dâvud" adlı eserinde bu hadisın zayıf olduğunu söyler.

¹⁰³ Ebû Katâde anlatıyor: "Hz. Peygamber öğle namazının ilk iki rekâtında Fatiha ile beraber iki sûre okurdu. Birinci rekâtta okumayı uzatır, ikinci rekâtı ise, kısa tutardı. Bazen bir âyeti sesli okur ve bize işittirirdi." Buhârî, 759, 762, 776, 778; Müslim, 451; Ebû Dâvud, 798; Nesâî, 975; İbn Mâce, 829; Ahmed, 3/216.

Ebû Saîd el-Hudrî anlatıyor: "Hz. Peygamberin, öğle ve ikindi namazlarında ne kadar ayakta durduğunu belirlemeye çalışırdık. Öğle namazının ilk iki rekâtında, Secde sûresini okuyacak kadar; son iki rekâta ise bunun yarısı kadar ayakta kaldığını belirledik. Bir başka rivayette "Secde sûresi" yerine "Otuz âyet" ifadesi geçer. Müslim, 1014, 1015; Ebû Dâvud, 804; Ahmed, 3/222.

¹⁰⁴ Ebû Saîd el-Hudrî anlatıyor: "Hz. Peygamber öğle namazının ilk iki rekâtında, her rekâta otuz kadar âyet; son iki rekâtında ise, bunun yarısı yani on beş kadar âyet okurdu. İkinci namazının ilk iki rekâtında ise, her rekâta, on beş kadar âyet; son iki rekâta ise, bunun yarısı kadar âyet okurdu." Müslim, 1015.

¹⁰⁵ Mervan b. Hakem anlatıyor: "Zeyd b. Sabit dedi ki: "Akşam namazında kıssa sûreler okuduğunu görüyorum. Oysa Allah Resûlü'nün, akşam namazında en uzun sûreyi okuduğunu gördüm." Ben (Mervan): "Ey Ebû Abdullah! En uzun sûre hangisiydi?" dedim. "A'raf sûresi" dedi." Buhârî, 764; Nesâî, 989, 990, 991; Ebû Dâvud, 812; Ahmed, 3/226.

¹⁰⁶ Cübeyr b. Mut'im anlatıyor: "Hz. Peygamberin, akşam namazında Tûr sûresini okuduğunu işittim." Buhârî, 765, 3050, 4023, 4854; Müslim, 1035;

Hz. Peygamberin, akşam namazında Kâfirûn ve İhlâs sûrelerini okuduğu da rivayet edilmiştir. Ancak bu rivayeti, sadece İbn Mâce yapmaktadır.¹⁰⁹ Belki de bu hadisin ravilerinden biri, Hz. Peygamberin bu sûreleri akşam namazının sünnetinde okuduğunu kastetmiştir. Çünkü Hz. peygamber, bu sûreleri akşamın sünnetlerinde okurdu. Zaten rivayet "akşam namazında okudu" demekte, farzında okuduğu belirtilmemektedir. Belki de "sünnetinde" sözcüğü bu nüshada düşmüştür. Allah en iyisini bilir.

Hz. Peygamber, yatsı namazında Tîn¹¹⁰ ve İnşikak¹¹¹ sûrelerini okur, kendisiyle beraber arkasında bulunanlar da (İnşikak

Ebû Dâvud, 811; et-Teyâlisî, 1/94; İbn Mâce, 832; Nesâî, 897; Ahmed, 3/225.

¹⁰⁷ İbn Abbas anlatıyo: Annem Ümmü Fadl dedi ki: "Hz. Peygamber hasta iken başı sarılı olduğu hâlde bize geldi. Akşam namazını kıldı. Namazda Mürselât sûresini okudu." Ümmü Fadl şöyle devam eder: "Hz. Peygamber Allah'la buluşuncaya kadar bundan sonra namaz kılmadı." Buhârî, 763, 4429; Müslim, 1033; İbn Mâce, 831; Tirmizî, 308; Nesâî, 985, 986; Ebû Dâvud, 810; Ahmed, 3/227.

¹⁰⁸ Abdullah b. Utbe b. Mes'ûd anlatıyor: "Hz. Peygamber akşam namazında Duhan sûresini okudu. Nesâî, 988. Elbânî, "Zaifu'n-Nesâî" adlı eserinde bu hadisin zayıf olduğunu söyler.

¹⁰⁹ İbn Ömer anlatıyor: "Hz. Peygamber akşam namazında Kâfirun ve İhlas sûrelerini okurdu." İbn Mâce, 833. Elbânî bu hadis hakkında der ki: "Bu şaz bir rivayettir. Hz. Peygamberin bu sûreleri akşam namazının farzında değil, sünnetinde okuduğu sabittir." Bkz. "Zaifu İbn Mâce."

¹¹⁰ Berâ anlatıyor: "Hz. Peygamberle birlikte bir sefere çıktık. Bize yatsı namazını kıldırdı. İlk iki rekâttan birinde Tîn sûresini okudu." Buhârî, 767, 769, 4952, 7546; Müslim, 1037; Ebû Dâvud, 1221; Nesâî, 1000; Tirmizî, 310; İbn Mâce, 834; Ahmed, 3/230.

¹¹¹ Ebû Râfi' anlatıyor: "Ebû Hüreyre ile birlikte yatsı namazını kıldım. Namazda İnşikak sûresini okudu ve (bu sûredeki secde âyeti nedeniyle) secde etti. Ben: "Bu yaptığın nedir?" dedim. Şöyle cevap verdi: "Ben, Hz. Peygamberin arkasında böyle secde yaptım. O'nunla buluşuncaya kadar böyle secde etmeye devam edeceğim." Buhârî, 766, 768, 1074, 1087;

sûresindeki secde âyeti nedeniyle) secde ederdi. Hz. Peygamber yatsı namazlarında Şems vb. sûreleri de okurdu.¹¹² Allah Resûlü, namazlarda Kur'an okuduktan sonra kendisine gelmek için biraz durur ve dinlenirdi.

Namazda Rükû

Daha sonra Hz. Peygamber, iftitah tekbirini (namaza başlarken alınan tekbir) alırken yaptığı gibi ellerini kulaklarının hizasına kadar kaldırırdı.¹¹³ Hz. Peygamberin, rükûya varmak için tekbir aldığı sabit olduğu gibi, ellerini kaldırdığı da sabittir. Hatta Allah Resûlü'nün burada ellerini kaldırdığını rivayet edenlerin sayısı, tekbir aldığını rivayet edenlerin sayısından daha fazladır.

Hz. Peygamber ellerini kulaklarının hizasına kaldırdıktan sonra "Allahu ekber" diyerek rükûya varır ve ellerini dizlerinin üzerine koyardı.¹¹⁴ Allah Resûlü, elleriyle dizlerini kavrar,¹¹⁵

Müslim, 1299, 1304, 1306; Nesâî, 968; Ebû Dâvud, 1408. Bu hadis başka kaynaklarda da bulunmaktadır.

¹¹² Abdullah b. Büreyde, babasından naklen anlatıyor: "Hz. Peygamber, yatsı namazında Şems ve benzeri sûreler okurdu." Tirmizî, 309; Nesâî, 999; Ahmed, 3/230. Elbânî, "Sahihu't-Tirmizî" ve "Sahihu'n-Nesâî" adlı eserlerinde bu hadisin sahih olduğunu söyler.

¹¹³ Malik b. el-Huveyris anlatıyor: "Hz. Peygamber tekbir aldığı zaman, ellerini kulaklarının hizasına kadar kaldırır, rükûya vardığında ve başını rükûdan kaldırdığında yine ellerini kulaklarına kadar kaldırırdı. Müslim, 865, 866; Ebû Dâvud, 745; Nesâî, 880; Buhârî, 737.

¹¹⁴ Ebû Humeyd es-Sa'idî, Hz. Peygamberin namaz kılma biçimini anlatırken şöyle söyler: "...sonra rükûya varır ve ellerinin dizlerinin üzerine koyardı..." Buhârî, 828, Ebû Dâvud, 730; et-Tayâlisi, 1/97.

¹¹⁵ Ebû Humeyd es-Sa'idî, Hz. Peygamber rükûya vardığı zaman, avuçlarıyla dizlerini kavrar ve parmaklarının arasını hafif açardı..." Ebû Dâvud, 731; Buhârî, 828; Tayâlisi, 1/97; Tirmizî, 260.

parmaklarını arasını hafif açar¹¹⁶ ve dirseklerini yanlarından uzak tutardı.¹¹⁷ Sonra sırtını düz hâle getirir; başını, ne kaldırır ne de eğip bükerek, aksine sırtına eşit gelecek şekilde tutardı. Hz. Peygamber rükûda belini toplamaz, uzatırdı.¹¹⁸ Sonra da,

"سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ"

"Büyük olan Rabbim ne yücedir." derdi.¹¹⁹

Hz. Peygamberin, rükûda,

"سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ وَ بِحَمْدِهِ"

"Büyük Rabbim ne yücedir, O'na hamd olsun." dediği de rivayet edilmiştir.¹²⁰ Ebû Dâvud, bu hadis için şu açıklamada

¹¹⁶ Aynı hadis.

¹¹⁷ Bu konuda İbn Mes'ûd, Hz. Aişe, Ukbe b. Amir, Ebû Humeyd es-Sa'idî'den rivayetler bulunmaktadır. Bu rivayetlerde Hz. Peygamberin, namazda dirseklerini yanlarından uzak tuttuğu nakledilir. Tirmizî, 260; İbn Mâce, 874, 1062; Ebû Dâvud, 734; Nesâî, 1036, 1037, 1038. Elbânî "Sahihu İbn Mâce", "Sahihu Ebi Dâvud", "Sahihu'n-Nesâî" ve "Sahihu't-Tirmizî" adlı eserlerinde bu rivayetlerin sahih olduğunu söyler.

¹¹⁸ Bu konuda Hz. Aişe, Vâbise, Ebû Humeyd es-Sa'idî ve Hz. Ali'den rivayetler bulunmaktadır. Rivayetler de Hz. Peygamberin rükûya varınca sırtını tamamen düz hale getirdiğini; öyle ki, üzerine bir tas su konsa, tasın duracağı ve dökülmeyeceği anlatılır. Buhârî, 828; İbn Mâce, 869, 872; Ebû Dâvud, 731; Nesâî, 1039; Ahmed, 3/257; Taberânî "Evsat, 5676.

¹¹⁹ Huzeyfe anlatıyor: "Hz. Peygamberle birlikte namaz kıldım. Rükûya varınca "سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ" dedi. Secdeye varınca da "سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى" dedi. Müslim, 1814; Nesâî, 1046; Ebû Dâvud, 871; İbn Mâce, 888; Tirmizî, 262; et-Tayâlisî, 1/98; Ahmed, 3/262.

¹²⁰ Ukbe b. Amir anlatıyor: "Hz. Peygamber rükûya vardığı zaman üç defa "سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ وَ بِحَمْدِهِ" der, secdeye vardığı zaman ise üç defa "سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى وَ بِحَمْدِهِ" derdi." Ebû Dâvud, 870; Dârekutnî, 1/341; Taberânî

bulunur: "Korkarım ki, bu fazlalık "وَبِحَمْدِهِ" Hz. Peygamberden ezberlenmemiştir."

Hz. Peygamber bazen bir kişinin bu duayı on kere okuyacağı kadar; bazen bundan daha az veya daha fazla okuyacak kadar rükûda kalırdı.¹²¹

Hz. Peygamber rükûda bazen:

"سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ (رَبَّنَا) وَبِحَمْدِكَ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي"

"Ey Allah'ım! (Ey Rabbimiz!) Sen ne yücesin. Sana hamd olsun. Ey Allah'ım! Beni bağışla." şeklinde;¹²² bazen,

"Kebir", 17/890. Elbânî "Sıfatu salâti'n-nebî", (s. 100) adlı eserinde bu hadisin sahih olduğunu söyler.

Ahmed b. Nasr anlatıyor: "İmam Ahmed'e rükû ve secdede okunan dualardan soruldu ve: "سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ وَ" duası mı yoksa "سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ" duası mı sana daha sevimlidir?" denildi. İmam Ahmed şöyle cevap verdi: "Her iki dua da Hz. Peygamberden nakledilmiştir. Bu yüzden ikisini de reddetmem. Eğer namaz kılan rükû ve secdede "وَبِحَمْدِهِ" sözcüğünü söylerse, bunda bir sakınca olmamasını umut ederim." Bkz. "el-Muğnî", 2/179.

¹²¹ Enes b. Malik şöyle söyler: "Namazı, Hz. Peygamberin namazına daha çok benzeyen Ömer b. Abdülaziz'den başka kimse görmedim. Rükû ve secdede duaları onar kere okuduğunu tespit ettik." Ebû Dâvud, 888; Ahmed, 3/255, 256; Nesâî, 1135. Elbânî, "Sahihu'n-Nesâî" adlı eserinde bu hadisin isnadının hasen olduğunu söyler. Şeyh es-Sâ'atî de, bu hadisin senedinin iyi olduğunu söyler. Bkz. "el-Fethü'r-rabbânî", 3/256.

Hz. Peygamberin rükû ve secde dualarını on defadan daha az okuduğu kesin olarak sabittir. Bir önceki dipnota bakınız.

Hz. Peygamberin bu duaları on defadan fazla okuduğu da sabittir. Bkz. Müslim, 1814; Ebû Dâvud, 874.

¹²² Hz. Aişe anlatıyor: "Hz. Peygamber rükû ve secdesinde "سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا" duasını çokça okur; bunu, Nasr sûresi 3. âyette geçen "Hemen Rabbini hamd ile (överek) tesbih et ve O'ndan bağışlanma dile" emrini yerine getirmek için yapardı. Buhârî, 794, 817, 4293, 4967,

"سُبُّوحٌ قُدُّوسٌ رَبُّ الْمَلَائِكَةِ وَالرُّوحِ"

"Allah, Sübbûh ve Küddûs'tür; meleklerin ve Ruh'un Rabbidir." şeklinde;¹²³ bazen,

"اللَّهُمَّ لَكَ رَكَعْتُ وَ بِكَ آمَنْتُ وَلَكَ أَسَلَمْتُ وَعَلَيْكَ تَوَكَّلْتُ، أَنْتَ رَبِّي، خَشَعَ قَلْبِي وَسَمِعِي وَ بَصَرِي وَ دَمِي وَ حَمِي وَ عَظْمِي وَ عَصِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ."

"Ey Allah'ım! Senin için eğildim. Sana inandım ve sana teslim oldum. Sana güvenip dayandım. Sen benim Rabbimsin. Kalbim, kulaklarım, gözlerim, kanım, etim, kemiklerim ve sinirlerim yalnız âlemlerin Rabbi olan Allah'a boyun eğdi." şeklinde;¹²⁴ bazen de,

4968; Müslim, 1085; İbn Mâce, 889; Nesâî, 1047; Ebû Dâvud, 877; Ahmed, 3/263. Yüce Allah bu âyette Hz. Peygambere, kendisini hamd ile tesbih etmesini ve bağışlanma dilemesini emretmektedir. Hz. Peygamber de bu ilâhî emri, yukarıdaki en güzel ve en mükemmel duayı rükû ve secdelerinde okuyarak yerine getirmiştir. Hz. Peygamber, verilen bu emri yerine getirmek için her şeyden daha üstün olan namaz hâlini tercih etmiş, böylece en güzelini yapmıştır. Bkz. "el-Fethü'r-rabbânî", 3/263.

¹²³ Hz. Aişe anlatıyor: "Hz. Peygamber rükû ve secdelerinde "سُبُّوحٌ قُدُّوسٌ رَبُّ الْمَلَائِكَةِ وَالرُّوحِ" duasını okurdu. Müslim, 1091; Ebû Dâvud, 872; Nesâî, 1048; Ahmed, 262.

Hadiste geçen "Sübbûh", her türlü noksanlıktan ve ilâhlığına yakışmayan şeylerden uzak olan, eşi ve ortağı bulunmayan anlamına gelir. "Kuddûs", bir yaratıcıya yakışmayan her türlü şeyden arınmış olan anlamındadır. "Rûh'un" anlamı konusunda çeşitli rivayetler bulunmaktadır. Kimileri Rûh'un büyük bir melek olduğunu söylerken; kimileri bunun Cebrail (a.s) olduğunu; kimileri de de bizim melekleri göremediğimiz gibi Ruh'un, meleklerin göremediği varlıklar olduğunu söylemişlerdir. Bkz. "el-Fethü'r-rabbânî", 3/263.

¹²⁴ Cabir b. Abdullah anlatıyor: "Hz. Peygamber rükûya vardığında bu duayı okurdu. Nesâî, 1050, 1051, 1052; Müslim, 1812; Ahmed, 3/261. Bu konuda Muhammed b. Mesleme ve Hz. Ali'den de rivayet bulunmaktadır.

"سُبْحَانَ ذِي الْجَبَرُوتِ وَالْمَلَكُوتِ وَالْكِبْرِيَاءِ وَالْعَظَمَةِ"¹²⁵

"Büyüklük, yücelik, üstün güç ve saltanat sahibi olan (Allah), her türlü noksanlıktan uzaktır." şeklinde dua ederdi.

Uzunluk ve kısalıkta Hz. Peygamberin rükûsu, kıyamdaki okuma süresiyle uyumlu idi. Bu, birçok hadiste açık bir şekilde görülmektedir.¹²⁶

Rükûdan Doğruluş Biçimi

Hz. Peygamber daha sonra başını,

"سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ"

"Allah, kendisine hamd edeni işitti." diyerek¹²⁷ kaldırır; ellerini, rükûya varırken kaldırdığı gibi kaldırırdı.¹²⁸

¹²⁵ Asım b. Humeyd anlatıyor: "Avf b. Malik'in şöyle dediğini işittim: "Bir gece Hz. Peygamberle birlikte kalktım. Allah Resulü, rükûya varınca Bakara sûresini okuyacak kadar kaldı. Rükûda hep bu duayı okuyordu. Nesâî, 1049; Ebû Dâvud, 873. Elbânî, "Sahihu'n-Nesâî" ve "Sahihu Ebî Dâvud" adlı eserlerinde bu hadisin sahih olduğunu söyler.

¹²⁶ Berâ b. Azib anlatıyor: "Hz. Peygamberin namazına dikkat ettim ve gördüm ki, kıyamı, rükûsu, rükûdan doğruluşu, secdesi, iki secde arasındaki oturuşu, son oturuşu ve selâmdan sonra kalkıp ayrılışı birbirine pek yakındı." Müslim, 1057; Buhârî, 792; Nesâî, 1065.

¹²⁷ İbn Ebî Evfâ anlatıyor: "Hz. Peygamber sırtını rükûdan kaldırınca,

"سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ، اَللّٰهُمَّ رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ، مِلْءُ السَّمَوَاتِ وَمِلْءُ الْاَرْضِ وَمِلْءُ مَا بَيْنَهُمَا مِنْ شَيْءٍ بَعْدُ."

"Allah, kendisine hamd edeni işitti. Ey Rabbimiz olan Allah'ım! Gökler dolusu, yer dolusu ve bunlardan başka dilediğin varlıklar dolusunca sana hamd olsun." derdi." Müslim, 1067; İbn Mâce, 878; Ebû Dâvud, 846; Ahmed, 3/271. Bu konuda Hz. Ali'den de bir rivayet bulunmaktadır. Bkz. Tirmizî, 266; Ahmed, 3/270.

¹²⁸ Salim b. Abdullah, babasından naklen anlatıyor: "Hz. Peygamber, nama-

Rükûdan tam doğrulup dik durunca,

"رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ"

derdi. Bazen de,

"اللَّهُمَّ رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ، مِلءَ السَّمَوَاتِ وَمِلءَ الْأَرْضِ وَمِلءَ مَا شئتَ مِنْ شَيْءٍ بَعْدُ، أَهْلُ الثَّنَاءِ وَالْمَجْدِ أَحَقُّ مَا قَالَ الْعَبْدُ، وَكُنَّا لَكَ عَبْدُ، اللَّهُمَّ لَا مَانِعَ لِمَا أُعْطِيَ وَلَا مُعْطِيَ لِمَا مَنَعْتَ، وَلَا يَنْفَعُ ذَا الْجَدِّ مِنْكَ الْجَدُّ"

"Ey Rabbimiz olan Allah'ım! Gökler dolusu, yer dolusu ve bunlardan başka dilediğin varlıklar dolusunca sana hamd olsun. Seni öven ve yüceltenlerin söyledikleri, söylenenlerin en doğrusudur. Hepimiz senin kulun ve köleniz. Ey Allah'ım! Senin vereceğine mâni olacak, mâni olduğunu da verecek yoktur. Varlık sahibi fayda vermez. Her türlü varlık sendendir." şeklin-
de dua ederdi.

Bazen bu duaya şu cümleleri de eklerdi:

"اللَّهُمَّ طَهِّرْنِي بِالثَّلْجِ وَالْبَرْدِ وَالْمَاءِ الْبَارِدِ، اللَّهُمَّ طَهِّرْنِي مِنَ الذُّنُوبِ وَالْخَطَايَا كَمَا يُنْقَى الثَّوْبُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْوَسَخِ"

"Ey Allah'ım! Beni kar, dolu ve soğuk su ile temizle. Ey Allah'ım! Beyaz elbisenin kirlerden temizlendiği gibi, beni de hata ve günahlarımdan temizle."¹²⁹

za başladığı zaman ellerini omuzlarının hizasına kadar kaldırır. Rükûya varmak için tekbir aldığı ve rükûdan başını kaldırdığında aynı şekilde ellerini kaldırır. Rükûdan kalkınca "رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ" "Allah, kendisine hamd edeni işitti. Ey Rabbimiz! Sana hamd olsun." der, fakat secde bunu yapmazdı." Buhârî, 735, 736, 738, 739; Müslim, 865; Tirmizî, 255; İbn Mâce, 858; Nesâî, 1057; Ebû Dâvud, 721, 722.
¹²⁹ Rükûdan kalkıp doğrulduktan sonra okunacak birçok dua rivayet edilmiştir. Bütün bu dualar sahihtir. Bu dualardan bazılarını şöyle aktarabiliriz:

a) "رَبَّنَا وَ لَكَ الْحَمْدُ" "Ey Rabbimiz! Sana hamd olsun." Buhârî, 732, 773, 734, 735, 738; Tirmizî, 267; İbn Mâce, 875; Nesâî, 1063.

b) "اللَّهُمَّ رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ، مِلْءَ السَّمَوَاتِ وَمِلْءَ الْأَرْضِ وَمِلْءَ مَا شِئْتَ مِنْ شَيْءٍ بَعْدُ" "Ey Rabbimiz olan Allah'ım! Gökler dolusu, yer dolusu ve bunlardan başka dilediğin varlıklar dolusunca sana hamd olsun." Müslim, 1067, 1068. Tirmizî'nin sahih olarak rivayet ettiği hadiste "و" ziyadesi vardır. Yani "اللَّهُمَّ رَبَّنَا وَ لَكَ الْحَمْدُ" biçimindedir. Bkz. Tirmizî, 266; İbn Mâce, 878.

c) "رَبَّنَا وَ لَكَ الْحَمْدُ، مِلْءَ السَّمَوَاتِ وَمِلْءَ الْأَرْضِ وَمِلْءَ مَا شِئْتَ مِنْ شَيْءٍ بَعْدُ، أَهْلُ الشَّاءِ وَالْمَجْدِ أَحَقُّ مَا قَالَ الْعَبْدُ، وَكُلُّنَا لَكَ عَبْدُ، اللَّهُمَّ لَا مَانِعَ لِمَا أَعْطَيْتَ وَلَا مُعْطِيَ لِمَا مَنَعْتَ، وَلَا يَنْفَعُ ذَا جَدِّكَ مِنْكَ الْجَدُّ" "Ey Rabbimiz! Gökler dolusu, yer dolusu ve bunlardan başka dilediğin varlıklar dolusunca sana hamd olsun. Seni öven ve yüceltenlerin söyledikleri, söylenenlerin en doğrusudur. Hepimiz senin kulun ve köleniz. Ey Allah'ım! Senin vereceğine mani olacak, mani olduğunu da verecek yoktur. Varlık sahibi fayda vermez. Her türlü varlık sendendir." Müslim, 1071. Müslim'in bir başka rivayetinde duanın başında "اللَّهُمَّ" ziyadesi vardır. Bkz. Müslim, 1072; İbn Mâce, 879; Ebû Dâvud, 847; Nesâî, 1068.

d) "اللَّهُمَّ رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ" "Ey Rabbimiz olan Allah'ım! Sana hamd olsun." Ebû Dâvud, 848; Müslim, 913.

e) "اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ، مِلْءَ السَّمَاءِ وَمِلْءَ الْأَرْضِ وَمِلْءَ مَا شِئْتَ مِنْ شَيْءٍ بَعْدُ. اللَّهُمَّ طَهِّرْنِي بِالثَّلْجِ وَالْبَرْدِ وَالْمَاءِ الْبَارِدِ، اللَّهُمَّ طَهِّرْنِي مِنَ الذُّنُوبِ وَالْخَطَايَا كَمَا يُنْقَى الثَّوْبُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْوَسَخِ" "Ey Allah'ım! Gök dolusu, yer dolusu ve bunlardan başka dilediğin varlıklar dolusunca Sana hamd olsun. Ey Allah'ım! Beni kar, dolu ve soğuk su ile temizle. Ey Allah'ım! Beyaz elbisenin kirlerden temizlendiği gibi, beni de hata ve günahlarımdan temizle). Müslim, 1069.

f) "رَبَّنَا وَ لَكَ الْحَمْدُ، حَمْدًا كَثِيرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيهِ" "Ey Rabbimiz! Bereketli, güzel ve bol bir hamd ile sana hamd olsun." Buhârî, 799.

Dilin, bu dualardan hangi birini okursa zararı yoktur. Çünkü bütün bu dualar sahihtir ve Hz. Peygamberden nakledilmiştir.

Hz. Peygamber rükûyu, birisi "Galiba unuttu" diyecek kadar uzatırdı.¹³⁰ Gece namazındaki rükûda,

"لِرَبِّي الْحَمْدُ، لِرَبِّي الْحَمْدُ"

"Rabbime hamd olsun, Rabbime hamd olsun." derdi.¹³¹

Nasıl Secdeye Giderdi?

Hz. Peygamber, sonra tekbir alır ve secdeye giderdi. Secdeye giderken ellerini kaldırmaz¹³², ellerinden önce dizlerini ye-

¹³⁰ Enes b. Malik: "Ben, Hz. Peygamberin bize namaz kıldırıldığı gibi size namaz kıldırımdan kaçınmam." derdi. Sabit şöyle söyler: "Hz. Enes, sizin yaptığınızı hiç görmediğim bir şey yapardı. O, başını rükûdan kaldırdığında ayakta durur; öyle ki, birisi "Galiba unuttu." Diyecek kadar beklerdi. Sonra iki secde arasında oturur; öyle ki, birisi "Galiba unuttu." diyecek kadar beklerdi." Buhârî, 800,821; Müslim, 106,1061; Ebû Dâvud, 853.

¹³¹ Huzeyfe anlatıyor: "Hz. Peygamberin geceleyin namaz kıldığını gördüm. Namaza kalktığına üç defa "اللَّهُ أَكْبَرُ ذُو الْمَلَكُوتِ وَالْجَبْرُوتِ وَالْكِبْرِيَاءِ وَالْعَظَمَةِ" "Yücelik, ululuk, güç ve saltanat sahibi olan Allah, en büyüktür." dedi; sonra namaza başladı ve Bakara sûresini okudu. Sonra rükûya vardı, kıyamda kaldığı kadar rükûda kaldı. Rükûda "سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ، سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ" "Büyük olan Rabbim ne yücedir, büyük olan Rabbim ne yücedir." derdi. Sonra başını rükûdan kaldırır; rükûda kaldığı kadar ayakta durur ve şöyle derdi: "لِرَبِّي الْحَمْدُ، لِرَبِّي الْحَمْدُ" "Rabbime hamd olsun, Rabbime hamd olsun." Ebû Dâvud, 874; Nesâî, 1069. Elbânî, "Sahihu Ebî Dâvud" ve "Sahihu'n-Nesâî" adlı eserlerinde bu hadisin sahih olduğunu söyler.

¹³² Ancak Nesâî, sahih bir senedle şu hadisi nakleder. Malik b. el-Huveyrî anlatıyor: "Hz. Peygamberin, namaza başlarken, rükûya giderken, başını rükûdan kaldırırken, secdeye giderken ve başını secdeden kaldırırken ellerini kulaklarının hizasına kadar kaldırdığını gördüm. Nesâî, 1085. Elbânî, "Sıfatu salâti'n-nebî" adlı eserinde şu değerlendirmede bulunur: "Hz. Peygamberin secdeye giderken ellerini kaldırdığını, on sahâbe daha rivayet etmektedir. Bu yüzden, aralarında İbn Ömer, İbn Abbas, Hasan Basrî, Tavûs, İbn Abdullah, İbn Ömer'in mevlâsı Nafi, oğlu Salim, Kasım

re koyardı. Vail b. Hucr¹³³ ve Enes b. Malik¹³⁴ böyle rivayet etmişlerdir.

İbn Ömer ise, "Hz. Peygamber secdeye giderken dizlerinden önce ellerini yere koyardı" der.¹³⁵ Ebû Hüreyre'nin bu konudaki rivayetleri muhteliftir. Sünen kitaplarında bulunan rivayetlerde Ebû Hüreyre, Hz. Peygamberin şöyle buyurduğunu nakleder: "Biriniz secdeye vardığı zaman, devenin çöktüğü gibi çökmesin. Dizlerinden önce ellerini yere koysun."¹³⁶

el-Makbûrî, Ebû Hüreyre'den şöyle naklediyor: Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Biriniz secdeye vardığı zaman, ellerinden önce dizlerini yere koysun."¹³⁷

b. Muhammed, Abdullah b. Dinar ve Ata'nın da bulunduğu seleften bir grup, bunun sünnet olduğu görüşündedir. Abdurrahman b. Mehdî de "Bu sünnettir" der ve Ahmed b. Hanbel'in bu görüşle amel ettiğini, bir rivayete göre İmam Malik ve İmam Şafiî'nin de bu görüşte olduğunu söyler."

¹³³ Vail b. Hucr anlatıyor: "Hz. Peygamber'in secdeye vardığı zaman ellerinden önce dizlerini yere koyduğunu; secdeden kalktığı zaman da dizlerinden önce ellerini yerden kaldırdığını gördüm." Ebû Dâvud, 838; Tirmizî, 268; Nesâî, 1089. Elbânî, "Zaifu Ebî Dâvud", "Zaifu't-Tirmizî" ve "Zaifü'n-Nesâî" adlı eserlerinde bu hadisin zayıf olduğunu söyler.

¹³⁴ Enes b. Malik anlatıyor: "Hz. Peygamber tekbir getirerek secdeye gitti. Ellerinden önce dizlerini yere koydu." Beyhakî, 2/99. Hâkim, 1/226; Dârekutnî, 1/345. Bu hadisi, yalnız Alâ b. İsmail rivayet etmektedir. Hadis âlimlerinin yanında bu ravinin durumu meçhuldür. İbn Ebû Hatim'in, babasından naklettiğine göre, bu ravinin rivayet ettiği hadisler münkerdir, kabul edilmez. Bkz. "Neylül-evtar", 2/25.

¹³⁵ İbn Ömer anlatıyor: "Hz. Peygamber secdeye vardığı zaman dizlerinden önce ellerini yere koyardı." Dârekutnî, 1/344; Hâkim, 1/226; İbn Huzeyme, 267. Hâkim, bu hadisin Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu söyler. Zehebî, Hâkim'in bu görüşü destekler.

¹³⁶ Ebû Dâvud, 840; Nesâî, 1091; Tirmizî, 269; Ahmed, 3/276. Elbânî, "Sahihu Ebû Dâvud", "Sahihu't-Tirmizî" ve "Sahihu'n-Nesâî" adlı eserlerinde bu hadisin sahih olduğunu söyler.

¹³⁷ Beyhakî, 2/100; İbn Ebû Şeybe, 1/263. Yahya el-Kattân ve diğer bazı âlimler bu hadisin zayıf olduğunu söyler. Hadis âlimleri bu ravi hakkında

Görüldüğü gibi, Ebû Hüreyre'den yapılan rivayetler muhtelif ve çelişkilidir. Vâil'den rivayet edilen hadis ile İbn Ömer'den rivayet edilen hadis birbiriyle çelişmektedir. Bu rivayetlere bağlı olarak, bir grup İbn Ömer hadisini tercih ederken, diğer bir grup Vâil b. Hucr hadisini tercih etmektedir. Üçüncü bir grup ise, nesh (hükümün kaldırılması, iptal edilmesi) yolunu tercih etmiş ve şöyle söylemiştir: "Başlangıçta dizlerden önce eller yere konmaktaydı. Daha sonra bu hüküm kaldırılmış ve yerine, önce dizlerin yere konulması meşru kılınmıştır." İbn Huzeyme, ileri sürdüğü bu görüşün delillerini kitabında ayrıntılarıyla açıklar ve secdeye giderken önce elleri yere koymanın neshedildiğini, bunun yerine önce dizleri yere koymanın meşru kılındığını belirtir. Ardından Mus'ab b. Sa'd'ın, Sa'd'dan rivayet ettiği şu sözü nakleder: "Biz, dizlerden önce elleri yere koyardık. Daha sonra ellerden önce dizleri yere koymakla emrolunduk."¹³⁸

Eğer bu rivayet sabit olsaydı, tartışma biterdi. Ancak Bu-hârî, bu hadisin ravilerinden Yahya b. Seleme b. Kuheyl'e ait münker hadisler bulunduğunu söyler. İbn Ma'in: "Bu rivayet kabul edilemez. Bu raviden hadis yazılmaz." derken; Nesâî, "Bu ravinin hadisleri metruktur. Yahya ve diğerleri bu konuda yanlışlardır." Mus'ab b. Sa'd'ın babasından yaptığı rivayet, bu

şunları söyler: Ahmed b. Hanbel: "el-Makbûrî'nin rivayet ettiği hadisler münker olup kabul edilmez."

Yahya b. Ma'in: "Bu rivayet kabul edilmez. Bu raviden hadis yazılmaz."

Ebû Zûr'a: "Bu ravi zayıftır."

Ebû Hatim: "Bu ravinin hadisleri kuvvetli değildir." Bkz. "Neylül-evtar," 2/26; "Tahrîru Takrîbi't-Tehzîb", 2/215.

¹³⁸ İbn Huzeyme, 628; Beyhakî, "es-Sünenül-kübrâ", 2/ 100. Hafız der ki: "İbn Huzeyme, Ebû Hüreyre hadisinin Sa'd hadisiyle nesh edildiğini iddia etmektedir. Eğer bu iddiası doğru olsaydı, tartışma biterdi. Oysa Sa'd hadisinin ravileri arasında İbrahim b. İsmail b. Yahya b. Seleme b. Kuheyl ve babası bulunmaktadır. Her ikisi de hadis âlimleri tarafından zayıf kabul edilmektedir." Bkz. Hafız, 2/241; "Tahrîru Takrîbi't-Tehzîb", 1/83.

konuyla ilgili değil; rükû halinde elleri uylukların arasına koyma uygulamasının neshedilip, yerine elleri dizlerin üzerine koyma-
nın meşru kılınmasıyla ilgili olduğu bilinmektedir.¹³⁹ Ancak ra-
vi, bu gerçeği bilmediğinden secdeye giderken dizlerden önce
elleri yere koymanın neshedildiğini zannetmektedir. Selef âlim-
leri, İbn Ömer hadisinin sahih olduğunu ve bu hadisi, Ubey-
dullah'ın Nafi'den rivayet ettiğini; dolayısıyla secdeye giderken
dizlerden önce ellerin yere konulması gerektiğini söylemekte-
dirler.

İbn Ebî Dâvud der ki: "Bu konuda başkalarından daha bil-
gili olan hadis âlimleri şöyle söylemişlerdir: "Dizlerden önce el-
leri yere koymak sünnettir. Medine ehli böyle rivayet etmiştir.
Elbette onlar, bu konuyu başkalarından daha iyi bilirler."

Hadis âlimlerinin bu konuda iki isnadı bulunmaktadır.

1- Muhammed b. Abdullah b. Hasan, Ebü'z-Zinad'tan, o
da el-E'rac'tan, o da Ebû Hüreyre'den rivayet eder.

2- ed-Derâverdî, Ubeydullah'tan, o da Nafi'den, o da İbn
Ömer'den rivayet eder.

¹³⁹ Başlangıçta, rükû hâlinde elleri uylukların arasına koyma uygulaması meş-
ru idi. Ancak daha sonra bu uygulama kaldırıldı ve rükûda, elleri dizlerin
üzerine koyma meşru kılındı. Mus'ab b. Sa'd b. Ebû Vakkas anlatıyor:
"Ben rükûya vardığımda ellerimi dizlerimiz arasına (Bir rivayette, "ellerimi
uyluklarımın arasına") koyardım. Sa'd b. Malik böyle yaptığımı görünce,
beni böyle yapmaktan menetti ve dedi ki: "Biz de böyle yapardık. Ancak
böyle yapmaktan men edildik." (Bir rivayette, "Ellerimizi dizlerin üzerine
koymakla emrolunduk" denilmektedir.) Ahmed, 3/253; Nesâî, 1032,
1033; İbn Mâce, 873; Buhârî, 790; Müslim, 1196, 1197.

Hz. Ömer der ki: "Sünnet olan, dizleri kavramaktır." Nesâî, 1035. Nesâî,
bu hadisi sahih bir senedle nakleder.

Not: Bu hadiste geçen Sa'd b. Malik, Sa'd b. Ebû Vakkas'tır. Malik, Sa'd'ın
babasının adıdır. Sa'd, bazen babasının adıyla anılır. Ancak daha çok
künyesi olan "Ebû Vakkas" ile anılır. Bkz. "el-Fethû'r-rabbânî, 3/253.

Secdeye giderken dizlerden önce ellerin yere konması gerektiğini ileri sürenler, Vâil b. Hucr hadisinin iki yoldan geldiğini; ancak bu iki yolun da sağlam olmadığını söylerler. Bu yollardan birinde, Şüreyk denilen bir ravi hadisi tek başına rivayet etmiştir. Dârekutnî, bu ravinin tek başına rivayet ettiği hadislerde güçlü ve güvenilir olmadığını söyler. İkinci yol ise, Abdülcebbar'ın Vâil'den, onun da babasından yaptığı rivayettir. Oysa Vâil, babasından hadis işitmemiştir.

Secdeye giderken ellerden önce dizlerin yere konması gerektiğini ileri sürenler ise, Vâil b. Hucr hadisinin Ebû Hüreyre ve İbn Ömer hadislerinden daha sağlam olduğunu söylemektedirler. Buhârî, Ebû'z-Zinad'ın el-E'rac'tan onun da Ebû Hüreyre'den naklettiği hadisin rivayet zincirinde bulunan Muhammed b. Abdullah b. Hasan'ın, Ebû'z-Zinad'tan hadis işitip işitmediğini bilmediğini söyler.

Hattâbî der ki: "Vâil b. Hucr hadisi daha sağlamdır. Bazı âlimler bu hadisin nesh edildiğini (=hükmünün kaldırıldığını) iddia etmektedir. Tirmizî bu yüzden hadisin hasen olduğunu söylememiş, garip olduğuna hükmetmiştir. Oysa Vâil hadisi hasen bir hadistir."

Ellerden önce dizlerin yere konmasını ileri sürenlerin ikinci delili şudur: Ebû Hüreyre hadisinde "Devenin çöktüğü gibi çökmesin" denilmektedir. Biliyoruz ki, deve çöktüğü zaman önce ellerini sonra dizlerini yere koyar. Dolayısıyla bu yasaklama, hadiste geçen "Dizlerden önce ellerini yere koysun" emrine uymamakta, aksine çelişmektedir. Bu çelişki, hadisteki bu emrin Hz. Peygamberden rivayet edilmediğini veya sözlerin bazı raviler tarafından ters çevrildiğini gösterir.

Bu görüşün tercih edilmesini başka iki durum daha destekler. Bunlar:

- 1- Ebû Dâvud'un İbn Ömer'den rivayet ettiği şu hadistir: "Hz. Peygamber, bir kişinin namazda iken ellerinden destek

almasını yasakladı." Bir başka rivayette, "Bir kişinin namazda iken ellerine dayanarak kalkmasını yasakladı" şeklinde geçer.¹⁴⁰ Bir kişinin secdeye giderken dizlerden önce ellerini yere koyması, bunun ellerden destek alma anlamına geldiği kuşkusuzdur. Dolayısıyla ellerinden destek alarak secdeye giden kimse, namazın sünnet olan bir parçasını düşürmüş olur. Secdeye giderken ellerden alınan bu destek, secdeden kalkarken alınan desteğe benzer. Bu yüzden Hz. Peygamber eğer birini yasaklamışsa ötekini de yasaklamış demektir.

2- Namaz kılan kimse, secde için yere eğilirken yere en yakın olan organdan başlar, sonra yukarıya doğru çıkar. Bu da sırayla diz, el ve baştır. Secdeden kalkarken de önce yere en yakın olan organ kaldırılır. Bu yüzden önce baş, sonra el ve en sonunda dizler kaldırır.¹⁴¹

Nasıl Secde Ederdi?

Hz. Peygamber, alnı, burnu, iki eli, dizi ve ayaklarının ucu üzerine secde ederdi.¹⁴² El ve ayak parmaklarını kibleye doğ-

¹⁴⁰ Ebû Dâvud, 992. Ebû Dâvud, bu hadisi sahih bir senedle nakleder.

¹⁴¹ Değerli okuyucu, bu meselenin ihtilaflı olduğu apaçık ortadadır. Öyle ki, İmam Şevkânî: "Bu konu görüşlerin savaştığı ve düşüncelerin daraldığı bir konudur." der. Bkz. "Neylül-evtâr", 2/27. İmam Nevevî ise şöyle söyler: "Bu konuda bir mezhebin görüşünün daha doğru olduğunu söylemek oldukça zordur." Madem durum budur, o hâlde konu herkesi kapsayacak şekilde oldukça geniş ve serbesttir. Eğer, delillerinin açık ve güçlü olması, diğer görüşün delillerinin zayıf olması nedeniyle dizlerden önce elleri yere koyma görüşünü tercih ediyorsak böyle yapalım. Ama bilelim ki, her iki görüşe göre amel edenlerin kıldığı namaz doğru ve sahihtir. Önemli olan, namazdaki huşu ve samimiyettir. Allah bizi en doğru yola iletsin.

¹⁴² İbn Abbas anlatıyor: "Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Yedi organım üzerine secde etmekle emrolundum: Yüz (eliyle burnunu da işaret etti), iki el, diz ve ayakları." Müslim, 1098,1099; Buhârî, 809, 810; Ahmed, 2/284,

rultur, avucunun ortasına dayanır, dirseklerini havaya kaldırır, koltuk altlarının beyazlığı görünecek kadar pazularını yanlarından, karnını uyluklarından, uyluklarını baldırlarından uzak tutardı.¹⁴³ Secdesinde son derece mutedil idi.¹⁴⁴ Yüzünü yere ko-

285; İbn Mâce, 883, 884; Tirmizî, 273; Nesâî, 1096, 1097, 1098; Ebû Dâvud, 889, 890.

¹⁴³ Berâ b. Azib anlatıyor: "Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Secde ettiğin zaman avuçlarını yere ser ve dirseklerini havaya kaldır." Müslim, 494.

Ebû Humeyd es-Sa'idî anlatıyor: "Hz. Peygamber secde için yer kapandığında, uyluklarını karnından ayırır ve ayak parmaklarını açardı." Nesâî, 1101; Ahmed, 3/ 277. Ahmed, sahih bir senedle bu hadisi nakleder.

Ubeydullah b. Abdullah b. Ekram, babasından naklediyor: "Hz. Peygamberle birlikte namaz kıldım. Secde ettiği zaman koltuk altlarını görürdüm." Nesâî, 1108; Ahmed, 3/280, 281; İbn Mâce, 881. İbn Mâce, bu hadisi sahih bir senedle nakleder.

Abdullah b. Malik b. Büheyne anlatıyor: "Hz. Peygamber namazda (secdede) iki elinin arasını açardı. Öyle ki, koltuk altlarının beyazlığı görünürdü." Nesâî, 1106; Buhârî, 390, 807, 3564; Müslim, 495; Ahmed, 3/277.

Meymûne anlatıyor: "Hz. Peygamber secde ettiğinde ellerinin arasını açardı. Öyle ki, arasından bir kuzu geçmek isterse geçebilirdi." Müslim, 496, 497; İbn Mâce, 880; Ebû Dâvud, 898.

İbn Abbas anlatıyor: "Hz. Peygamber'in namazını düşündüm. Karnını kaldırıp yükselttiğini ve pazularını yanlarından uzaklaştırdığını gördüm" Öyle ki, koltuk altlarındaki beyazlığı gördüm. Ahmed, 3/279. Ahmed, bu hadisi iyi bir senedle nakleder.

Berâ b. Azib, Hz. Peygamberin secdesini şöyle anlatıyor: "Ellerini yere koydu, kalçasını kaldırdı ve düz hale getirdi. Hz. Peygamber işte böyle secde ederdi." Ahmed, 3/281; Nesâî, 1105. Nesâî, bu hadisi sahih bir senedle nakleder.

Tüm bu hadislerden şu anlamı çıkarabiliriz: Namaz kılan kimse secdede ellerine dayanmalı, dirseklerini havaya kaldırmalı, koltuk altındaki beyazlık görünecek kadar kollarını yanlarından uzak tutmalı, karnını uyluklarından, uyluklarını da baldırlarından ayırmalıdır. İbn Kayyim'in görüşü budur.

¹⁴⁴ Enes b. Malik anlatıyor: "Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Secdede mutedil olunuz. Kimse, köpeklerin ön ayaklarını yaydığı gibi ellerini yayarak secde

yar ve alnını secde ettiği yere değdirirdi.¹⁴⁵ Hz. Peygamber sarığının üzerine secde etmezdi.¹⁴⁶

etmesin." Buhârî, 532,822; Müslim, 493; İbn Mâce, 892; Tirmizî, 276; Ebû Dâvud, 897.

Secdede mutedil olmak, organları tam olarak açmak ve kapatmak değil, orta hâlde bırakmaktır. Avuçları yere koymak, dirsekleri havaya kaldırmak, kolları yanlardan, karından ve uyluklardan uzak tutmak secdede mutedil olmanın gereğidir. Bu şekildeki secde, alçak gönüllülüğe ve alnı iyi bir şekilde yere koymaya daha yakın; tembellik ve gevşeklikten daha uzaktır. Bkz. "Tuhfetü'l-ahveî", 2/161.

¹⁴⁵ Ebû Humeyd es-Sa'idî anlatıyor: "Hz. Peygamber secde ettiği zaman, alnını ve burnunu yere koyar, kollarını yanlarından uzaklaştırır ve avuçlarını omuzlarının hizasına koyardı." Tirmizî, 270. Tirmizî, bu hadisi sahih bir senedle nakleder ve der ki: "İlim ehli bu hadisle amel etmiştir. Bu yüzden namaz kılan bir kimse, secde ederken alnını ve burnunu yere koymalıdır. Eğer bir kişi, burnunu yere koymadan yalnız alnını yere koyup secde ederse, bazı âlimler bu namazın sahih olduğunu söylemişlerdir. Ancak bazı âlimler ise, alnı ve burun birlikte yere konmadıkça namazın sahih olmadığını söylemişlerdir."

¹⁴⁶ Ebû Dâvud es-Sicistânî der ki: "İmam Ahmed'e, sarık üzerine secde etmeyi sordum. Caiz değil cevabını verdi.

Bir adamın İmam Ahmed'e, Takkesinin üzerine secde edip edemeyeceğini sorduğunu işittim. İmam Ahmed, "Hayır" dedi. Adam, takke üzerine secde ederek kıldığım namazı yeniden kılmam gerekir mi?" dediğinde İmam Ahmed: "Hayır, ancak bir daha takkenin üzerine secde etme." dedi. Bkz. İbn Kudame, "el-Muğni", 2/199.

Azimetle amel edip ihtilaftan kurtulmak için secdede müstehab olan, namaz kılanın alnını, burnunu ve ellerini yere koymasıdır.

İmam Ahmed der ki: "Soğuk veya sıcak dışında sarık (veya herhangi bir başörtüsü) üzerine secde etmeyi hoş görmem." İshak da İmam Ahmed'in bu görüşünü destekler.

İbn Ömer, sarık üzerine secde etmeyi mekruh görür ve hoş karşılamazdı.

Ubade b. Samit, namaza kalktığı zaman, sarığını hafif yukarı kaldırırdı.

İbrahim en-Nehaî, "Alnım üzerine secde etmek bana daha sevimlidir" derdi.

Şafiî mezhebi de bu görüştedir.

Ebû Humeyd es-Sa'îdî, on sahâbînin de hazır bulunduğu bir ortamda şöyle anlatmıştır: "Hz. Peygamber namaza kalktığı zaman, dik durur ve ellerini omuzlarının hizasına kadar kaldırır. Rükûya gitmek istediğinde, yine ellerini omuzlarına kadar kaldırır, sonra "Allahu ekber" diyerek rükûya giderdi. Rükûda mutedil olur, başını ne tam kaldırır ne de tam eğdi. 'Ellerini dizlerinin üzerine koyardı. Rükûdan "سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ" diyerek doğrulur ve tüm organları düz hâle gelecek şekilde dururdu. Sonra "Allahu ekber" diyerek secdeye giderdi. Secdede kollarını karnından uzaklaştırır, ayak parmaklarının arasını açar, sonra sol ayağını eğip üstüne otururdu. Tüm organları mutedil hâle geldikten sonra tekrar "Allahu ekber" diyerek secdeye gider, sol ayağını eğip üstüne oturur ve tüm organları mutedil hale geldikten sonra kalkar ve ikinci rekâta başlardı. İkinci rekâta da böyle yapardı. Secdeden kalktıktan sonra, namaza başlarken yaptığı gibi tekbir getirir ve ellerini omuzlarının hizasına kadar kaldırır. Namazın biteceği son rekâta geldiğinde, sol ayağını geri bırakıp, kalçasının üzerine oturur, sonra selâm verirdi.¹⁴⁷

Hz. Peygamber secdede,

"سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى"

"En üstün olan Rabbim ne yücedir. O, her türlü noksanlıktan uzaktır" derdi.¹⁴⁸

Esrem anlatıyor: "Ebû Abdurrahman'a, sarık üzerine secde etmenin hükmünü sordum. Şu cevabı verdi: "Secde edilmez. Ancak sarık biraz yukarı kaldırılabilir" dedi.

Hz. Peygamber'in, sarık üzerine secde ettiğine dair rivayetler zayıftır.

¹⁴⁷ Ebû Dâvud, 730; Tirmizî, 304, 305; Ahmed, 3/153. Ahmed, bu hadisi sahih bir senedle rivayet eder.

¹⁴⁸ Müslim, 1814; Nesâî, 1046; Ebû Dâvud, 871; Tirmizî, 262; Ahmed, 3/262.

Bir rivayette "وَبِحَمْدِهِ" "O'na hamd olsun" ziyadesi vardır.¹⁴⁹
Bazen secdede şöyle dua ederdi:

"اللَّهُمَّ إِنِّي لَكَ سَجَدْتُ، وَبِكَ آمَنْتُ، وَلَكَ أَسْلَمْتُ، سَجَدَ وَجْهِي
لِلَّذِي خَلَقَهُ وَصَوَّرَهُ وَشَقَّ سَمْعَهُ وَبَصَرَهُ. فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ"

"Ey Allah'ım! Senin için secde ettim, sana inandım, sana teslim oldum. Yüzüm, gözüm ve kulaklarım, kendilerini yaratan ve şekil verene secde etti. Yaratanların en güzeli olan Allah, ne yücedir."¹⁵⁰

Bazen de şöyle söylerdi:

"سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي"

"Ey Allah'ım! Sen ne yücesin. Sana hamd olsun. Ey Allah'ım! Beni bağışla."¹⁵¹

Bazı zamanlar ise şöyle dua ederdi:

"سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ"

"Ey Allah'ım! Sen ne yücesin. Sana hamd olsun. Senden başka ilâh yoktur".¹⁵²

¹⁴⁹ Ebû Dâvud, 870; Dârekutnî, 1/341; Taberânî "el-Kebîr", 17/890. Bu rivayet sahihtir.

¹⁵⁰ Hz. Ali anlatıyor: "Hz. Peygamber secde ettiği zaman bu duayı okudu." Müslim, 771; Nesâî, 1126; Ahmed, 3/291.

¹⁵¹ Hz. Aişe anlatıyor: "Hz. Peygamber rükû ve secdesinde "سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي" duasını çokça okur; bunu, Nasr sûresi 3. âyette geçen "Hemen Rabbini hamd ile (överek) tesbih et ve O'ndan bağışlanma dile" emrini yerine getirmek için yapardı." Buhârî, 794, 817, 4293, 4967, 4968; Müslim, 484; İbn Mâce, 889; Nesâî, 1122; Ebû Dâvud, 877; Ahmed, 3/263.

¹⁵² Hz. Aişe anlatıyor: "Bir gece Hz. Peygamberi bulamadım. Diğer hanımlarının yanına gittiğini sandım. Bu yüzden gizliden aramaya başladım. Bak-

Hz. Peygamber bazen de şöyle derdi:

"سُبُّوحٌ قُدُّوسٌ رَبُّ الْمَلَائِكَةِ وَالرُّوحِ"

"Allah, Sübbûh ve Küddûs'tür; meleklerin ve Ruh'un Rab-bidir."¹⁵³

Bazen secdede şöyle söylerdi:

"اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي ذَنْبِي كُلَّهُ دِقَّةً وَ جُلَّةً وَ أَوَّلَهُ وَ آخِرَهُ وَ عَلَانِيَتَهُ وَ سِرَّهُ"

"Ey Allah'ım! Benim, büyük ve küçük, önceki ve sonraki, gizli ve açık bütün günahlarımı bağışla."¹⁵⁴

Bazen de şöyle dua ederdi:

"اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِرِضَاكَ مِنْ سَخَطِكَ وَ بِمُعَافَاتِكَ مِنْ عُقُوبَتِكَ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْكَ، لَا أَحْصِي ثَنَاءً عَلَيْكَ، أَنْتَ كَمَا أَثْنَيْتَ عَلَى نَفْسِكَ".

tım ki, rükû veya secde hâlinde şöyle söylüyor: "سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ" O zaman kendisine: "Annem ve babam sana feda olsun. Ben ne düşündüm, sen ne yapıyorsun?" dedim." Müslim, 845; Nesâî, 1131; Ahmed, 3/262.

¹⁵³ Hz. Aişe anlatıyor: "Hz. Peygamber rükû ve secdelerinde "سُبُّوحٌ قُدُّوسٌ رَبُّ الْمَلَائِكَةِ وَالرُّوحِ" duasını okurdu." Müslim, 1091; Ebû Dâvud, 872; Nesâî, 1048; Ahmed, 262. "Sübbûh", her türlü noksanlıktan ve ilâhlığına yakışmayan şeylerden uzak olan, eşi ve ortağı bulunmayan anlamına gelir. "Küddûs", bir yaratıcıya yakışmayan her türlü şeyden arınmış olan anlamındadır. Hadiste geçen "Rûh"un anlamı konusunda çeşitli rivayetler bulunmaktadır. Kimi Rûh'un, büyük bir melek olduğunu söylerken; kimisi bunun Cebrail (a.s.) olduğunu; kimisi de bizim melekleri göremediğimiz gibi Ruhun, meleklerin göremediği varlıklar olduğunu söylemişlerdir. Bkz. "el-Fethü'r-rabbânî", 3/263.

¹⁵⁴ Ebû Hüreyre anlatıyor: "Hz. Peygamber secdede bu duayı okurdu." Müslim, 483; Ebû Dâvud, 879.

"Ey Allah'ım! Senin öfkenden hoşnutluğuna, cezalandırmandan affına sığınırım. Senden yine Sana sığınırım. Seni gereği gibi övemem. Sen ancak kendini övdüğün gibisin."¹⁵⁵

Hz. Peygamber secdeyi, kıyamda durduğu kadar uzatırdı. Sonra "Allahu ekber" diyerek başını secdeden kaldırır, ancak ellerini kaldırmazdı.¹⁵⁶ Sonra sol ayağını yayar ve üstüne oturur, sağ ayağını ise dikerdi. Ellerini uyluklarının üzerine koyar¹⁵⁷ ve şöyle derdi:

¹⁵⁵ Ebû Hüreyre, Hz. Aişe'nin şöyle anlattığını nakleder: "Bir gece Hz. Peygamberi yanımda bulamayınca mescide baktım. Ayaklarını dikmiş hâlde secdede olduğunu ve bu duayı okuduğunu gördüm." Müslim, 486; Ebû Dâvud, 879; Tirmizî, 3493; Nesâî, 1131.

¹⁵⁶ Salim, babasından naklederek anlatıyor: "Hz. Peygamber, namaza başladığı zaman tekbir getirir ve ellerini kaldırırdı. Rükûya giderken ve rükûdan kalkarken de ellerini kaldırır, ancak iki secde arasında ellerini kaldırmazdı." Buhârî, 735, 736, 738; Müslim, 390; Nesâî, 1144. Ancak sahih bir hadiste, Hz. Peygamberin bu tekbirle birlikte ellerini kaldırdığı rivayet edilmektedir. Malik b. el-Huveyris anlatıyor: "Hz. Peygamberi, rükûya giderken, başını rükûdan kaldırırken ve başını secdeden kaldırırken, ellerini kulağlarının hizasına kadar kaldırdığını gördüm." Bkz. Nesâî, 1085, 1087; Ahmed, 3/167; Elbânî, "Sıfatu salâti'n-nebi", s. 117.

¹⁵⁷ İbn Kayyim'in anlattığı bu oturuşun dışında, sahih hadislerde başka oturuş şekilleri de rivayet edilmiştir. Ebû Zübeyr, Tavus'tan şöyle işittiğini nakleder: "Biz, İbn Abbas'a, dizleri yere yapıştırıp kalçaları ayaklar üzerine koyarak oturmayı sorduk. Bize, "Bu sünnettir." dedi. Biz: "Ancak bu ayaklara zorluk veriyor." dedik. İbn Abbas: "Bu senin Peygamberinin sünnetidir." diye cevap verdi." Müslim, 536; Tirmizî, 283; Ebû Dâvud, 845; İbn Huzeyme, 680.

Tirmizî der ki: "Bazı âlimler, Hz. Peygamberin sahâbîlerinden rivayet edilen bu hadise dayanarak, dizleri yere yapıştırıp kalçaları ayaklar üzerine koyarak oturmada bir sakınca olmadığını söylemişlerdir. İlim ve fıkıh ehli bazı Mekke âlimleri de bu görüştedir."

İbn Abbas, İbn Ömer, İbn Mes'ûd ve İbn Amr da namazda bu şekilde oturmuşlardır. İmam Şafiî, sadece iki secde arasında böyle oturmanın müstehab olduğunu söyler.

"اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي وَارْحَمْنِي وَاجْبُرْنِي وَاهْدِنِي وَارْزُقْنِي"

"Ey Allah'ım! Beni bağışla; bana merhamet et; eksikliklerimi tamamla; bana doğru yolu göster ve bana bol rızık ver."

Bir rivayette "وَاجْبُرْنِي" "eksikliklerimi tamamla" yerine "وَعَافِنِي" "Bana sağlık ve afiyet ver" sözcüğü geçmektedir.¹⁵⁸ Bunu, İbn Abbas rivayet etmektedir.

Huzeyfe ise, Hz. Peygamberin iki secde arasında "رَبِّ اغْفِرْ" "Rabbim! Beni bağışla, Rabbim! Beni bağışla"¹⁵⁹ dediğini rivayet eder. Bu her iki rivayet de sünen kitaplarında geçmektedir.

Ancak daha sahih ve üstün olan görüş; kalçalar üzerinde yere oturmaktır. Bu şekildeki oturuş, namaz kılan kimse için daha rahat ve namaz işin daha güzeldir. Ayrıca bu görüşü rivayet eden raviler, daha fazladır.

İbn Hacer el-Mekkî der ki: "İki secde arasında da böyle oturmak, dizleri yere yapıştırıp kalçaları ayaklar üzerine koyarak oturmaktan daha evlâdır. Çünkü Hz. Peygamber daha çok bu şekilde otururdu." Bkz. "Tuhfetü'l-ah-vezi", 2/172, 173.

¹⁵⁸ İbn Abbas anlatıyor: "Hz. Peygamber, iki secde arasında bu duayı okurdu." Tirmizî, 284; Ebû Dâvud, 850; İbn Mâce, 898; Ahmed, 3/294. Ahmed, bu hadisi sahih bir senedle nakleder. Ebû Dâvûd'dan rivayetinde, "وَاجْبُرْنِي" yerine "وَعَافِنِي" geçmekte; İbn Mâce'nin rivayetinde ise, "وَاهْدِنِي" yerine "ارْفَعْنِي" "Beni yükselt" geçmektedir.

¹⁵⁹ Huzeyfe anlatıyor: "Hz. peygamberin yanına geldim ve yanında durdum. Hz. Peygamber, "اللَّهُ أَكْبَرُ ذُو الْمَلَكُوتِ وَالْجَبَرُوتِ وَالْكِبَرِيَاءِ وَالْعَظَمَةِ" "Yücelik, ululuk, güç ve saltanat sahibi olan Allah, en büyüktür." dedikten sonra Bakara sûresini okudu. Ardından rükûya gitti. Rükûda, kıyamdaki kadar kaldı ve "سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ، سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ" "Büyük olan Rabbim ne yücedir, Büyük olan Rabbim ne yücedir." diyerek dua etti. Rükûdan başını "لِرَبِّي الْحَمْدُ، لِرَبِّي الْحَمْدُ" "Rabbime hamd olsun, Rabbime hamd olsun." diyerek kaldırdı. Secdede "سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى، سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى" "En üstün olan Rabbim ne yücedir. O, her türlü noksanlıktan uzaktır"; iki secde arasında ise "رَبِّ اغْفِرْ لِي، رَبِّ اغْفِرْ لِي" "Rabbim! Beni bağışla." diyordu. Nesâî,

Hz. Peygamber bu oturuşu öyle uzatırdı ki, birisi "Galiba daldı" veya "Galiba unuttu" derdi.¹⁶⁰

Secdeden Kalkma Biçimi

Allah Resulü, daha sonra tekbir alarak ve ellerini kaldırmadan secdeye giderdi. İkinci secdede de birincisinde yaptığı gibi yapar; sonra tekbir alarak başını kaldırır, dizlerine ve uyluklarına dayanarak ayaklarının ön kısmı üzerine kalkardı.

Dinlenme Oturuşu

Malik b. el-Huveyris anlatıyor: Hz. Peygamber, tekli rekâtlarda (1 ve 3. rekâtlar) secdeden kalkınca tam olarak oturmadan kıyama kalkmazdı.¹⁶¹

Bu oturuş, dinlenme oturuşu olarak adlandırılır. Hz. Peygamberin bu oturuşu gerçekleştirdiği kuşkusuzdur. Ancak, bunu, namazın diğer sünnetleri gibi bir sünnet olduğu için mi yoksa yaşlanması ve kilo alması nedeniyle buna ihtiyaç duyduğu için mi gerçekleştirdiği kuşkuludur. Bu ikinci ihtimal, iki yönden daha doğru görünmektedir:

1- Bu ihtimal, Vâil b. Hucr hadisi¹⁶² ile Ebû Hüreyre'nin, Hz. Peygamberin secdeden kalkarken hiç oturmadan ayakları-

1145; İbn Mâce, 897; Ebû Dâvud, 874. Ebû Dâvud, bu hadisi sahih bir senedle rivayet eder.

¹⁶⁰ Enes b. Malik: "Ben, Hz. Peygamberin bize namaz kıldırıldığı gibi size namaz kıldırıktan kaçınmam." derdi. Sabit şöyle söyler: "Hz. Enes, sizin yaptığınızı hiç görmediğim bir şey yapardı. O, başını rükûdan kaldırdığında ayakta durur; öyle ki, birisi "Galiba unuttu" diyecek kadar beklerdi. Sonra iki secde arasında oturur; öyle ki, birisi "Galiba unuttu." diyecek kadar beklerdi." Buhârî, 800, 821; Müslim, 106, 1061; Ebû Dâvud, 853.

¹⁶¹ Buhârî, 823; Nesâî, 1152; Ebû Dâvud, 844; Tirmizî, 287.

¹⁶² Vâil b. Hucr anlatıyor: "Hz. Peygamberin, secde ederken ellerinden önce dizlerini yere koyduğunu; kalkarken de dizlerinden önce ellerini kaldırdı-

nın ön kısmı üzerine kalktığı hadisini¹⁶³ birleştirmekte ve birbirini tamamlamaktadır.

2- Hz. Peygamberin namazdaki hareket ve davranışlarını daha iyi görme ve daha dikkatli bakma arzusunda olan sahâbîler, secdeden ayaklarının ön kısmı üzerine kalkıyorlardı. Abdullah b. Mes'ûd, namazda ayaklarının ön kısmı üzerine kalkar ve hiç oturmazdı. Beyhakî, İbn Mes'ûd'tan böyle rivayet etmektedir.¹⁶⁴ Atiye el-Avfî, İbn Ömer, İbn Abbas, İbn Zübeyr ve Ebû Saîd el-Hudrî'nin de böyle yaptıklarını rivayet etmektedir.¹⁶⁵ Bu rivayetin İbn Mes'ûd'dan yapıldığı sabittir.

ğını gördüm." Nesâî, 1154; Ebû Dâvud, 838; Tirmizî, 268. Elbânî, "Zaifu'n-Nesâî", "Zaifu Ebî Dâvud" ve "Zaifu't-Tirmizî" adlı eserlerinde bu hadisin zayıf olduğunu söyler.

¹⁶³ Ebû Hüreyre anlatıyor: "Hz. Peygamber, namazda ayaklarının ön kısmı üzerine kalkardı." Tirmizî, 288; Beyhakî, 2/124. Elbânî, "Zaifu't-Tirmizî" adlı eserinde bu hadisin zayıf olduğunu söyler.

"Tuhfetül-ahvezîn adlı eserde şu değerlendirme bulunur: "Dinlenme oturusunun sünnet olmadığı görüşünde olanlar, bu hadisi delil olarak almaktadırlar. Ancak bu, zayıf bir hadistir; bu ve benzeri hadisler delil olarak alınamaz. Bu hadisin senedinde, rivayetleri kabul edilmeyen Halid b. İyas ve Tev'eme'nin mevlâsı Salih vardır. Bunlar, rivayetlerin başını ve sonunu birbiriyle karıştırırlar." Bkz. "Tuhfetül-ahvezî, 2/181, 182.

¹⁶⁴ Abdurrahman b. Yezid anlatıyor: İbn Mes'ûd'un namazına dikkatle baktım: İlk rekâttan son rekâta kadar namazda secdesini tamamlayınca hiç oturmadığını ve ayaklarının ön kısmı üzerine kalkıp doğrulduğunu gördüm." Beyhakî, bu rivayetin İbn Mes'ûd'dan sahih olarak nakledildiğini söyler. "Sünen-i Beyhakî", 2/125, 126.

¹⁶⁵ Süleyman el-A'meş anlatıyor: "Umare b. Umeyr'in Kinde kapısı tarafında namaz kıldığını gördüm. Önce rükûya, ardından secdeye gitti. İkinci secdeden kalkınca, hiç oturmadı ve doğrudan kıyama kalktı. Namazı bitirdikten sonra kendisine bu yaptığını hatırlattım. Bana şöyle dedi: "Abdurrahman b. Yezid, İbn Mes'ûd'un namazda ayaklarının ön kısmı üzerine kalktığını ve secdeden kalkınca hiç oturmadığını gördüğünü söyledi." el-A'meş şöyle anlatmaya devam ediyor: "Bu hadisi İbrahim en-Nehaî'ye anlattım. İbrahim şöyle dedi: "Abdurrahman b. Yezid, bana İbn Mes'ûd'un

Hz. Peygamber, bu kıyamda ellerini kaldırmaz, tam olarak doğrulduktan sonra hiç duraklamadan hemen Fatiha sûresini okumaya başlardı.¹⁶⁶

böyle yaptığını gördüğünü söyledi. Ben de bunu Hayseme b. Abdurrahman'a anlattım. O da, İbn Ömer'in ayaklarının ön kısmı üzerine kalktığını gördüğünü söyledi. Sonra bunu Muhammed b. Abdullah es-Sakafi'ye söyledim. O da, Abdurrahman b. Ebû Leyla'nın böyle yaptığını gördüğünü söyledi. Sonra bunu Atiye el-Avfî'ye söyledim. O da, İbn Ömer, İbn Abbas, İbn Zübeyr ve Ebû Saîd el-Hudrî'nin namazda ayaklarının ön kısmı üzerine kalktıklarını gördüğünü söyledi. Beyhakî, 2/125, 126. Ancak Beyhakî, Atiye el-Avfî'nin bu rivayetinin delil olamayacağını söyler.

Elbânî, "Sıfatu salâti'n-nebî" adlı eserinde şu değerlendirmede bulunur: "İki sahih hadiste nakledilen ve fakihler tarafından "dinlenme oturuşu" olarak bilinen bu oturuş, İmam Şafiî ve Ahmed gibi fakihler tarafından meşru kabul edilmektedir. Bkz. Tahkiku İbnü'l-Cevzî", 1/111. Dolayısıyla bu sünnetin, Hanefilerin ve diğer bazı fakihlerin dediği gibi ibadet için değil; ihtiyaç için olduğunu ve bu yüzden meşru olmayacağını söylemek, doğru değildir ve boş bir iddiadır. Bu iddianın geçersizliğini ispat için, on sahâbînin bu oturuşun Hz. Peygamberin namazında bulunduğu üzerinde ittifak ettiklerini söylemek yeterlidir. Eğer bu sahâbîler, Hz. Peygamberin bu oturuşu, ihtiyaç için yaptığını bilselerdi, kesinlikle onu Hz. Peygamberin namaz kılma şekli içine sokmazlardı. Bu gizli olmayan açık bir gerçektir. Allah'a hamd olsun."

¹⁶⁶ Ebû Hüreyre anlatıyor: "Hz. Peygamber, ikinci rekâta kalkınca hiç duraklamadan hemen Fatiha sûresini okumaya başlardı." Müslim, 599. Burada kastedilen duraklama, istiftah dualarını (Namaza başlarken okunan sübhaneke vb. dualar) okumak için yapılan duraklamadır. Hz. Peygamber, bu duaları ilk rekâtın dışında diğer rekâtlarda okumazdı. Hz. Peygamberin bu duaları sadece ilk rekâta okuduğu, diğer rekâtlarda okumadığı konusunda âlimler arasında görüş birliği vardır.

Ancak âlimler istiaze duası olan "أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ" konusunda ihtilaf etmişlerdir. Bu dua her rekâta mı okunmalıdır? Yoksa sübhaneke vb. dualar gibi sadece ilk rekâta okunup diğerlerinde okunmamalıdır? Şafiî mezhebi ve İbn Hazm, bu duanın her rekâta okunması görüşündedir. Ancak Şafiî, bunun müstehab, İbn Hazm ise vacip olduğunu söylemektedir. Bu duanın her rekâta tekrarlanması görüşünde olanlar arasın-

Hiz. Peygamber ilk oturduğunda, iki secde arasında oturduğu gibi otururdu. Sol elini sol dizinin üzerine, sağ elini sağ uyluğunun üzerine koyardı. İşaret parmağını kaldırır, başparmağını halka olacak şekilde orta parmağının üzerine koyardı. Gözlerini, parmağının işaret ettiği yere diker; kaldırdığı işaret parmağını hafifçe büker ve onunla Rabbini birlerdi.¹⁶⁷

da, İbn Sîrîn, Tavûs ve Atâ da bulunmaktadır. Bkz. "el-Muhalla", 3/247, 250. Elbânî de bu duanın her rekâtta okunması görüşündedir. Bkz. "Sıfatu salâti'n-nebî", s. 121.

¹⁶⁷ Abdullah b. Ömer şöyle söyler: "Sol ayağını yatırıp sağ ayağını dikmen, namazın sünnetlerindendir." Bir başka rivayette ise şöyle söylemiştir: "Sağ ayağı dikip parmaklarını kibleye çevirmen ve sol ayak üzerine oturman, namazın sünnetlerindendir." Nesâî, 1157, 1158; Buhârî, 827; Ebû Dâvud, 958, 959.

Vâil b. Hucr anlatıyor: "Hz. Peygamberin yanına geldim. Gördüm ki, namaza başladığında ve rükûya gitmek istediğinde ellerini omuzlarının hizasına kadar kaldırıyor; ikinci rekâtta oturduğunda, sol ayağını yatırıyor sağ ayağını dikey; sağ elini sağ uyluğunun üzerine koyup dua için işaret parmağını kaldırıyor, sol elini de sol uyluğunun üzerine koyuyor." Nesâî, 1159. Nesâî, bu hadisi sahih bir senedle rivayet eder.

Abdullah b. Ömer, namazda iken elleriyle ufak çakıl taşlarıyla oynayan bir adam gördü. Adam namazını bitirdikten sonra İbn Ömer ona: "Namazda iken bir daha çakıl taşlarıyla oynama. Çünkü bu, şeytandandır. Ama Allah Resûlü'nün yaptığı gibi yap" dedi. Adam: "Allah Resûlü nasıl yapardı?" dedi. İbn Ömer, sağ elini sağ uyluğunun üzerine koydu, başparmağın yanındaki (işaret parmağını kast ediyor) parmağı kibleye doğrulttu, gözlerini parmağına veya parmağının işaret ettiği yere dikti. Sonra da: "Hz. Peygamberin işte böyle yaptığını gördüm." dedi. Nesâî, 1160; Müslim, 580.

Âmir b. Abdullah b. Zübeyr, babasından rivayet ediyor: "Allah Resûlü, ikinci veya dördüncü rekâtta oturduğunda ellerini dizlerinin üzerine koyar, sonra işaret parmağını kaldırır. Nesâî, 161; Müslim, 579.

Vâil b. Hucr anlatıyor: "Kendi kendime: "Allah Resûlü'nün nasıl namaz kıldığına dikkatlice bakacağım" dedim. Allah Resulü kalktı, kibleye yöneldi, tekbir alarak ellerini kulaklarının hizasına kadar kaldırdı. Sonra sağ eliyle sol elini kavradı. Rükûya varmak istediğinde, aynı şekilde ellerini kaldırdı. Sonra oturdu ve sol ayağını yere serdi. Sol elini sol uyluğunun,

sağ dirseğini de sağ uyluğunun üzerine koydu. Sağ elinin iki parmağını tuttu ve halka haline gelecek şekilde başparmağını orta parmağının üzerine koydu; şehadet parmağıyla da işaret etti." Ebû Dâvud, 957; Tirmizî, 292. Tirmizî, bu hadisi sahih bir senedle nakleder.

Tüm bu hadislerden şu dersler çıkarılabilir:

- a) Namaz kılan, ilk teşehhüde oturduğunda sol ayağını yayarak ve sağ ayağını dikerek oturur.
- b) Sol elini sol dizinin üstüne, sağ elini ise sağ uyluğunun üzerine koyar.
- c) Başparmağını halka olacak şekilde orta parmağının üzerine koyar. İşaret parmağıyla işaret eder ve gözlerini işaret ettiği yere diker.

İftiraş (yayma) oturuşu nasıldır?

Sağ ayak dikilir, vücudun arka kısmıyla sol ayak üzerine oturulur. Namazda son oturuş dışında bütün oturuşlar bu şekilde yapılmalıdır.

Tevrük (kalça üzerine oturma) oturuşu nasıldır?

Sağ ayak dikilir, vücudun arka kısmı yere konulur, sol ayak sağ ayak bileğinin altından dışarıya çıkarılır.

Teşehhüd duası "okurken işaret parmağı hareket ettirilmeli mi, ettirilmemeli mi?

Vâil b. Hucr, Hz. Peygamberin namaz kılışını rivayet ettiği hadiste şöyle söylemektedir: "...Hz. Peygamber, sağ dirseğini sağ uyluğunun üzerine koydu. Sonra iki parmağını tuttu ve bir halka hâline getirdi. Sonra işaret parmağını kaldırarak hareket ettirdiğini ve dua ettiğini gördüm." Nesâî, 889; Ahmed, 4/14. Nesâî, bu hadisi sahih bir senedle nakleder.

Elbânî, "Sıfatu salâti'n-nebî" adlı eserinde der ki: "Bu hadis, selâm verinceye kadar işaret parmağını kaldırmanın ve hareket ettirmeye devam etmenin sünnet olduğunu göstermektedir. İmam Malik ve diğerlerinin görüşü de budur. İmam Ahmed'e: "Bir kişinin, namazda parmağıyla işaret etmesi gerekli midir?" diye soruldu. İmam Ahmed: "Evet, hem de oldukça güçlü." cevabını verdi. Hz. Peygamber de şöyle buyurmuştur: "İşaret parmağını hareket ettirmek, şeytana demirden daha ağır gelir." Ahmed, 4/15; Abdulgani el-Makdisî, "es-Sünen", 2/12; er-Reveyânî, "Müsned", 2/249; el-Buhterî, "el-Emâlî", 1/60. Elbânî, bu rivayetlerin senedinin hasen olduğunu söyler. Bkz. "Sıfatu salâti'n-nebî", s. 124.

"Şeytana demirden daha ağır gelir." cümlesi şu anlama gelir: Namazda teşehhüd sırasında işaret parmağıyla işaret etmek, şeytana demir çubuk-

Ebû Dâvud, İbn Abbas'tan naklettiği bir hadiste Hz. Peygamber, başparmağının yanındaki işaret parmağını göstererek "İşte ihlâstır." ellerini omuzlarının hizasına kadar havaya kaldırarak "İşte bu duadır.", ellerini daha da yukarı kaldırarak "İşte bu, Allah'a yalvarmaktır." demiştir. Bu hadis, mevkuf (İbn Abbas'ın sözü) olarak rivayet edilmiştir.¹⁶⁸

Hz. Peygamber daha sonra Tahiyat Duası olarak bilinen şu duayı okurdu:¹⁶⁹

"التَّحِيَّاتُ لِلَّهِ وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ، السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ، وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ، السَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ. أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ."

larla vurmaktan daha ağır gelir. Çünkü böyle yapan kimse Rabbinin bir olduğuna işaret etmekte ve samimi bir şekilde Rabbinin anmaktadır. Zaten, şeytanın en nefret ettiği şey de budur. Bkz. "el-Fethü'r-rabbânî", 4/15.

¹⁶⁸ İbn Abbas şöyle söyler: "Dua ellerini omuzlarının hizasına veya yakınına kadar kaldırman, istiğfarı, işaret parmağını kaldırıp onunla işaret etmen yalvarmak ise ellerini tamamen havaya kaldırmandır." Bir rivayette ise, "Yalvarma şöyledir" dedi ve ellerini kaldırıp dışını yüzüne gelecek hâle getirdi. Ebû Dâvud, 1489,1490. Elbânî, bu hadisin sahih olduğunu söyler.

İbn Abbas'a, parmağı kaldırmanın ne anlama geldiği soruldu. İbn Abbas: "Namazda böyle yapmak mı? İşte o ihlâstır" dedi. Ahmed, 4/14.

Beyhakî ise bu hadisi İbn Abbas'tan merfu (Hz. Peygamberin sözü) olarak rivayet eder. Hz. Peygamber, başparmağının yanındaki işaret parmağını göstererek "İşte bu ihlâstır"; ellerini omuzlarının hizasına kadar kaldırarak "İşte bu duadır"; ellerini tamamen kaldırarak "İşte bu Allah'a yalvarmadır" demiştir. Beyhakî, 2/133.

¹⁶⁹ İbn Mes'ûd anlatıyor: "Biz Hz. Peygamberin arkasında namazda " السَّلَامُ " "Allah'a selâm olsun, filana selâm olsun" derdik. Hz. Peygamber bir gün bize dedi ki: "Kuşkusuz Allah Selam'dır. Biriniz namazda oturduğunda artık şöyle desin: "التَّحِيَّاتُ لِلَّهِ وَالصَّلَوَاتُ..." Bkz. Müslim, 402; Buhârî, 831; Ebû Dâvud, 968; Tirmizî, 289; Nesâî, 1162; İbn Mâce, 899; Tayâlisî, "Minhatü'l-ma'bûd", 1/102; Beyhakî, 2/138; Ahmed, 4/7.

"Bütün selamlar, dualar ve güzellikler Allah'a mahsustur. Ey Peygamber! Sana selâm olsun. Allah'ın rahmet ve bereketi senin üzerine olsun. Selâm ve esenlik bize ve Allah'ın salih kullarının üzerine de olsun. Şahitlik ederim ki, Allah'tan başka ilâh yoktur. O, birdir ve ortağı yoktur. Yine şahitlik ederim ki, Muhammed O'nun kulu ve resûlüdür."

Hz. Peygamber bu duayı, sahâbîlerine Kur'an öğretir gibi öğretirdi. Bazen şöyle okurdu:

"التَّحِيَّاتُ الْمُبَارَكَاتُ الصَّلَوَاتُ الطَّيِّبَاتُ لِلَّهِ..."

"Bereketli selamlar, bütün dualar ve güzellikler Allah'a aittir."¹⁷⁰ Bu, İbn Abbas'ın rivayet ettiği teşehhüd duasıdır. Önceki ise İbn Mes'ûd'un rivayet ettiği teşehhüd duası olup daha güzeldir. Çünkü İbn Mes'ûd'un teşehhüdü değişik cümlelerden oluşmakta, İbn Abbas'ın teşehhüdü ise tek bir cümleden oluşmaktadır. Sonra İbn Mes'ûd'un teşehhüdü hem Buhârî hem de Müslim tarafından rivayet edilmiş olup " و " harfi ziyadesi bulunmaktadır.

¹⁷⁰ İbn Abbas anlatıyor: "Hz. Peygamber, Kur'an'dan bir sûre öğretir gibi bize teşehhüd (Tahiyyat) duasını öğretir ve şöyle okurdu:

"التَّحِيَّاتُ الْمُبَارَكَاتُ الصَّلَوَاتُ الطَّيِّبَاتُ لِلَّهِ السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ، وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ، السَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ"

"Bereketli selâmlar, bütün dualar ve güzellikler Allah'a aittir. Ey Peygamber! Sana selâm olsun, Allah'ın rahmet ve bereketi senin üzerine olsun. Selam ve esenlik bize ve Allah'ın salih kullarının üzerine de olsun. Şahitlik ederim ki, Allah'tan başka bir ilâh yoktur ve yine şahitlik ederim ki, Muhammed, Allah'ın Resûlü'dür). Müslim, 403; Ebû Dâvud, 974; Tirmizî, 290; Nesâî, 1174.

Hz. Peygamber bu duayı, Kur'an'dan bir sûre öğretir gibi sahabesine öğretirdi. İbn Ömer'in rivayet ettiği dua ise şöyle başlar:

"التَّحِيَّاتُ لِلَّهِ، الصَّلَوَاتُ الطَّيِّبَاتُ..."¹⁷¹

Teşehhüd (Tahiyyat) konusunda bunların dışında birçok dua bulunmaktadır. Bu dualardan herhangi birini okumak caizdir.¹⁷²

Hz. Peygamber, kızgın taş üstünde oturuyormuş gibi bu oturuşu, son derece hafif tutardı.¹⁷³ Sonra tekbir alıp kalkar,

¹⁷¹ İbn Ömer anlatıyor: "Hz. Peygamber teşehhüd duasını şöyle okurdu: "أَيُّهَا النَّبِيُّ...التَّحِيَّاتُ لِلَّهِ، الصَّلَوَاتُ الطَّيِّبَاتُ، السَّلَامُ عَلَيْكَ" Ebû Dâvud, 971. Elbânî, bu hadisin sahih olduğunu söyler.

¹⁷² Yukarıda İbn Mes'ûd, İbn Abbas ve İbn Ömer'den rivayet edilen üç değişik tahiyyat duası zikrettik. İbn Kayyim'in de belirttiği gibi daha başka tahiyyat duaları bulunmaktadır. Bunlardan bazılarını şöyle nakledebiliriz: Ebû Musa el-Eş'arî anlatıyor: "Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Biriniz namazda oturduğunda ilk sözü şu olsun: "التَّحِيَّاتُ الطَّيِّبَاتُ لِلَّهِ. السَّلَامُ" Müslim, 404; Ebû Dâvud, 972; Beyhakî, 2/141. Hz. Ömer anlatıyor. "التَّحِيَّاتُ الطَّيِّبَاتُ لِلَّهِ. السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ...الخ" Beyhakî, 2/144; Abdurrezzak, 2/202,3067; İbn Ebû Şeybe, 1/261,2992. ez-Zeylâî, bu rivayetin senedinin sahih olduğunu söyler. Bkz. "Nasbu'r-râye", 1/422.

Elbânî, "Sıfatu salâti'n-nebî" adlı eserinde şöyle söyler: "Bu hadis her ne kadar mevkuf (sahabî sözü) olsa da merfu (Hz. Peygamber'in sözü) hükmündedir. Çünkü bilindiği gibi sahâbe, kendi görüşüne göre rivayette bulunmaz. Eğer bu rivayet kendi görüşü olsaydı, bu, İbn Abdülber'r'in dediği gibi namazdaki diğer dualardan daha üstün bir dua olmazdı." Bkz. "Sıfatu salâti'n-nebî", s. 128.

¹⁷³ Abdullah b. Mes'ûd anlatıyor: "Hz. Peygamberin ikinci rekâttaki oturuşu, kızgın bir taş üzerinde oturuyormuş gibi kısıydı." (İbn Mes'ûd'un bir başka rivayetinde ise, "Hz. Peygamber, sanki kızgın bir taş üzerinde oturuyormuş

üçüncü ve dördüncü rekâtı kılardı. Bu son iki rekâtı, ilk iki rekâtta daha hafif kılardı. Son iki rekâtta sadece Fatiha sûresini okur, bazen de fazla okurdu.¹⁷⁴

Kunut Biçimi

Hz. Peygamber bir topluluk için dua veya beddua ettiğinde, bunu, son rekâtta başını rükûdan kaldırdıktan sonra yapardı. Hz. Peygamber kunut duasını daha çok sabah namazlarında okurdu.

Humeyd, Enes'in şöyle dediğini nakleder. Hz. Peygamber bir ay boyunca namazda rükûdan sonra Ri'l ve Zekvân kabilelerine (kunut duası okuyarak) beddua etti.¹⁷⁵

gibi ikinci rekâtta otururdu.") Ahmed, 4/17; Ebû Dâvud, 955; et-Teyalisi, "Minhatü'l-ma'bud", 1/103; Tirmizî, 366; Nesâî, 1176.

Tirmizî der ki: "İlim ehli bu rivayetle amel etmiş ve ilk (ikinci rekâtta) oturma fazla uzun oturmamayı tercih etmişlerdir."

Bu hadisin senedinde kopukluk vardır. Çünkü Ubeyde b. Abdullah b. Mes'ûd, babasından hadis işitmemiştir. Ancak eHafız'ın sahih senedle naklettiği ve benzerinin İbn Ömer'den de rivayet edildiği "Ebû Bekir ikinci rekâtta oturduğunda sanki kızgın taş üzerinde oturuyordu" rivayeti, bu hadisi desteklemektedir. Hafız, "Telhîsü'l-habîr", 1/747.

¹⁷⁴ Ebû Saîd el-Hudrî anlatıyor: "Hz. Peygamber öğle namazının ilk iki rekâtında yaklaşık otuz âyet kadar okur, son iki rekâtta ise, on beşer âyet kadar okurdu. İkinci namazının ilk iki rekâtında on beşer âyet kadar okur, son iki rekâtta ise bunun yarısı kadar okurdu." Müslim, 452; Ahmed, 3/222.

¹⁷⁵ Enes b. Malik anlatıyor: "Hz. Peygamber, otuz sabah boyunca Bi'r-i Ma'ûne'de (Ma'ûne kuyusu) sahabîleri öldürenlere beddua etti. Kunut duası okuyarak Allah'a ve Resûlü'ne isyan eden Ri'l, Zekvân, Lihyân ve Useyye kabilelerine lânet ediyordu." Enes şöyle anlatmaya devam eder: "Yüce Allah, Bi'r-i Ma'ûne'de öldürülenler hakkında Kur'an'dan âyetler indirdi. Biz, nesholuncaya kadar bu âyetleri okuduk. Bunlar, "Kavmimize

İbn Sîrîn anlatıyor: "Ben Enes'e: "Hz. Peygamber sabah namazında mı kunut duası okudu?" dedim. Hz. Enes: "Evet, rükûdan çok az sonra" dedi.¹⁷⁶

Yine İbn Sirîn, Hz. Enes'ten naklen anlatıyor: "Hz. Peygamber, bir ay boyunca sabah namazında rükûdan sonra (kunut okuyarak) Useyye kabilesine beddua etti.¹⁷⁷ Tüm bu hadisler, Buhârî ve Müslim'de geçmektedir.

Enes'i daha iyi tanıyan ve bilen bu kimseler, ondan, kunutun rükûdan sonra yapıldığını rivayet etmektedirler. Humeyd ise Enes'in, kunut hakkında kendisine sorulan soruya şöyle cevap verdiğini nakleder: "Biz, rükûdan önce ve sonra kunut okurduk."¹⁷⁸ Buradaki kunuttan maksat, kıyamın uzunluğudur.

Ebû Hüreyre de Enes'in haber verdiği gibi haber vermekte ve şöyle söylemektedir: "Hz. Peygamber rükûdan sonra

"سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ"

"Allah, kendisine hamd eden kulunu işitti" dedikten sonra kunut duasını okudu. Secdeye varmadan önce de şöyle kunut okudu:

"اللَّهُمَّ نَجِّ عِيَّاشَ بْنَ أَبِي رَبِيعَةَ وَ الْوَلِيدَ بْنَ الْوَلِيدِ وَ سَلَمَةَ بْنَ هِشَامٍ
وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ"

"Ey Allah'ım! Ayyaş b. Ebû Rebi'a'yı, Velid b. Velid'i, Sele-me b. Hişam'ı ve ezilen müminleri kurtar."¹⁷⁹ (Buhârî ve Müslim)

haber verin. Biz Rabbimize kavuştuk. O bizden razı oldu, biz de O'ndan razı olduk" âyetleri idi." Müslim, 677; Buhârî, 4090; Ahmed, 3/296, 297.

¹⁷⁶ Müslim, 298; Buhârî. 1001; Ebû Dâvud, 1444; Ahmed, 3/301.

¹⁷⁷ Müslim, 300; Ahmed, 3/298.

¹⁷⁸ İbn Mâce, 1183. İbn Mâce, bu hadisi sahih bir senedle nakleder.

¹⁷⁹ Ebû Hüreyre anlatıyor: "Hz. Peygamber rükûdan başını kaldırıp "سَمِعَ اللَّهُ"

İbn Ömer anlatıyor: Hz. Peygamberin, sabah namazının son rekâtında başını rükûdan kaldırdıktan ve,

"سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ، رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ"

dedikten sonra şöyle dediğini işittim:

"اللَّهُمَّ اَعْنِ فُلَانًا وَ فُلَانًا"

"Ey Allah'ım! Falana ve falana lânet et."¹⁸⁰

Bu hadisler, Hz. Peygamberin bir sıkıntı veya felaket nedeniyle rükûdan sonra kunut duası okuduğunu, ancak daha sonra bunu terk ettiğini ortaya koymaktadır.

Enes şöyle söyler: "Kunut, akşam ve sabah namazlarında okunur".¹⁸¹

Berâ anlatıyor: "Hz. Peygamber sabah ve akşam namazlarında kunut okurdu."¹⁸²

Ebû Hüreyre öğle, yatsı ve sabah namazlarının son rekâtında rükûdan kalkıp,

"سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ، رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ" dedikten sonra adlarını söyleyerek bazı adamlara şöyle dua ederdi:

"اللَّهُمَّ أُنْجِ الْوَلِيدَ بْنَ الْوَلِيدِ وَ سَلَمَةَ بْنَ هِشَامٍ وَ عِيَّاشَ بْنَ أَبِي رَيْعَةَ وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ. اللَّهُمَّ اشْدُدْ وَطَأَتَكَ عَلَى مُضَرَ وَاجْعَلْهَا عَلَيْهِمْ سِنِينَ كَسَنِي يُوسُفَ"

"Ey Allah'ım! Velîd b. Velîd'i, Seleme b. Hişam'ı, Ayyaş b. Ebû Rebi'a'yı ve ezilen müminleri kurtar. Ey Allah'ım! Mudar (kabilesi) üzerinde cezayı daha da ağırlaştır. Onlara Yusuf zamanındaki gibi kıtlık ver." Doğuda yerleşik olan Mudar kabilesi, o sıralar Hz. Peygambere şiddetli muhalefet etmekteydiler. Buhârî, 804; Müslim, 675; Nesâî, 1074.

¹⁸⁰ Buhârî, 4069; Nesâî, 1078.

¹⁸¹ Buhârî, 1004; 798.

¹⁸² Müslim, 678; Ebû Dâvud, 1441; Tirmizî, 401.

"سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ"

dedikten sonra kunut okur, müminlere dua eder kâfirlere lânet ederdi. Sonra da: "And olsun ki, Hz. Peygamberin namazını size gösterdim" derdi.¹⁸³

İmam Ahmed'in rivayetinde, yatsı namazı yerine ikindi namazı geçmektedir.

İbn Abbas anlatıyor: "Hz. Peygamber, hiç ara vermeden bir ay boyunca öğle, ikindi, akşam, yatsı ve sabah namazlarının son rekâtında "سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ" dedikten sonra, Süleymoğullarının yaşadığı mahalléye beddua eder, arkasında bulunanlar da "âmin" derdi.¹⁸⁴

Gördüğün gibi tüm hadisler, kunutun son rekâtta ve rükûdan sonra olduğu, bunun kalıcı olmadığı; aksine kısa bir süre için geçici olduğu üzerinde ittifak etmektedir. Hz. Enes anlatıyor: "Hz. Peygamber, bir süre bazı Arap mahallelerine beddua etti. Ancak daha sonra bunu terk etti."¹⁸⁵

İmam Ahmed ise, Hz. Peygamberin bir ay beddua ettiğini; fakat daha sonra bunu terk ettiğini nakleder.¹⁸⁶

¹⁸³ Ebû Hüreyre: "And olsun size Hz. Peygamberin namazını göstereceğim." dedi. Daha sonra öğle, yatsı ve akşam namazlarının son rekâtında rükûdan kalkıp "سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ" dedikten sonra kunut okudu. Müminlere dua; kâfirlere lânet etti." Buhârî, 797; Müslim, 676; Ebû Dâvud, 1440.

¹⁸⁴ Ebû Dâvud, 1443; Ahmed, 3/307; Hâkim, 1/225. Hâkim, bu hadisin sahih olduğunu söyler. Zehebî, bu görüşü tasdik eder. Elbânî, "Sahihu Ebî Dâvud" adlı eserinde bu hadisin hasen olduğunu söyler.

¹⁸⁵ Enes anlatıyor: Allah Resûlü, bir ay bazı Arap mahallelerine beddua etti. Ancak daha sonra bunu terk etti." Müslim, 304; Ahmed, 2/298; et-Tayalisi, "Minhatü'l-ma'bud", 1/101.

¹⁸⁶ Enes b. Malik anlatıyor: "Hz. Peygamber bir ay boyunca rükûdan sonra kunut okuyup Arap mahallerinden birine beddua etti. Ancak daha sonra terk etti." Ahmed, 3/298; Müslim, 304; Ebû Dâvud, 1445.

Ebû Malik el-Eşcâ'î anlatıyor: "Babama: "Ey babacığım! Sen Allah Resûlü'nün, Hz. Ebû Bekir'in, Hz. Ömer'in, Hz. Osman'ın ve Kufe'de, burada yaklaşık elli yıl Hz. Ali'nin arkasında namaz kıldın. Bunlar namazda kunut okurlar mıydı?" dedim. Babam: "Ey oğul! Bu sonradan ortaya çıkarılmış bir bid'attir" dedi. Tirmizî, bu hadisin sahih olduğunu söyler.¹⁸⁷

Nesâî de buna benzer bir rivayette bulunur. Onun rivayeti ise şöyledir: "Hz. Peygamberin arkasında namaz kıldım, kunut okumadı. Hz. Ebûbekir'in arkasında namaz kıldım, kunut okumadı. Hz. Ömer'in arkasında namaz kıldım, kunut okumadı. Hz. Osman'ın arkasında namaz kıldım, kunut okumadı. Hz. Ali'nin arkasında namaz kıldım, kunut okumadı." Sonra şöyle dedi: "Ey Oğul, bu bid'attir."¹⁸⁸

Sabah namazında kunut okumanın mekruh olduğunu söyleyenler, bu ve benzeri hadisleri ve Hz. Enes'in "Sonra terk etti" sözünü delil olarak almaktadırlar. Hz. Enes'in rivayet ettiği hadisteki bu cümlelerin ve bu hadislerin kunut hadislerini nesh ettiğini söylemektedirler.

Kunutu rükûdan önce okumayı müstehab görenler, sahâbe ve tâbiînden rivayet edilen sözleri delil olarak almaktadırlar. Ebû Dâvud et-Tayâlisî, Saîd b. Ebû Arûbe'den, o da Ebû Zecâ'dan, o da Ebû Muğaffel'den naklediyor: "Hz. Peygamber, sabah namazında rükûdan önce kunut okudu".¹⁸⁹

¹⁸⁷ Ahmed, 3/309; Tirmizî, 402. Elbânî, "Sahihü't-Tirmizî" adlı eserinde bu hadisin sahih olduğunu söyler.

¹⁸⁸ Nesâî, 1080. Nesâî, bu hadisi sahih bir senedle rivayet eder. Elbânî de "Sahihu'n-Nesâî" adlı eserinde bu hadisin sahih olduğunu söyler.

¹⁸⁹ Çok araştırmama rağmen bunu, Tayâlisî'nin müsnedinde bulamadım. Belki kaybolan "Müsned"lerinin birinde bulunmaktadır. Çünkü sekiz sahâbiden rivayet edilen sekiz tane müsnedi bulunmaktadır. Ahmed Abdurrahman el-Benna es-Sâ'atî, "Minhatü'l-ma'bud", 1/6, 10, 16.

Malik, Hişam b. Urve'nin, babasının sabah namazında rükûdan önce kunut okuduğunu nakleder.

Yine Malik, Hişam b. Urve'nin, babasının rükûdan önce kunut okuduğunu nakleder.

Esbağ b. Ferec, Hâris b. Miskin ve İbn Ebû Ömer anlatıyor: "Abdurrahman b. Kasım bize şöyle anlattı: "İmam Malik'e, sabah namazında kunut okumanın hükmü ve hangisinin daha çok hoşuna gittiği soruldu. İmam Malik: "Benim yetiştiğim insanlar, daha öncekilerin yaptığı gibi rükûdan önce kunut okurlardı." cevabını verdi. Ben: "Peki, sen kendin hangisini kabul ediyorsun?" dedim. İmam Malik: "Rükûdan önce kunut okumayı." dedi. Ben: "Kunut vitir namazında mı?" dedim. İmam Malik: "Onda kunut yoktur." dedi.

Kunut rükûdan sonra okumayı müstehab görenler ise, kunutun rükûdan sonra okunduğunu haber veren hadisleri delil olarak almaktadırlar. Bu hadislerin tamamı sahihtir. Esrem şöyle anlatıyor: "Ebû Abdullah'a: "Birisi, Enes'in "Hz. Peygamber rükûdan önce kunut okudu" hadisini Asım b. el-Ahval dışında kimsenin rivayet etmediğini söylüyor." dedim. Bana: "Evet, ondan başka bu sözü söyleyen kimse bilmiyorum." dedi ve Asım'ın rivayetine karşı çıkararak şu rivayetlerde bulundu: Hişam, Katade'den, o da Enes'ten naklediyor: "Hz. Peygamber rükûdan sonra kunut okudu. Temimî, Ebû Miclez'den o da Enes'ten naklediyor: "Hz. Peygamber rükûdan sonra kunut okudu. Eyyub, Muhammed'ten naklediyor. Enes ve Hanzale es-Sedûsî, dört farklı yoldan Enes'ten rivayette bulunmaktadır. Ebû Abdullah'a: "Başka hadisler de kunutun rükûdan sonra okunduğunu haber vermiyor mu?" denildi. Ebû Abdullah: "Evet, hepsi sahihtir ve Hufaf b. İmâ b. Rahza ve Ebû Hüreyre'den rivayet edilmektedir." dedi. Bunun üzerine: "Madem kunutun rükûdan sonra okunduğunu haber veren hadisler sahihtir. O hâlde neden rükûdan önce okunmasına izin veriyor-

sun?" denildi. Ebû Abdullah şöyle cevap verdi: "Kunut sabah namazında rükûdan sonra okunur. Vitir namazlarında ise, rükûdan sonra okunması tercih edilir. Bu namazda rükûdan önce kunut okumakta bir sakınca yoktur. Çünkü Allah Resûlü'nün sahabîleri, bu konuda ihtilaf etmiş ve bazıları böyle yapmıştır. Sabah namazında rükûdan sonra okunmasına gelince, Hz. Peygamberin rükûdan sonra okuduğu kesindir. Ancak bunu belâ ve musibet zamanlarında yapardı. Daha sonra bunu terk etti. Dolayısıyla Hz. Peygamberin yaptığını yapmak da, terk ettiğini terk etmek de sünnettir."

Buna göre, bütün hadisler, kunutun rükûdan sonra okunduğuna ve bunun sünnet olduğuna delâlet etmektedir.

Abdullah b. Ahmed anlatıyor: "Babama, kunutun hangi namazda okunduğunu sordum? Şöyle dedi: "Vitir namazında rükûdan sonra okunur. Eğer bir kişi, "Hz. Peygamberin sabah namazında ezilen mü'minler için kunut okuyarak dua ettiği" hadisine dayanarak, sabah namazında kunut okursa bunda bir sakınca yoktur. Yine eğer bir kişi, namazda kunut okuyarak insanlara dua eder ve Allah'tan yardım dilerse, bunda da herhangi bir sakınca yoktur."

İshak el-Harbî anlatıyor: Ebû Sevr, Ebû Abdullah Ahmed b. Hanbel'e: "Sabah namazında kunut okuma hakkında ne dersin?" dedi. Ebû Abdullah: "Kunut, ancak felaket zamanlarında okunur" dedi. Ebû Sevr: "İçinde bulunduğumuz bu felâketlerden daha büyük hangi felâket olabilir?" dedi. Ebû Abdullah: "Eğer böyleyse, kunut okunur." dedi.

Esrem anlatıyor: Ebû Abdullah'a, sabah namazında kunut okuma hakkında sordum. "Evet, ama meydana gelen felâketler için okunur. Hz. Peygamber de sabah namazında kunut okuyarak bir kavme beddua etmişti" dedi. Ben: "Yüksek sesle mi okunur?" dedim. "Evet, cemaatde bulunanlar da 'âmin' der. Çünkü Hz. Peygamber böyle yapmıştır." dedi.

Esrem şöyle anlatmaya devam ediyor: Ebû Abdullah'ın şöyle dediğini işittim: "Kunut, sabah namazında ve rükûdan sonradır." Yine Ebû Abdullah'ın, sabah namazında kunut okuma hakkında kendisine sorulan soruya şöyle cevap verdiğini işittim: "Müslümanların başına bir felaket geldiğinde, imam kunut okur arkasında bulunanlar da 'âmin' der" dedi ve ekledi: "İnsanların başına gelen şu Babek¹⁹⁰ kâfirinin felaketi gibi."

Abdûs b. Malik el-Attar anlatıyor: Ebû Abdullah Ahmed b. Hanbel'e: "Ben Basra'dan yabancı bir adamım. Yaşadığımız yerde insanlar bazı konularda ihtilafa düştüler. İhtilafa düştükleri konularda senin görüşünü öğrenmek istiyorum." dedim. Bana: "Dilediğini sor!" dedi. Ben: "Basra'da bazı kimseler kunut okumaktadırlar. Kunut okuyan birinin arkasında namaz kılmayı nasıl görürsün?" dedim. Ebû Abdullah: "Müslümanlar, kunut okuyanın arkasında da kunut okumayanın arkasında da namaz kılıyorlardı. Eğer kunut duasına "inna nesteînuke" (senden yardım dileriz) veya "azabeke'l-ciddi" (gerçek azabın) veya "ve nahfidu ileyke" (sana koşarız) gibi bir harf veya dua ilave ederse, namazına son ver." dedi.

Son Oturuşta Hz. Peygamber'e

Salâvat Getirmek

Hz. Peygamber, son oturuşta kendisine salâvat getirmelerini (Salli-Bârik dualarını okumalarını) ümmetine meşru kılmış ve şöyle salâvat getirmelerini istemiştir:

"اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ عَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ. وَ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ عَلَى آلِ مُحَمَّدٍ"

¹⁹⁰ Bâbekîliğin kurucusu olan Bâbek el-Hazmî'nin önderlik ettiği, İslâm'dan ayrılmış mürted bir grup.

كَمَا بَارَكْتَ عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَعَلَىٰ آلِ إِبْرَاهِيمَ ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَّجِيدٌ

"Ey Allah'ım! İbrahim ve ailesine salât ettiğin gibi Muhammed ve ailesine de salât et. Çünkü sen, gerçekten övgüye layık ve yücesin. Ey Allah'ım! İbrahim ve ailesini mübarek kıldığın gibi Muhammed ve ailesini de mübarek kıl. Çünkü sen, gerçekten övgüye layık ve yücesin".¹⁹¹

¹⁹¹ Abdurrahman b. Ebû Leylâ anlatıyor: "Ka'b b. Ucre ile buluştuk. Bana: "Hz. Peygamberden işittiğim bir hediye sana vereyim mi?" dedi. Ben: "Evet, ver." deyince şöyle dedi: "Biz, Hz. Peygambere: "Ey Allah'ın Resûlü! Allah, size nasıl selâm vereceğimizi bize öğretti. Peki, sana ve ailene nasıl salât edelim?" dedik. Allah Resûlü: "Şöyle salât edin:" dedi ve bu salâvatı okudu." Buhârî, 3370; Nesâî, 1288, 1290; Ahmed, 4/23, 24.

Hz. Peygambere salâvat getirmenin birçok şekli vardır. Bunları özetle şöyle aktarabiliriz:

1- اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلَىٰ مُحَمَّدٍ وَعَلَىٰ آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا صَلَّيْتَ عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَّجِيدٌ. اَللّٰهُمَّ بَارِكْ عَلَىٰ مُحَمَّدٍ وَعَلَىٰ آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلَىٰ آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَّجِيدٌ

Müslim, 406; Buhârî, 4797; Ahmed, 4/23.

2- اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلَىٰ مُحَمَّدٍ وَعَلَىٰ أَزْوَاجِهِ وَذُرِّيَّتِهِ ، كَمَا صَلَّيْتَ عَلَىٰ آلِ إِبْرَاهِيمَ وَبَارِكْ عَلَىٰ مُحَمَّدٍ وَعَلَىٰ أَزْوَاجِهِ وَذُرِّيَّتِهِ. كَمَا بَارَكْتَ عَلَىٰ آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَّجِيدٌ .

Müslim, 407; Ebû Dâvud, 979; Buhârî, 3369; İbn Mâce, 905.

3- اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلَىٰ مُحَمَّدٍ وَعَلَىٰ آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا صَلَّيْتَ عَلَىٰ آلِ إِبْرَاهِيمَ. وَبَارِكْ عَلَىٰ مُحَمَّدٍ وَعَلَىٰ آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا بَارَكْتَ عَلَىٰ آلِ إِبْرَاهِيمَ، فِي الْعَالَمِينَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَّجِيدٌ

Müslim, 405.

4- اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلَىٰ مُحَمَّدٍ وَعَلَىٰ آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا صَلَّيْتَ عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ. وَبَارِكْ عَلَىٰ مُحَمَّدٍ وَعَلَىٰ آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلَىٰ آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَّجِيدٌ

Ebû Dâvud, 976.

Hz. Peygamber, namazda kendisine salâvat getirildikten sonra sahâbîlerine, cehennem azabından, kabir azabından, hayat ve ölümün fitnesinden ve Mesih Deccal'ın fitnesinden Allah'a sığınmalarını emretmiştir.¹⁹²

5- اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَ عَلٰى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا صَلَّيْتَ عَلٰى اِبْرَاهِيْمَ اِنَّكَ حَمِيْدٌ مَّجِيْدٌ.
اَللّٰهُمَّ بَارِكْ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَ عَلٰى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلٰى اِبْرَاهِيْمَ اِنَّكَ حَمِيْدٌ مَّجِيْدٌ

Ebû Dâvud, 978. Ebû Dâvud, bu hadisi sahih bir senedle rivayet eder.

6- اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ عَبْدِكَ وَ رَسُوْلِكَ، كَمَا صَلَّيْتَ عَلٰى اِبْرَاهِيْمَ، وَ بَارِكْ عَلٰى مُحَمَّدٍ
وَ عَلٰى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلٰى اِبْرَاهِيْمَ

İbn Mâce, 903; Buhârî, 4798; Ahmed, 4/24.

7- اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَ عَلٰى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا صَلَّيْتَ عَلٰى اِبْرَاهِيْمَ اِنَّكَ حَمِيْدٌ مَّجِيْدٌ.
اَللّٰهُمَّ بَارِكْ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَ عَلٰى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلٰى اِبْرَاهِيْمَ اِنَّكَ حَمِيْدٌ مَّجِيْدٌ

İbn Mâce, 904; Ahmed, 4/23.

Hz. Peygambere salâvat getirmenin anlamı konusunda en güzel mânayı Ebü'l-Âliye vermiş ve şöyle demiştir: "Allah'ın, Peygambere salâtı, onu övmesi ve ona saygı gösterip makamını yükseltmesidir. Meleklerin ve diğer varlıkların Peygambere salâtı ise, Allah'tan Hz. Peygamberi daha da övmesini ve makamını daha yükseklere çıkarmasını talep etmektir." Hafız ise Allah'ın salâtını, "Kullara merhamet edip onları esirgemek" olarak açıklar. Bu dipnot, Elbânî'nin "Sıfatu salâti'n-nebî" adlı eserinden kısaltılarak alınmıştır.

¹⁹² Ebû Hüreyre anlatıyor: "Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Biriniz son rekâtta oturduğunda teşehhütten sonra şu dört şeyden Allah'a sığınsın ve şöyle desin:

"اَللّٰهُمَّ اِنِّيْ اَعُوْذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ جَهَنَّمَ وَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ وَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَسِيْحِ الدَّجَالِ "

"Ey Allah'ım! Cehennem azabından, kabir azabından, hayatın ve ölümün fitnesinden ve Mesih Deccal'ın fitnesinden sana sığınırım." Müslim, 588, 589; Ebû Dâvud, 983; İbn Mâce, 909, 910; Buhârî, 1377; Nesâî, 1310.

Hz. Ebû Bekir'e ise, namazda şu duayı okumasını öğretmiştir:

"اللَّهُمَّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي ظُلْمًا كَثِيرًا، وَلَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ،
فَاغْفِرْ لِي مَغْفِرَةً مِنْ عِنْدِكَ وَارْحَمْنِي، إِنَّكَ أَنْتَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ"

"Ey Allah'ım! Ben gerçekten nefsimi çok zulmettim. Kuşkusuz suçları senden başka bağışlayacak kimse yoktur. O hâlde kendi katından bir bağışlama ile beni bağışla ve bana merhamet et. Çünkü sen, gerçekten bağışlayan ve merhamet edensin."¹⁹³

Hz. Peygamberin teşehhüt ile selâm arasında okuduğu son dua şuydu:

"اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي مَا قَدَّمْتُ وَمَا أَخَّرْتُ وَمَا أَسْرَرْتُ وَمَا أَعْلَنْتُ وَمَا أَسْرَفْتُ وَمَا أَنْتَ أَعْلَمُ بِهِ مِنِّي، أَنْتَ الْمُقَدِّمُ وَأَنْتَ الْمُؤَخِّرُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ"

"Ey Allah'ım! Önceden ve sonradan, gizliden ve açıktan işlediklerimi, aşırılıklarımı ve benden daha iyi bildiğin hatalarımı bağışla. Şüphesiz en başta ve en sonda olan sensin. Senden başka ilâh yoktur."¹⁹⁴

¹⁹³ Hz. Ebû Bekir anlatıyor: "Dedim ki: "Ey Allah'ın Resûlü! Bana, namazda okuyacağım bir dua öğret." Bunun üzerine Allah Resûlü bana bu duayı öğretti." Buhârî, 834; Müslim, 2705; Tirmizî, 3531; Nesâî, 1302.

¹⁹⁴ Hz. Ali anlatıyor: "Hz. Peygamber, teşehhüd ile selam arasında en son bu duayı okurdu." Müslim, 771; Tirmizî, 3421; Ebû Dâvud, 760.

Hz. Peygamber, İbn Kayyim'in burada zikrettiğinin dışında başka dualar da okurdu. Bu dualardan bazıları şöyledir:

1- Mihcen b. el-Edra' anlatıyor: "Hz. Peygamber mescide girdiğinde bir adamın, namazını bitirmek üzere teşehhüde oturmuş olduğunu ve şöyle dua ettiğini gördü:

"اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ يَا اللَّهُ الْوَاحِدَ الصَّمَدَ الَّذِي لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ،
أَنْ تَغْفِرَ لِي ذُنُوبِي، إِنَّكَ أَنْتَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ"

"Ey Allah'ım! Ey hiçbir benzeri olmayan, doğmayan ve doğurmayan, hiçbir şeye muhtaç olmayan tek Allah'ım! Senden günahlarımı bağışlamamı diliyorum. Şüphesiz sen, bağışlayan ve merhamet edensin). Allah Resûlü, adamın böyle dua ettiğini işitince üç defa "Günahları bağışlandı, günahları bağışlandı, günahları bağışlandı." dedi. Ebû Dâvud, 985; Nesâî, 1301. Nesâî, bu hadisi sahih bir senedle nakleder.

2- Ferve b. Nevfel anlatıyor: "Hz. Aişe'ye: "Bana, Hz. Peygamberin namazda okuduğu dualardan biraz anlat." dedim. Hz. Aişe: "Tamam, anlatayım." dedi ve Hz. Peygamberin namazda şöyle dua ettiğini söyledi:

"اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا عَمِلْتُ، وَمِنْ شَرِّ مَا لَمْ أَعْمَلْ"

"Ey Allah'ım! İşlediğim kötülüklerin ve işlemediğim iyiliklerin şerrinden Sana sığınırım." Nesâî, 1307; İbn Ebi Asım, 370; Müslim, 2716.

3- Ammar b. Yasir bir topluluğa namaz kıldırdı. Namazı hafif tutunca, topluluk sanki bundan hoşlanmadı. Bunun üzerine Ammar: "Secde ve rükûyu tam olarak yapmadım mı?" diye sordu. Topluluk: "Evet." diye cevapladı. Ammar şöyle dedi: "Ben, bu namazda Hz. Peygamberin okuduğu şu duayı okudum:

"اللَّهُمَّ بَعْلَمِكَ الْغَيْبَ، وَقُدْرَتِكَ عَلَى الْخَلْقِ، أَحْيِنِي مَا عَلِمْتَ الْحَيَاةَ خَيْرًا لِي، وَتَوَفَّنِي إِذَا عَلِمْتَ الْوَفَاةَ خَيْرًا لِي. وَأَسْأَلُكَ خَشْيَتِكَ فِي الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ، وَكَلِمَةَ الْإِخْلَاصِ فِي الرِّضَا وَالْغَضَبِ، وَأَسْأَلُكَ نَعِيمًا لَا يَنْفَدُ، وَقُرَّةَ عَيْنٍ لَا تَنْقَطِعُ، وَأَسْأَلُكَ الرِّضَا بِالْقَضَاءِ وَبَرْدَ الْعَيْشِ بَعْدَ الْمَوْتِ، وَلَذَّةَ النَّظَرِ إِلَى وَجْهِكَ، وَالشَّوْقَ إِلَى لِقَائِكَ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ ضَرَاءٍ مُضِرَّةٍ، وَفِتْنَةٍ مُضِلَّةٍ، اللَّهُمَّ زَيِّنَا بِرَبِّينَا الْإِيمَانَ، وَاجْعَلْنَا هُدَاةً مُهْتَدِينَ"

"Ey Allah'ım! Gaybı bilmen ve varlıklar üzerindeki kudretinle senden diliyorum. Hayatın benim için hayırlı olduğunu bildiğin sürece beni yaşat. Eğer ölümün benim için hayırlı olduğunu biliyorsan canımı al. Gizli ve açık her yerde Senden sakınmayı diliyorum. Öfke ve sevinçte ihlâslı olmayı senden istiyorum. Senden, tükenmeyen bir nimet ve kesilmeyen göz aydınlığı istiyorum. Kaza ve kadere razı olmayı, ölümden sonra rahat bir yaşamı, yüzüne bakma lezzetini ve sana kavuşma özlemi duymayı diliyo-

Hz. Peygamber bu duaları okuduktan sonra önce,

"السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ"

"Allah'ın selâm ve rahmeti üzerinize olsun." diyerek sağına, ardından,

"السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ"

diyerek soluna selâm verirdi.¹⁹⁵ Bu, on beş sahâbî tarafından rivayet edilmiştir.

rum. Kalıcı iz bırakacak hastalık ve felaketlerden, doğru yoldan çıkaracak fitnelerden sana sığınırım. Ey Allah'ım! Bizi, iman süsüyle güzelleştir ve bizi hidayete erenlerden, başkalarının da hidayete ermelerine vesile olanlardan eyle." Nesâî, 1306. Nesâî, bu hadisi sahih bir senedle nakleder. Ahmed, 3/35, 36.

Elbânî, "Sıfatu salâti'n-nebî" adlı eserinde, namazda okunan duaları bol miktarda aktarmaktadır. Biz sadece bu kadarıyla yetinmek istiyoruz. Bkz. a.g.e., s. 146, 147, 148.

¹⁹⁵ Abdullah b. Mes'ûd anlatıyor: "Hz. Peygamber, "السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ" diyerek sağına ve soluna selâm verirdi. Öyle ki, yüzünün yan tarafındaki beyazlıklar görünürdü." Ebû Dâvud, 997; Nesâî, 1324, 1325; Tirmizî, 295. Tirmizî bu hadisi sahih bir senedle nakleder.

* Hz. Peygamber, sağına selâm verince bazen "وَبَرَكَاتُهُ" sözcüğünü de eklerdi. Alkame b. Vâil, babasının şöyle dediğini naklediyor: "Hz. Peygamberle birlikte namaz kıldım. Sağına selâm verince "السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ" der, soluna selâm verince de sadece "السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ" derdi. Ebû Dâvud, 997. Elbânî, "Sahihu Ebî Dâvud" adlı eserinde bu hadisin sahih olduğunu söyler.

* Hz. Peygamber, bazen, sağına selâm verince "السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ" der, soluna selâm verince de sadece "السَّلَامُ عَلَيْكُمْ" demekle yetinirdi. Vasi' b. Hebban anlatıyor: İbn Ömer'e: "Hz. Peygamberin nasıl selam verdiğini bana haber ver." dedim. İbn Ömer: "Hz. Peygamber, sağına selâm verince "السَّلَامُ عَلَيْكُمْ" der, soluna selâm verince "السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ" derdi."

Namaz Sonrası Dua ve Zikirler

Hz. Peygamber selâm verince, üç defa

"أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ"

"Allah'tan bağışlanma dilerim" der, ardından

"اللَّهُمَّ أَنْتَ السَّلَامُ وَمِنْكَ السَّلَامُ، تَبَارَكْتَ يَا ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ"

"Ey Allah'ım! Sen Selâm'sın. Selâm sendendir. Ey ikram ve büyüklük sahibi! Sen ne yücesin." derdi.¹⁹⁶

Bazen şu duaları da eklerdi:

"لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ. اللَّهُمَّ لَا مَانِعَ لِمَا أَعْطَيْتَ، وَلَا مُعْطِيَ لِمَا مَنَعْتَ، وَلَا يَنْفَعُ ذَا الْجَدِّ، مِنْكَ الْجَدُّ"

"Allah'tan başka ilâh yoktur. O tektir ve hiçbir ortağı yoktur. Mülk O'nundur. Hamd O'na aittir. O, her şeye kâdirdir. Ey Allah'ım! Senin verdiğine mâni olacak kimse yoktur. Senin ver-

dedi. Nesâî, 1321; Ahmed, 4/39. Ahmed, bu hadisi sahih bir senedle nakleder.

* Hz. Peygamber, bazen de sadece tek bir selâm verirdi. Hz. Aişe anlatıyor: "Hz. Peygamber, namazda sadece tek bir selâm verir, yüzünü hafif sağ yanına çevirirdi." Beyhakî, 2/179; Ahmed, 4/44; Tirmizî, 296; İbn Mâce, 918, 920; Hâkim, 1/231. Hâkim, bu hadisi sahih bir senedle nakleder.

¹⁹⁶ Sevban anlatıyor: "Hz. Peygamber namazını bitirdiği zaman üç defa "اللَّهُمَّ أَنْتَ السَّلَامُ وَمِنْكَ السَّلَامُ، تَبَارَكْتَ يَا ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ" der, sonra "أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ" derdi." Müslim, 591; Nesâî, 1337, 1338; İbn Mâce, 928; Tirmizî, 300; Ahmed, 4/62; Ebû Dâvud, 1513.

mediğini de verecek yoktur. Varlıklı kimsenin malı, senin katında hiçbir yarar sağlamaz. Zira her varlık, sendendir."¹⁹⁷

"لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَلَا نَعْبُدُ إِلَّا إِيَّاهُ، لَهُ النِّعْمَةُ وَ لَهُ الْفَضْلُ وَ لَهُ الشَّاءُ الْحَسَنُ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ وَ لَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ"

"Allah'tan başka ilâh yoktur. Biz, O'ndan başkasına kulluk etmeyiz. Bütün nimetler, üstünlükler ve en güzel övgüler yalnız O'na aittir. Allah'tan başka ilâh yoktur. İnkârcılar hoş görmeseler de biz, dini yalnız Allah'a has kılarak O'na ibadet ederiz."¹⁹⁸

Hz. Peygamber, ümmetine her farz namazından sonra tesbih (سُبْحَانَ اللَّهِ), tahmid (الْحَمْدُ لِلَّهِ) ve tekbir (اللَّهُ أَكْبَرُ) getirmelerini söylemiştir.¹⁹⁹

¹⁹⁷ Muaviye, Muğire b. Şu'be'ye mektup yazıp ona: "Hz. Peygamber namazda selâm verdikten sonra hangi duaları okurdu?" diye sordu. Muğire, Muaviye'ye gönderdiği cevabî mektupta: "Allah Resûlü namazdan sonra bu duayı okurdu." diye yazdı. Buhârî, 844; Müslim, 593; Ebû Dâvud, 1505; Nesâî, 1341, 1642; Ahmed, 4/65.

¹⁹⁸ İbn Zübeyr, her namazın ardından selâm verdikten sonra şöyle derdi:

"لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَ لَهُ الْحَمْدُ وَ هُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ. لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَلَا نَعْبُدُ إِلَّا إِيَّاهُ، لَهُ النِّعْمَةُ وَ لَهُ الْفَضْلُ وَ لَهُ الشَّاءُ الْحَسَنُ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ وَ لَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ"

"Allah'tan başka ilah yoktur. O tektir ve hiçbir ortağı yoktur. Mülk O'nundur. Hamd O'na aittir. O, her şeye kâdirdir. Allah'tan başka hiçbir güç ve kuvvet de yoktur. Allah'tan başka ilâh yoktur. Biz, O'ndan başkasına kulluk etmeyiz. Bütün nimetler, üstünlükler ve en güzel övgüler yalnız O'na aittir. Allah'tan başka ilâh yoktur. İnkârcılar hoş görmese de biz, dini yalnız Allah'a has kılarak O'na ibadet ederiz). İbn Zübeyr şöyle dedi: "Hz. Peygamber, her namazdan sonra böyle söylerdi." Müslim, 594; Ebû Dâvud, 1506, 1507; Nesâî, 1339, 1340; Ahmed, 4/66, 67.

¹⁹⁹ Ebû Hüreyre anlatıyor: "Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Kim her namaz-

dan sonra 33 defa "سُبْحَانَ اللَّهِ" 33 defa "الْحَمْدُ لِلَّهِ" ve 33 defa "اللَّهُ أَكْبَرُ" dedikten sonra "لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ" diyerek yüze tamamlarsa, denizköpüğü kadar bile olsa bütün günahları bağışlanır. Müslim, 597; Ahmed, 4/57, 58.

Bir başka rivayet ise şöyledir: Ka'b b. Ucre anlatıyor: "Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Her farz namazdan sonra peş peşe söylenecek bazı sözler vardır. Bu sözleri söyleyen (okuyan), sevabından asla mahrum olmaz. Söylenecek bu sözler 33 defa "سُبْحَانَ اللَّهِ", 33 defa "الْحَمْدُ لِلَّهِ" ve 34 defa "اللَّهُ أَكْبَرُ" sözleridir." Müslim, 596; Tirmizî, 3412; Nesâî, 1349.

Bir başka rivayet de şöyledir: Zeyd b. Sabit: "Bizler, her namazdan sonra 33 defa "سُبْحَانَ اللَّهِ" 33 defa "الْحَمْدُ لِلَّهِ" ve 34 defa "اللَّهُ أَكْبَرُ" demekle emrolunduk" dedi. Ensardan bir adama rüyasında, "Hz. Peygamber, her namazdan sonra size şöyle söyle demenizi emretti mi?" diye soruldu. Ensardan olan adam: "Evet." dedi. Rüyada görünen kişi: "Bunları 25'er defa söyleyin ve buna tehlil (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ)'i de ekleyin" dedi. Sabah olunca, ensardan olan adam Hz. Peygamberin yanına gitti ve rüyasını ona haber verdi. Hz. Peygamber: "Böyle yapın." dedi." Ahmed, 4/59; Tirmizî, 3413; Nesâî, 1350; İbn Huzeyme, 752. Tirmizî, bu hadisi sahih bir senedle nakleder. Elbânî "Sahihü't-Tirmizî" ve "Sahihü'n-Nesâî" adlı eserlerinde bu rivayetin sahih olduğunu söyler.

Bu hadis, Hz. Peygamberin, ensardan birinin gördüğü rüyanın doğru ve iyi bir rüya olduğunu onayladığını göstermektedir. Hz. Peygamberin bu onayı, namazdan sonra söylenecek zikirlerden biri haline geliyor. Buna göre namazdan sonra 25 defa "سُبْحَانَ اللَّهِ" 25 defa "الْحَمْدُ لِلَّهِ" ve 25 defa "اللَّهُ أَكْبَرُ" ve 25 defa da "لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ" denilerek sayı yüze tamamlanmaktadır.

Bu konudaki bir başka rivayette şöyledir: "Abdullah b. Ömer anlatıyor: "Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "İki şey vardır ki, müslüman bir kul bunlara devam ettiği zaman mutlaka cennete girer. Bunlar dile kolay gelir, bunlarla amel edene pek az gelir. Her namazdan sonra 10 defa "سُبْحَانَ اللَّهِ" 10 defa "الْحَمْدُ لِلَّهِ" ve 10 defa "اللَّهُ أَكْبَرُ" denilir. Bu, günde toplam 150 eder, ancak mizanda 1500 eder..." Ebû Dâvud, 5065; Tirmizî, 3410; Nesâî, 1348; İbn Mâce, 926; Ahmed, 4/59, 60. Ahmed, bu hadisi sahih bir senedle nakleder.

Hz. Peygamber, Ukbe b. Âmir'e her namazdan sonra Felak ve Nas sûrelerini okumasını emretmiştir.²⁰⁰

Nesâî'nin Ebû Ümame'den naklettiği bir hadiste, Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Kim, her namazdan sonra Âyete'l-kürsî'yi okursa, o kimsenin cennete girmesine ölümden başka hiçbir engel olmaz."²⁰¹

Sünnet ve Nafile Namazlar

Hz. Peygamber, daima öğle namazının farzından önce dört rekât, sonrasında iki rekât namaz kılardı.²⁰² Bir gün meşguliyet nedeniyle bunları kılamayınca, ikindi namazından sonra kıldı.²⁰³

Bazen öğlenin farzından önce dört, sonrasında da dört rekât kılardı. Hz. Peygamber şöyle buyurmaktadır: "Kim öğle namazının farzından önce ve sonra dörder rekât kılmaya devam

²⁰⁰ Ukbe b. Âmir anlatıyor: "Hz. Peygamber, her namazdan sonra Felak ve Nas sûrelerini okumayı bana emretti." Ebû Dâvud, 1523; Nesâî, 1336; Tirmizî, 2903; Ahmed, 4/70. Ahmed, bu hadisi sahih bir senedle nakleder.

²⁰¹ Ebû Ümame anlatıyor: "Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Kim her farz namazın ardından Âyete'l-kürsî'yi okursa, o kimsenin cennete girmesine ölümden başka hiçbir şey engel olmaz." Taberânî, "el-Mu'cemül-evsat", 8068; "el-Mu'cemül-kebir", 8/134; "ed-Du'a", 675; Nesâî, "Amelül-yevmi ve'l-leyle", 100; İbnü's-Sünnî, 121. Elbânî, bu hadisin sahih olduğunu söyler. "es-Silsiletü's-sahîha", 872.

²⁰² Hz. Ali anlatıyor: "Hz. Peygamber öğle namazının farzından önce dört, sonrasında iki rekât kılardı." Tirmizî, 424; İbn Mâce, 1161; Nesâî, 874. Nesâî, bu hadisi sahih bir senedle nakleder.

²⁰³ İbn Abbas anlatıyor: "Hz. Peygamber, ikindi namazından sonra iki rekât namaz kıldı. Çünkü kendisine gelen mal ile meşgul olmuş, bu yüzden öğlenin farzından sonra iki rekât namaz kılamamıştı. Bunları ikindi namazından sonra kıldı. Fakat bundan sonra böyle yapmadı." Tirmizî, 184; İbn Mâce, 1159. Elbânî, bu hadisin isnadının zayıf olduğunu söyler.

ederse, Allah ona cehenneme girmeyi yasaklar." Tirmizî, "Bu hadis, sahihtir" der.²⁰⁴

Hz. Peygamberin, ikindi namazının farzından önce namaz kıldığını belirten sahih bir hadis nakledilmemiştir. Ancak Sünen kitaplarında, Hz. Peygamberin şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "İkinci namazından önce dört rekât namaz kılan kimseye Allah merhamet etsin."²⁰⁵

Hz. Peygamber, akşam ve yatsı namazlarının farzlarından sonra ve sabah namazının farzından önce ikişer rekât namaz kılardı.²⁰⁶

²⁰⁴ Tirmizî, 427,428; Ebû Dâvud, 1269; İbn Mâce, 1160; Nesâî, 1815,1816; Hâkim, 1/312; Ahmed, 4/200, 201. Ahmed, bu hadisi sahih bir senedle nakleder.

Ancak sahih hadislerle sabittir ki, Hz. Peygamber öğle namazının farzından önce ve sonra ikişer rekât kılmıştır. İbn Ömer'in rivayet ettiği şu hadis bunu ispat etmektedir. İbn Ömer anlatıyor: "Hz. Peygamberle birlikte öğlenin farzından önce ve sonra ikişer rekât namaz kıldım." Müslim, 729; Tirmizî, 425; Buhârî, 937.

²⁰⁵ İbn Ömer anlatıyor: "Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "İkinci namazından önce dört rekât namaz kılan kimseye Allah merhamet etsin." Tirmizî, 430; Ebû Dâvud, 1271; Ahmed, 4/203, 204; İbn Hibban, 616. İbn Hibban bu hadisin sahih olduğunu söyler. Elbânî ise "Sahihu Ebî Dâvud" ve "Sahihü't-Tirmizî" adlı eserlerinde bu hadisin hasen olduğunu söyler.

"el-Fethü'r-rabbânî" adlı eserde şu değerlendirme yer alır: "Hz. Peygamber sanki şöyle söylemektedir: "Ey Allah'ım! Kim bu dört rekâtı kılar ve özenle kılmaya devam ederse, ona merhamet et. Kuşkusuz Hz. Peygamberin yaptığı dualar makbuldür. O hâlde, Allah'ın hoşnutluğunu dileyerek ve Peygamberine uyararak bu hadisle amel edenlere ne mutlu." "el-Fethü'r-rabbânî", 4/204.

²⁰⁶ Hz. Aişe anlatıyor: "Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Kim, bir gün ve gecede on iki rekât namaz kılmaya devam ederse cennete girer. Bu on iki rekât, öğle namazının farzından önce dört, farzdan sonra iki; akşam ve yatsı namazlarından sonra iki, sabah namazından önce iki rekâttır." Nesâî, 1794, 1795; İbn Mâce, 1140; Tirmizî, 414. Tirmizî, bu hadisi sahih bir senedle nakleder.

Hz. Peygamberin aksatmadan düzenli olarak kıldığı bu on iki rekât, "müekked sünnetler" olarak bilinir. Bir gün ve gecede farz olarak kılınan rekâtların sayısı ise, on yedidir. Hz. Peygamber vitir namazını bazen on bir rekât olarak kılar; son rekâtı tek yapardı. Böylece toplam kırk rekât kılmış olurdu.²⁰⁷

Ümmü Habibe anlatıyor: "Hz. Peygamberin şöyle buyurduğunu işittim: "Kim, bir gün ve gecede on iki rekât namaz kılsa, bunlarla ona cennette bir ev yapılır." Müslim, 728; Ebû Dâvud, 1250; İbn Mâce, 1141; Nesâî, 1796, 1797; Ahmed, 4/188.

²⁰⁷ Hz. Peygamberin geceleyin on bir rekât namaz kıldığı; sekiz rekâtı kıldıktan sonra vitir olarak üç rekât kıldığı sahih hadislerle sabittir.

1- Ebû Seleme b. Abdurrahman anlatıyor: "Hz. Aişe'ye, Hz. Peygamberin ramazan ayında nasıl namaz kıldığını sordum. Hz. Aişe: "Allah Resûlü, ne ramazan ayında ne de başka zamanlarda on bir rekâttan fazla namaz kılmazdı. Önce, dört rekât namaz kılardı. Bu rekâtların (o kadar güzeldi ki) uzunluğunu ve güzelliğini hiç sorma. Sonra dört rekât daha kılardı. Bunların da uzunluğunu ve güzelliğini hiç sorma. Sonra üç rekât kılardı." dedi. (Aişe şöyle anlatmaya devam ediyor: "Bunun üzerine ben: "Ey Allah'ın Resûlü! Vitir namazını kılmadan mı uyuyorsun?" dedim. Allah Resûlü: "Ey Aişe! Benim gözlerim uyur; ama kalbim uyumaz." dedi. Müslim, 738; Tirmizî, 439; Buhârî, 1147.

2- Hz. Peygamberin geceleyin on üç rekât namaz kıldığı; on iki rekâtı kıldıktan sonra son rekâtı tek olarak kıldığı sahih hadislerle sabittir. İbn Abbas anlatıyor: "Hz. Peygamberin (gece) namazı, on üç rekâtı." Buhârî, 1138; Müslim, 764; Tirmizî, 442.

Hz. Peygamberin geceleyin bu on üç rekâtı nasıl kıldığını, Muhammed b. Nasr'ın "Kıyamü'l-leyl" (Gece namazı) adlı eseri açıklamaktadır. Kureyb, İbn Abbas'ın kendisine şöyle haber verdiğini anlatıyor: "Bir gece Meymune'nin yanında kaldım. Hz. Peygamber kalktı ve namaz kıldı. On iki rekâtı çifter kıldıktan sonra son rekâtı tek olarak kıldı." Daha geniş bilgi için bkz. "Tuhfetü'l-ahvezi", 2/533.

Not: Hz. Peygamberin namaz kılma biçimini (Hanbelî mezhebi esaslarına göre) şöyle özetleyebiliriz.

A- Namazın şartları

1- Müslüman olmak.

- 2- Akıllı olmak.
- 3- Ergen olmak.
- 4- Hadesten (abdestsizlik ve cünüplükten) temizlenmek.
- 5- Necasetten temizlenmek.
- 6- Avret yerlerini örtmek.
- 7- Vaktin girmesi.
- 8- Kibleye yönelmek.
- 9- Niyet etmek.

B- Namazın rükûnları

- 1- Farz namazlarda ayakta durmak.
- 2- İftitah (namaza başlama) tekbiri almak.
- 3- Her rekâta önce Fatiha sûresini okumak.
- 4- Rükûya varmak.
- 5- Rükûdan kalkmak ve tam dikilmek.
- 6- Yedi organ üzerine secde etmek.
- 7- Secdeden kalkmak.
- 8- İki secde arasında oturmak.
- 9- Bütün rükûnları tam ve eksiksiz yapmak.
- 10- Son rekâta oturmak.
- 11- Tahiyyatı okumak.
- 12- Son oturuşta Hz. Peygambere salâvat okumak.
- 13- Namazın rükûnlarını tertiple (sırasıyla) yerine getirmek.
- 14- Sağa ve sola selâm vermek.

C- Namazın sünnetleri

- 1- Elleri kulak veya omuz hizasına kadar kaldırmak.
- 2- Sağ eli sol el üzerine koyup göğüs üzerinde bağlamak.
- 3- İstiftah (Sübhanek vb.) duasını okumak.
- 4- Fatiha'dan önce Euzübesmeleyi okumak.
- 5- Fatiha'yı okuduktan sonra "âmin" demek.
- 6- Fatiha'dan sonra Kur'an okumak.
- 7- Açıktan okunan namazlarda sesli okumak, gizli okunan namazlarda sessiz okumak.
- 8- Rükûnler arasında geçiş yaparken tekbir getirmek.
- 9- Rükûda ve rükûdan kalkışta, secdede ve iki secde arasında rivayet edilen duaları okumak.

- 10- Secdeye gitme ve kalkma biçimine riayet etmek.
- 11- İki secde arasında ve teşehhütte oturma biçimine riayet etmek.
- 12- Dinlenme oturuşunu yapmak.
- 13- İkinci rekâta oturmak ve tahiyat duasını okumak.
- 14- Son oturuşta selâm vermeden önce dua etmek.

Bu saydıklarımızın dışında, âlimlerin kitaplarında namazın başka sünnetlerini görmek mümkündür.

D- Namazın mekruhları

- 1- İhtiyaç duymadığı hâlde etrafa bakmak.
- 2- Gözleri göğe kaldırmak.
- 3- Secdede dirsekleri yere koymak.
- 4- Elini arkaya bağlamak.
- 5- Dikkatini dağıtacak şeylere bakmak.
- 6- Dikkati dağıtan şeylere doğru namaz kılmak.
- 7- Azalarıyla oynamak.
- 8- El çırpma veya parmakları çıtlatmak
- 9- Yemek hazırlarken namaz kılmak.
- 10- Tuvalet ihtiyacına vb. şeylere sıkışık olarak namaz kılmak.
- 11- Önüne veya yanına tükürmek.
- 12- Ağız kapatmak.
- 13- Esnemek.
- 14- Soğan ve sarımsak gibi kötü kokulu şeyler yiyenlerin camide namaz kılması.

Bunların dışında âlimler, fıkıh kitaplarında namazın başka mekruhlarını da saymışlardır.

E- Namazı bozan şeyler

- 1- Kasten konuşmak.
- 2- Kahkaha ile gülmek.
- 3- Yemek ve içmek.
- 4- Kasten avret yerlerini açmak.
- 5- Kible yönünden sapmak.
- 6- Zaruret olmadan peş peşe çok hareket etmek.
- 7- Abdestin bozulması.

İşte, Yüce Allah'ın merhametine son derece muhtaç olan bu fakir kulun yaptığı çalışma... Yüce Allah'tan, bu çalışmamı kabrimde ve sıratında bir nur

Hz. Peygamber, namazların farzlarını, sünnetlerini, gece ve vitir namazlarını hiç aksatmadan sürekli olarak kılardı. Sabah ve ikindi namazlarından sonra dua yapmak, Hz. Peygamberin sünneti değildi. Onun sünneti, duayı namazda ve selâm vermeden önce yapmaktı.

Verdiği nimetlerle güzellikleri tamamlayan Allah'a hamd olsun.

Peygamberimizin Abdest Alma ve Namaz kılma şekli

İbn Kayyim'in "Zad-ül Mead" isimli meşhur çalışmasında konu ettiği Peygamber (s.a.v.)'in abdest alma ve namaz kılma şeklini bu kitabında da ayrıntılı bir biçimde ele alıyor.

Kendisine has uslubu ile konuyu adeta O'nu görmüş gibi kaleme alan İbn-ul Kayyim yer yer hadis karşılaştırmaları ve kritikleri yaparak konunun bir çok açısını okuyucuya ustalıkla gösterebilmiştir.

₺ 4.90

internetten sipariş için

www.karincakitap.net

